

Wydanie nieoficjalne.



A. KUCZYŃSKI i F. ROGALEWICZ.

Zbiór

ustaw, instrukcji i przepisów,
dotyczących przemysłu górniczego
w b. zaborze rosyjskim.

Tom II.

Zebrał i opracował
FELIKS ANTONI ROGALEWICZ
inżynier górniczy.

Dąbrowa Górnicza, r. 1923.

Nakładem autorów.

Drukarnia Edmund Mirek i S-ka w Dąbrowie, ul. 3-go Maja 4.

O Głównej Komisji do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych.

(Zb. Praw Ces. ros. t. I, cz. II, Org. Min. wyd. 1902 r.).

583²⁶. W celu zwierzchniego nadzoru nad prawidłowym stosowaniem przepisów, dotyczących przestrzegania w fabrykach, hutach i kopalniach należytego ładu i porządku, przy Ministerstwie Finansów*) znajduje się Komisja Główna do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych.

583²⁷. Kompetencji Komisji Głównej do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych podlegają zakłady przemysłu fabrycznego, hutniczego i górniczego, na które rozciąga się moc artykułu 127 Ustawy Przemysłowej (wyd. 1893 r.) lub artykułu 944 Ustawy Górniczej (wyd. 1912 r.), z wyjątkiem zakładów, należących do Gabinetu jego Cesarskiej Mości, zarządu głównego Apanaży, Skarbu i instytucji państwowych, jakoteż warsztatów kolei żelaznych.

583²⁸. Komisja Główna do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych składa się z przewodniczącego Ministra Finansów*), Wiceministra Finansów*), Zarządzającego sprawami handlu i przemysłu, Zarządzającego oddziałem przemysłu, Zarządzającego oddziałem podatków niestałych, Dyrektora departamentu policji, jednego z wicedyrektorów tegoż departamentu, Wicedyrektora departamentu gospodarczego, dwóch delegatów Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwa, po jednym delegacie Ministerstwa Wojny i Sprawiedliwości, okręgowych inspektorów fabrycznych (stosownie do wezwania Ministra Finansów*), siedmiu członków ze strony przemysłowców (Rady handlu i manufaktur, jej moskiewskiego oddziału i Komitetów handlu i manufaktur w Iwanowo-Wozniesieńsku,

*) Ostatecznie Komisja Główna została przydzieloną do Ministerstwa Handlu i Przemysłu. (Przyp. Red.)

Łodzi, Kijowie, Odessie i Warszawie), dwóch członków ze strony przemysłowców górniczych oraz członka-referenta Komisji Głównej.

Uwaga. Przy rozpatrywaniu spraw (o skargach, podaniach, wykroczeniach przeciw prawu), dotyczących poszczególnych przedsiębiorstw przemysłowych, z liczby członków ze strony Komitetów handlu i manufaktur w Iwanowo-Wozniesieńsku, Łodzi, Kijowie, Odessie i Warszawie wchodzi w skład Komisji tylko członek reprezentujący tę z wymienionych instytucji, w której zakresie działania znajdują się rzeczzone przedsiębiorstwa przemysłowe.

583²⁹. Na posiedzenie Komisji Głównej do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych przewodniczący jej, na żądanie Ministra Spraw Wewnętrznych, zaprasza z prawem głosu decydującego jednego z wiceministrów Spraw Wewnętrznych. Również, na żądanie odpowiednich ministrów, zapraszani są na posiedzenie Komisji Głównej z prawem głosu decydującego przedstawiciele Ministerstw Spraw Wewnętrznych, Wojny, Finansów i Rolnictwa i Dóbr Państwa w miejscowych Komisjach do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych.

583³⁰. W razie rozpatrywania spraw o środkach, jakie powinny być przestrzegane w celu ochrony życia, zdrowia i moralności robotników przy pracy i podczas pobytu ich w zabudowaniach fabrycznych i górniczo-hutniczych, jakoteż o środkach w przedmiocie organizacji pomocy lekarskiej, do składu Komisji Głównej do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych wchodzi na prawach członków: jeden z członków Rady Lekarskiej lub urzędników Departamentu lekarskiego i członek Komitetu Techniczno-Budowlanego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych.

583³¹. W razie rozpatrywania spraw, dotyczących początkowego nauczania robotników małoletnich (Ust. Przem. wyd. 1893 r., art. 39, ust. 1, 2; 44; Ust. Górn., art. 92, ust. 1, 2; 101), Komisja Główna do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych zaprasza przedstawiciela Ministerstwa Oświaty na prawach członka.

583³². Na żądanie Ministrów Spraw Wewnętrznych, Wojny, Finansów i Rolnictwa i Dóbr Państwa mogą być na posiedzenie Komisji Głównej do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych zapraszani z prawem głosu doradczego osoby, od których można oczekiwać pożytecznych wiadomości.

583³³. W razie, gdy Minister Finansów nie może przewodniczyć w Komisji Głównej do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych, zastępuje go Wiceminister, zarządzający sprawami przemysłu i handlu.

583³⁴. Członków ze strony Ministerstw Wojny, Rolnictwa i Dóbr Państwa, Sprawiedliwości i Oświaty (art. 583²⁸ i 583³¹) mianują odpowiedni Ministrowie. Członkowie przedstawiciele przemysłu fabrycznego wybierani są przez wskazane w artykule 583²⁸ instytucje doradcze i zatwierdzani przez Ministra Finansów, przedstawiciele zaś przemysłu górniczego zaprasza Minister Rolnictwa i Dóbr Państwa z liczby osób dokładnie obznajmionych ze stanem przemysłu — na okres trzech lat.

583³⁵. W razie choroby lub nieobecności jakiegoniebądź z członków Komisji Głównej do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych, zamiast każdego z nich może odpowiedni Minister mianować zastępcę. Zastępcy członków ze strony przemysłowców mianowani są trybem, wskazanym w artykule poprzednim (583³⁴).

583³⁶. Posiedzenia Komisji Głównej do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych, zwolywane są przez przewodniczącego w miarę potrzeby i są prawomocne w razie obecności nie mniej niż trzech członków ze strony rządu (nie licząc przewodniczącego), z których przynajmniej jeden musi być ze strony Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i jeden ze strony Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwa.

Uwaga. O dniu posiedzenia członkowie Komisji powiadamiani są na tydzień wcześniej za pomocą wezwań, w których zamieszcza się szczegółowy wykaz spraw, podlegających rozpatrzeniu.

583³⁷. Sprawy na rozpoznanie Komisji Głównej do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych wnosi Przewodniczący.

583³⁸. Do kompetencji Komisji Głównej do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych należą:

- 1) wydawanie instrukcji, zleceń i przepisów w rozwinięciu obowiązujących ustaw w przedmiocie nadzoru nad przestrzeganiem należytego ładu i porządku w fabrykach, hutach i kopalniach, najmu robotników do zakładów przemysłu fabrycznego, hutniczego i górniczego, wzajemnego stosunku między przemysłowcami i robotnikami oraz długości i rozkładu czasu roboczego w zakładach przemysłu fabrycznego, hutniczego i górniczego, wyłożonych w artykułach 39—44, 48—60, 86—126 i 128—156 Ustawy Przemysłowej (wyd. 1893 r. i nast.) i w artykułach 92, 95, 99, 100, 101, 944, 945, 946—954, 956—960 Ustawy Górniczej (wyd. 1912 r.), jakoteż w oddziale I opinii Rady Państwa, Najwyżej zatwierdzonej dn. 2 czerwca 1897 r.;

- 2) wydawanie ogólnych przepisów w przedmiocie środków, jakie powinny być przestrzegane w celu ochrony życia, zdrowia i moralności robotników przy pracy oraz podczas pobytu ich w zabudowaniach fabryk, hut i kopalń, jak również w przedmiocie organizacji pomocy lekarskiej;
- 3) wydawanie przepisów uzupełniających, dotyczących stosunków między zarządem fabryk, hut i kopalń a robotnikami pomocniczymi, jak również robotnikami, pracującymi w partjach lub na akord;
- 4) wydawanie decyzji o uchylaniu uchwał i postanowień obowiązujących miejscowych Komisji do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych, niezgodnych z prawem i wydanych w rozwinięciu jego przepisów;
- 5) rozstrzyganie skarg na uchwały i postanowienia obowiązujące miejscowych Komisji do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych;
- 6) rozstrzyganie wątpliwości, spotykanych przez miejscowe Komisje do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych przy stosowaniu ustaw i rozporządzeń administracyjnych, wskazanych w ustępie I niniejszego artykułu;
- 7) rozważanie innych kwestji, wchodzących w zakres Komisji, na żądanie Ministrów: Spraw Wewnętrznych, Wojny, Finansów i Rolnictwa i Dóbr Państwa.

Uwaga. Instrukcje w przedmiocie bezpieczeństwa robot podziemnych wydawane są ściśle na zasadzie artykułów 1035 i 1046 Ustawy Górniczej.

583³⁹. Wszystkie sprawy w Komisji Głównej do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych decydowane są większością głosów. W razie równości ich przewagę daje głos przewodniczącego.

583⁴⁰. Uchwały Komisji głównej do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych wykładane są albo w formie dzienników albo na oryginalnych aktach, złożonych do rozpatrzenia Komisji. Vota separata dołączają się do uchwał. Vota separata podawane są w pisemnej formie w ciągu tygodnia od dnia podpisania uchwały.

583⁴¹. Uchwały Komisji Głównej do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych wchodzi w życie po zatwierdzeniu przez odpowiedniego Ministra (art. 583⁴³) przy przestrzeganiu warunków następujących: 1) o ile uchwała przyjęta została jednogłośnie przez wszystkich obecnych lub większością głosów w obecności większości przedstawicieli rządu i 2) o ile przy

tem w ciągu 2 tygodni od dnia uchwały nie wpłyną sprzeciwy ze strony Ministerstw, mających swych przedstawicieli w Komisji.

583⁴². Jeżeli uchwała Komisji Głównej do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych nie odpowiada wymaganiom, wskazanym w artykule poprzednim (583⁴¹), to właściwy Minister (art. 583⁴³) winien skomunikować się z Ministerstwami, mającymi swych przedstawicieli w Komisji i jeżeli w ciągu 2 miesięcy ze strony tych Ministerstw nie wpłynie przeciw wnioskowi Ministra zarzut, to wymieniony wniosek liczy się przyjętym i wchodzi w życie. W razie przeciwnym sprawa rozstrzygniętą zostaje na zasadzie porozumienia właściwych Ministerstw.

583⁴³. Uchwały Komisji Głównej do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych zatwierdzają: 1) Minister Finansów — o ile dotyczą one wyłącznie zakładów przemysłowych, podporządkowanych Ministerstwu Finansów; 2) Ministrowie Finansów i Rolnictwa i Dóbr Państwa — o ile dotyczą one w równej mierze zakładów przemysłowych tak resortu Ministerstwa Finansów jak i resortu Rolnictwa i Dóbr Państwa; 3) Minister Rolnictwa i Dóbr Państwa, o ile dotyczą wyłącznie zakładów przemysłowych resortu górniczego i 4) Minister Spraw Wewnętrznych, o ile zawierają w sobie przepisy, wydawane na zasadzie ustępu 3 artykułu 60 Ustawy Przemysłowej.

583⁴⁴. Instrukcje, zlecenia i przepisy, wydawane w przedmiotach, wymienionych w ustępach 1, 2 i 3 artykułu 583³⁸, składane są do Senatu Rządzącego w celu podania ich do wiadomości powszechnej.

583⁴⁵. Uchwały Komisji Głównej do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych po zatwierdzeniu przesyłane są do wykonania: 1) w zakresie Ministerstwa Finansów miejscowym Komisjom do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych i urzędnikom inspekcji; 2) w zakresie Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwa urzędnikom dozoru górniczego i 3) w zakresie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych — władzom gubernjalnym i policyjnym.

583⁴⁶. Skargi na uchwały Komisji Głównej do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych w przedmiotach, wymienionych w ustępie 5 artykułu 583³⁸, zakładać można do Senatu Rządzącego (w Departamencie pierwszym) przez odpowiedniego Ministra (art. 583⁴³) w terminie miesięcznym od dnia ogłoszenia uchwały stronom.

0 Komisjach gubernjalnych i obwodowych do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych.

(Zb. Pr. r. 1899, art 994).

1) Gubernjalne lub obwodowe Komisje do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych tworzone są pod przewodnictwem gubernatora z wicegubernatora, prokuratora sądu okręgowego lub podprokuratora, naczelnika zarządu gubernjalnego żandarmerji, starszego inspektora fabrycznego lub inspektora fabrycznego, inżyniera okręgowego górniczego albo jego pomocnika, czterech członków ze strony miejscowych właścicieli fabryk i zakładów i członków ze strony przemysłowców górniczych.

2) W razie nieobecności gubernatora obowiązki przewodniczącego gubernjalnej lub obwodowej Komisji do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych pełni osoba, urzędowo jego zastępująca. W razie, gdy naczelnik gubernji lub obwodu, pełniąc swój urząd, nie może jednak przewodniczyć Komisji, to przewodniczy jej starszy według rangi z przedstawicieli rządu.

3) Minister Rolnictwa i Dóbr Państwa w porozumieniu z Ministrem Finansów ma prawo nie włączać okręgowych inżynierów górniczych i ich pomocników do składu Komisji do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych (art. 3) w okręgach, w których przemysł górniczy rozwinięty jest słabo.

4) Ilość przedstawicieli przemysłowców górniczych, należących do składu gubernjalnej lub obwodowej Komisji do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych (art. 3), określają Ministrowie Finansów i Rolnictwa i Dóbr Państwa po wzajemnem porozumieniu się, w zależności od stopnia rozwoju miejscowego przemysłu górniczego. Wymienione osoby wybierane są przez miejscowe zjazdy przemysłowców górniczych i zatwierdzane przez Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwa na okres trzech lat. W miejscowościach, gdzie zjazdy takie nie zwołują się, wymienione osoby mianuje bezpośrednio Minister Rolnictwa i Dóbr Państwa.

5) Członkowie ze strony właścicieli fabryk i zakładów, należący do składu Komisji do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych (art. 3), wybierani są przez instytucję doradczą w zakresie handlu i przemysłu, gdzie instytucja taka istnieje, w innych zaś miejscowościach — przez przewodniczącego Komisji. Osoby wymienione zatwierdza Minister Finansów na okres trzyletni.

6) Urzędnicy inspekcji fabrycznej i okręgowi inżynierowie górniczy nie biorą udziału w posiedzeniu Komisji guber-

njalnej lub obwodowej do spraw fabrycznych i górnico-hutniczych przy zapadaniu uchwał w przedmiocie skarg na ich rozporządzenia. Przedstawiciele przemysłowców są nieobecni na posiedzeniach podczas rozpatrywania spraw (o skargach, podaniach, wykroczeniach przeciw prawu), dotyczących zakładów przemysłowych, w których oni biorą udział, ale mogą być wzywani do złożenia wyjaśnień.

7) W razie rozpatrywania spraw, wymienionych w u. 2 i 3 art. 52 Ust. Przem. (Zb. Pr. t. XI, cz. 2, wyd. 1893 r.) na posiedzenia gubernjalnych lub obwodowych Komisji do spraw fabrycznych i górnico-hutniczych mogą być zapraszani w celu wyświetlenia sprawy tak zawiadowcy zakładów przemysłowych, których sprawy te dotyczą, jako też inne osoby, których Komisja uzna za konieczne wysłuchać.

8) Komisje gubernjalne lub obwodowe do spraw fabrycznych i górnico-hutniczych mają prawo wydawać postanowienia obowiązujące w rozwinięciu i zastosowaniu do miejscowych warunków lub poszczególnych wypadków przepisów, ustanowionych przez Komisję Główną do spraw fabrycznych i górnico-hutniczych.

Uwaga. Uchwały Komisji Gubernjalnych lub obwodowych do spraw fabrycznych i górnico-hutniczych nie powinny dotyczyć kwestji o charakterze technicznym w przedmiocie środków, jakie należy przestrzegać w celu ochrony życia i zdrowia robotników przy pracy.

9) Skargi na decyzje i postanowienia obowiązujące Komisji gubernjalnych lub obwodowych do spraw fabrycznych i górnico-hutniczych można zakładać do Komisji Głównej do spraw fabrycznych i górnico-hutniczych w terminie miesięcznym od dnia ogłoszenia postanowienia.

Ustawa przemysłowa.

(wyd. 1912 r.).

Art. 52. Do kompetencji gubernjalnych lub obwodowych Komisji do spraw fabrycznych i górnico-hutniczych należy:

- 1) wydawanie postanowień obowiązujących w rozwinięciu i zastosowaniu do warunków miejscowych lub wypadków poszczególnych przepisów, wydanych przez Komisję Główną do spraw fabrycznych i górnico-hutniczych;
- 2) rozstrzyganie spraw o wykroczenia, wyszczególnione w artykułach 153 do 155 Ustawy niniejszej oraz o wy-

kroczenia artykułu 1359 kodeksu karnego (wyd. 1885 r.), dopuszczone przez zawiadowców fabryk lub zakładów poraz pierwszy i drugi, o ile wykroczeniom tym nie towarzyszyły skutki, przewidziane w artykule 1359³ kodeksu karnego;

- 3) rozpatrywanie skarg na rozporządzenia urzędników inspekcji fabrycznej w przedmiotach, przewidzianych w ustępach 5 do 9 artykułu 54 i w artykułach 55, 56, 128 do 155 i 156¹⁰ do 156¹⁸ i na rozporządzenia inżynierów okręgowych i ich pomocników w przedmiotach przewidzianych w artykułach 128 do 155 i 156¹⁸ do 156¹⁸ Ustawy niniejszej i w artykułach 92 i 93 Ustawy Górniczej (wyd. 1912 r.), oraz uchylanie tych rozporządzeń w odnośnych wypadkach;
- 4) układanie przepisów uzupełniających, dotyczących stosunków pomiędzy zarządami zakładów fabryk, hut i kopalń a robotnikami pomocniczymi oraz pracującymi w partjach lub na akord;
- 5) rozstrzyganie wątpliwości, napotykaných przez urzędników inspekcji przy stosowaniu przepisów, wyłożonych w artykułach 47 do 60, 86 do 126 i 128 do 156 Ustawy niniejszej, jakoteż przez inżynierów okręgowych i ich pomocników przy stosowaniu przepisów, wyłożonych w artykułach 128 do 155 Ustawy niniejszej i artykułach 92 i 93 Ustawy Górniczej (wyd. 1912 r.).

Uwaga I. Postanowienia obowiązujące, wymienione w ustępie 1 artykułu niniejszego (52) i w ustępie 2 artykułu 174 Ustawy Górniczej (wyd. 1912 r.), ogłaszane są w miejscowych Wiadomościach (gubernjalnych, policyjnych) i wywieszane w Zarządach policyjnych, Urzędach gminnych i w tych fabrykach, hutach i kopalniach, dla których były wydane.

Przepisy w przedmiocie trybu prowadzenia spraw w Komisjach do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych, wydane przez Komisję główną do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych dn. 9 lutego r. 1900.

(Zb. Pr. r. 1900, art. 389 i r. 1902, art. 1084).

Zasady ogólne.

1. Prowadzenie spraw w miejscowych (gubernjalnych, obwodowych, stołecznych, miejskich) Komisjach do

spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych znajduje się pod obserwacją odnośnych starszych inspektorów fabrycznych.

2. Wszystkie sprawy, księgi, dzienniki, rejestry i inne dokumenty, stanowiące referat i archiwum Komisji do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych, przechowują się w kancelarii odnośnego starszego inspektora fabrycznego.

3. Prowadzenie spraw Komisji przewodniczący powierza albo jednemu z etatowych funkcjonariuszy swej kancelarii za osobnem wynagrodzeniem, określanem przez Ministra Finansów z kwoty, asygnowanej do jego rozporządzenia na wydatki na prowadzenie spraw w Komisjach, albo też etatowemu referentowi kancelarii starszego inspektora fabrycznego, z wyznaczeniem mu wynagrodzenia dodatkowego z wymienionego wyżej źródła.

Uwaga. Referenci Komisji w kwestjach, dotyczących prowadzenia spraw, podporządkowani są starszym inspektorom fabrycznym.

O wpływaniu spraw.

4. Koperty, wpływające na imię przewodniczącego Komisji, otwiera sam przewodniczący albo starszy inspektor fabryczny, o ile do tego jest upoważniony. Koperty, wpływające na imię Komisji, otwiera starszy inspektor fabryczny lub jego zastępca. Papiery, dotyczące wyłącznie zakładów górniczych, posyłane są odnośnemu inżynierowi górniczemu okręgowemu, który po obznajmieniu się z ich treścią i uzupełnieniu niezbędnymi danymi, zwraca je Komisji ze swoim wnioskiem.

5. Podania i skargi, składane osobiście, przyjmuje przewodniczący lub starszy inspektor fabryczny.

6. Na wszystkich papierach wpływających przy przyjmowaniu ich notuje się rok, miesiąc i dzień wpływu ich, poczem papiery te wnoszone są do dziennika podawczego (patrz art. 37). Wyznaczanie spraw do zareferowania Komisji uskutecznia przewodniczący jej.

7. Kancelarja Komisji obowiązana jest czuwać, ażeby wpływające do Komisji podania, skargi i t. p. były opłacone ustanowionym stemplem.

O trybie biegu spraw.

8. Wpływające do Komisji papiery mogą być dwójakiego rodzaju: 1) wymagające przedłożenia Komisji i 2) przedłożenia takiego nie wymagające.

Sprawy pierwszego rodzaju przygotowuje do zarefero-

wania ze wszystkimi niezbędnymi danymi starszy inspektor fabryczny.

Sprawy drugiego rodzaju wypełniane są i kończone z rozporządzenia przewodniczącego albo też z jego upoważnienia z rozporządzenia starszego inspektora fabrycznego.

Uwaga. Sprawy, dotyczące wyłącznie zakładów górniczych, przygotowuje do referatu inżynier górniczy okręgowy.

9. Posiedzenia Komisji wyznacza przewodniczący nie rzadziej, niż raz na miesiąc wedle ułożonego na cały rok rozkładu. W razie wpływu papierów lub wszczęcia kwestji, nie cierpiących zwłoki, jakoteż w razie znacznego nagromadzenia się nierozstrzygniętych spraw wyznaczane są w miarę potrzeby nadzwyczajne posiedzenia Komisji.

10. O miejscu, dniu i godzinie mającego odbyć się posiedzenia członkowie Komisji są powiadamiani na tydzień przed tym dniem za pomocą wezwań, w których zamieszczony jest szczegółowy wykaz spraw podlegających rozpatrzeniu. Żadnych innych oprócz wciągniętych do wezwania spraw nie powinno być wyznaczone do rozpatrywania bez uprzedniego powiadomienia o tem członków Komisji, z wyjątkiem wypadków, wymienionych w następnym (11) artykule.

Uwaga. Prócz wezwań o wyznaczonych do rozpatrywania sprawach, jednocześnie posyłane są członkom Komisji projekty okólników i postanowień obowiązujących, mających być wydanymi.

11. Wogóle sprawy wyznaczane są do rozpatrywania w kolejności ich wpływu, atoli sprawy nadzwyczajne, nie cierpiące zwłoki, mogą być wyznaczane przez przewodniczącego Komisji do rozpatrywania bez kolejności, przyczem takie rozpatrywanie spraw bez kolejności może być zaproponowane przez przewodniczącego również bez przestrzegania wymagania co do terminu powiadomienia członków (patrz art. 10).

Uwaga. Rozpatrywanie spraw bez kolejności może nastąpić też na żądanie Komisji.

12. Członek, nie mający z jakiegokolwiek powodu możliwości przybyć na posiedzenie, zawiadamia o tem Komisję, wyjaśniając przyczynę swej nieobecności i wskazując swego zastępcę, o ile takowego posiada zgodnie z prawem.

13. Do prawomocności posiedzenia wymagany jest wogóle udział nie mniej trzech członków, licząc w tem przewodniczącego i starszego inspektora fabrycznego. Przy rozpatrywaniu spraw, dotyczących zakładów górniczych, wymagana jest prócz tego obecność inżyniera górniczego okręgowego.

14. Wszystkie sprawy wnosi do rozpatrzenia Komisji starszy inspektor fabryczny wraz z wszystkimi odnośnemi danymi (patrz art. 6 i 8) i referuje je Komisji osobiście, z wyjątkiem spraw, dotyczących wyłącznie zakładów górniczych, które są przygotowywane i referowane Komisji przez odnośnego inżyniera górniczego okręgowego.

15. W razie rozpatrywania spraw, wskazanych w ust. 2 i 3 art. 52 Ust. przemysł. (Zb. Pr. t. XI, cz. 2, wyd. 1893 r.), na posiedzenia Komisji gubernjalnych lub obwodowych do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych mogą być zapraszani w celu wyjaśnień tak zawiadowcy zakładów przemysłowych, których sprawy te dotyczą, jakoteż inne osoby, których wysłuchanie Komisja uzna za konieczne (art. 9 oddz. II Najwyżej zatw. dn. 7 czerwca 1899 r. opinii Rady Państwa).

16. Jeżeli podczas rozpatrywania sprawy w Komisji przed ostateczną decyzją ujawni się potrzeba zebrania niezbędnych danych lub dokonania badania na miejscu, to Komisja wybiera z liczby swych członków jedną lub kilka osób, którym daje wskazane polecenie i określa termin wykonania i zareferowania tegoż.

17. Skargi na nieprawne zarządzenia urzędników inspekcji fabrycznej i górniczej podlegają rozpatrzeniu przez Komisję jedynie w przedmiotach, wymienionych w ust. 3 art. 52 Ust. Przem. i w ust. 3 art. 173 Ust. Gór. (wyd. 1912 r.). W razie wpłynięcia skargi tego rodzaju, podlega ona w razie potrzeby, przed przedłożeniem Komisji, sprawdzeniu przez starszego inspektora fabrycznego lub inżyniera górniczego okręgowego, stosownie do kompetencji. Jeżeli skarga wpłynęła na starszego inspektora fabrycznego lub inżyniera górniczego okręgowego, sprawdzenie jej może być polecone jednemu z przedstawicieli rządu członków Komisji.

18. Funkcjonariusze inspekcji fabrycznej i inżynierowie górniczy okręgowi nie biorą udziału w posiedzeniach Komisji gubernjalnej lub obwodowej do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych przy zapadaniu decyzji, w przedmiocie skarg na ich rozporządzenia. Członkowie ze strony przemysłowców nie są obecni na posiedzeniach przy rozpatrywaniu spraw (o skargach, podaniach, wykroczeniach przeciw prawu), dotyczących przedsiębiorstw przemysłowych, w których wymienieni członkowie biorą udział, lecz mogą być wzywani w celu wyjaśnień (art. 8, oddz. II Najwyżej zatw. dn. 7 czerwca 1899 r. opinii Rady Państwa).

19. Przy rozważaniu i decydowaniu spraw, podlegających rozpatrywaniu Komisji, kierownictwo debatami należy do przewodniczącego.

20. Członek, chcący w czasie posiedzenia zrobić jakiegokolwiek zgłoszenie lub zaproponować do rozważania jakąkolwiek kwestję, zwraca się do przewodniczącego, który w razie uznania zgłoszenia za podlegające rozważaniu, wnosi je do rozpatrzenia na tymże posiedzeniu Komisji. W razie odmowy ze strony przewodniczącego, zgłoszenie członka wciąga się na jego prośbę do dziennika i na następnej posiedzeniu Komisja przyjmuje do wiadomości rzeczzone zgłoszenie oraz wydaje decyzję o rozpatrzeniu zgłoszenia albo też uchyla się od jego rozpatrywania.

21. W razie różnicy zdań sprawy decydują się większością głosów; w razie równego podziału głosów przeważa głos przewodniczącego. Zgłoszenie o niezgodzeniu się z opinią większości i podanie votum separatum powinno być zrobione na temże posiedzeniu, z wciągnięciem tego do dziennika, umotywowanie zaś jego w formie pisemnej może być złożone potem, nie później jednak niż w terminie dwutygodniowym, licząc od dnia posiedzenia, na którym było zrobione zgłoszenie.

22. Dla każdego posiedzenia Komisji układany bywa krótki dziennik, w którym wymienione są: a) rok, miesiąc, dzień i wykaz osób obecnych na posiedzeniu; b) krótkie streszczenie sprawy i c) zapadłe w każdej sprawie uchwały z podaniem treści ich umotywowania. Obecni członkowie podpisują dziennik na temże posiedzeniu.

Uwaga. Uchwały Komisji w przedmiocie podań, skarg i innych spraw, nie wymagających umotywowania, mogą być podane w krótkim dzienniku w formie rezolucji z prostym powołaniem się na przepisy, na mocy których zostały przyjęte.

23. Krótkie dzienniki ulegają rozwinięciu nie później, niż do następnego posiedzenia Komisji, w szczegółowe postanowienia w przedmiocie każdej sprawy oddzielnie, przy czem w nich oprócz danych, zawartych w ust. a) art. 22 podawane są szczegółowo istota lub okoliczności sprawy i właściwe powołania się na prawa oraz wydane w rozwinięciu ich postanowienia, w razie zaś potrzeby — również wskazania na decyzje Komisji, zapadłe dawniej, wszelkie względy i szczegółowo umotywowana decyzja Komisji.

Uwaga. W uchwałach zamieszczają się opinie większości i mniejszości z wskazaniem ilości członków, którzy wypowiedzieli się za tą lub inną opinią; vota separata członków Komisji załączane są w formie obdzielного dodatku.

24. Jeżeli w dziennikach lub postanowieniach zrobione

zostały jakiekolwiek poprawki, to takowe winny być przed podpisami koniecznie omówione.

25. Odpisy postanowień, w każdej sprawie oddzielnie, przesyłane są do Komisji Głównej do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych z dołączeniem odpisów vota separata członków Komisji; rzetelność tych odpisów zaświadcza starszy inspektor fabryczny lub jego zastępca.

26. Uchwały Komisji do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych w przedmiotach, przewidzianych w ust. 2 i 3 art. 52 Ust. Przem., Komisja sama nie może ani uchylić ani zmienić; w razie koniecznej tego potrzeby Komisja składa do Komisji Głównej do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych umotywowany wniosek o uchyleniu lub zmianie zapadłej uchwały.

O wprowadzaniu w życie uchwał.

27. Postanowienia Komisji, po podpisaniu szczegółowej uchwały (art. 23), wprowadzane są w życie: niepodlegające zaskarżeniu — niezwłocznie po ogłoszeniu ich, mogące zaś być zaskarżonemi — albo po upływie terminu miesięcznego, licząc od dnia wręczenia ogłoszenia (o ile w ciągu tego terminu nie zostanie wniesioną skarga apelacyjna), albo też natychmiast po otrzymaniu przez Komisję zawiadomienia, że Komisja Główna do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych pozostawiła skargę w całości lub częściowo bez skutku.*)

Uwaga. Do ogłoszeń o zapadłych na podstawie ust. 2 i 3 art. 52 Ust. Przem. postanowieniach Komisji załączają się odpisy szczegółowych uchwał Komisji (art. 23).

28. Ogłoszenia o postanowieniach Komisji wręczane są komu należy za pośrednictwem policji z rozporządzenia starszego inspektora fabrycznego, przyczem o ile ogłaszane postanowienie może być według prawa zaskarżone, to w ogłoszeniu robi się o tem omówienie z wskazaniem terminu dla podania skargi apelacyjnej. W razie wymierzenia kary, osobie ukaranej wraz z ogłoszeniem o ukaraniu doręcza się w imieniu Komisji dowód płatniczy do kasy skarbowej, w którym wymienione są: a) wysokość kary, b) z kogo ściąga się i c) dokąd ma być zaliczona kwota.

*) Zb. Pr. 1901 r. art. 1050. Komisja Główna do spraw fabr. i gór.-hut. wyjaśniła, że postanowienia miejscowych Komisji do spraw fabr. i gór.-hut. wprowadzane są w życie w terminach wskazanych w art. 27, niezależnie od tego, czy były przez członków Komisji podane w przedmiocie tych postanowień vota separata, czy też ich nie podano.

Uwaga 1. W razie, jeżeli zawiadowca w terminie dwutygodniowym nie zapłaci kary, na niego nałożonej, kara ta obróconą zostaje na właściciela zakładu, któremu doręczony zostaje nowy dowód płatniczy wraz z wyjaśnieniem przyczyny obrócenia na niego kary (art. 132 Ust. Przem.).

Uwaga 2. Czuwanie nad prawidłowością wpływania kar należy do kancelarji odnośnych Komisji.

29. Ogłoszenie o postanowieniu Komisji uznaje się za doręczone, jeżeli zostało dostarczone biuru zakładu przemysłowego, zawiadowcy zakładu albo komukolwiek z bliższych pomocników jego.

Uwaga. W razie ogłoszenia o wymierzeniu kary ogłoszenie to wraz z odpowiednim dowodem płatniczym doręcza się osobie ukaranej, komukolwiek z jego domowników albo służbie domowej.

30. Osoba przyjmująca ogłoszenie potwierdza otrzymanie jego swym podpisem z wskazaniem daty. Jeżeli zaś osoba ta nie może lub nie chce podpisać się, to doręczający jej ogłoszenie urzędnik policyjny notuje w obecności wezwanych przez siebie świadków (art. 286 Ust. Post. Sąd. Cyw.), komu i kiedy ono zostało doręczone i dla czego nie podpisał się przyjmujący je.

31. Pokwitowania o doręczeniu ogłoszeń dostarczane są przez policję Komisji i służą za podstawę do wyliczenia terminu miesięcznego, w ciągu którego może być złożoną skarga na uchwałę Komisji.

32. Skargi, zanoszone do Komisji Głównej do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych na uchwały Komisji miejscowych (art. 27), podają się tym ostatnim i rozpatrywane są na najbliższem posiedzeniu Komisji, która przedkłada je do Komisji Głównej nie później niż po upływie terminu dwutygodniowego od daty rozpatrzenia skargi, wraz z szczegółowymi wyjaśnieniami co do treści skargi i wszystkiemi niezbędnymi do sprawy danemi.

33. Postanowienia obowiązujące i okólniki miejscowych Komisji do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych, wydawane na zasadzie art. 10 oddz. II Najwyżej zatw. dn. 7 czerwca 1889 r. opinji Rady Państwa, powinny być z rozporządzenia przewodniczącego drukowane w miejscowych wiadomościach (gubernjalnych, policyjnych i t. d.); odbitki tych postanowień rozsyłane są bezpłatnie urzędnikom inspekcji fabrycznej, inżynierom górniczym okręgowym i ich pomocnikom, zarządom policyjnym, urzędom gminnym oraz tym fabrykom

i zakładom, dla których były wydane, za pokwitowaniem za-
wiadowców zakładów. W odbitkach tych powinno być wska-
zane, gdzie mogą być one nabyte w większej ilości egzem-
plarzy.

Uwaga. Po 5 egzemplarzy takich odbitek powinno
być przesłane do Komisji Głównej do spraw fabrycz-
nych i górniczo-hutniczych oraz po dwa egzemplarze:
do wszystkich Komisji do spraw fabrycznych i górniczo-
hutniczych, Departamentu Policji, Rady Lekarskiej, wła-
ściwych Zarządów Górniczych i inspektorów fabrycznych
okręgowych.

34. Wyciągi i odpisy z akt Komisji, nie stanowiących
tajemnicy, wydawane są z warunkiem przestrzegania wyma-
gań, wymienionych w art. 131 Ogól. Org. Gub. (Zb. Pr., t. II,
cz. I, wyd. 1892 r.) i nieinaczej, jak każdorazowo za pozwo-
leniem starszego inspektora fabrycznego.

O pieczęci i blankietach Komisji.

35. Komisje mają pieczęcie z napisem: taka to Komisja
gubernjalna (obwodowa, stołeczna lub miejska) do spraw fa-
brycznych i górniczo-hutniczych i z umieszczonym na nich
godłem gubernji, obwodu lub miasta. Pieczęcie Komisji prze-
chowują u siebie starsi inspektorowie fabryczni. Blankiety Ko-
misji mają napis: „Ministerstwo Finansów, taka to Komisja
gubernjalna (obwodowa, stołeczna lub miejska) do spraw fa-
brycznych i górniczo-hutniczych“.

O trybie stosunku do władz.

36. Co się tyczy trybu stosunku do wyższych, równych
i niższych instytucji i osób rządowych Komisje do spraw fa-
brycznych i górniczo-hutniczych kierują się przepisami, wymie-
nionemi w art. 152 i nast. Ogól. Org. gub. (Zb. Pr., t. II, cz. I,
wyd. 1892 r.).

O formach prowadzenia spraw w Komisjach.

37. Dzienniki (lub rejestry) papierów wpływających i
wychodzących (dla każdego z tych rodzajów papierów od-
dzielne) powinny zawierać następujące rubryki, w które wpi-
suje się: a) numer papieru, b) rok, miesiąc i dzień wpłynię-
cia lub odesłania papieru, c) miejsce lub osoba, od której
wpłynął lub komu przesłany został papier, d) krótkie stre-
szczenie papieru i e) numer akt, do których papier został przy-
szyty.

Uwaga. Dla rejestracji papierów sekretnych prowadzone są osobne dzienniki wchodzący i wychodzący, które znajdują się na przechowaniu u starszego inspektora fabrycznego.

38. W kancelariach Komisji powinny być prowadzone i stale uzupełniane następujące wykazy:

- 1) Ogólny wykaz spraw, prowadzonych przez Komisję.
- 2) Wykaz zakładów, których podporządkowanie nadzorni inspekcji fabrycznej i górniczej albo zwolnienie od takiego nadzoru odbyło się na podstawie art. 156 Ust. Przem. lub art. 960 Ust. Górn. (w 1912 r.), z wskazaniem jednych i drugich oddzielnie.
- 3) Wykaz zakładów, którym była zezwolona (na jaki termin i z jakich powodów) nocna praca kobiet i robotników młodocianych.
- 4) Wykaz zakładów, którym była zezwolona (kiedy i z jakich powodów) praca małoletnich w dni wysoce uroczyste.
- 5) Wykaz zakładów, którym zezwolono samodzielne wydatkowanie funduszu karnego.
- 6) Wykaz zakładów, którym odebrano prawo samodzielnego wydatkowania funduszu karnego.
- 7) Wykaz zakładów i zawiadowców, poddanych przez Komisję karom, ze wskazaniem: a) wysokości kar, b) na zasadzie jakich artykułów i za jakie wykroczenia były one wymierzone i c) daty zaskarżenia ostatecznego rozstrzygnięcia sprawy i wprowadzenia postanowienia Komisji w życie.

39. Oprócz przepisów, wymienionych w artykułach poprzednich, Komisje do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych kierują się odnośnymi postanowieniami w przedmiocie prowadzenia spraw w instytucjach rządowych (art. 130 i nast. Ogól. Org. gub., Zb. Pr., t. II, cz. I, wyd. 1892 r.).

Przepisy o trybie prowadzenia spraw w Komisjach do spraw górniczo-hutniczych.

(Zatw. przez Min. Dóbr Państwa, dn. 30 kwietnia r. 1893 i zmien. dn. 28 marca r. 1897, Zb. Pr. 1893 r. art. 628 i 1897 r. art. 1357).

1. Posiedzenia Komisji wyznacza przewodniczący jej w miarę potrzeby.

2. Posiedzenie uważane jest za prawomocne, o ile brało w niem udział 3 członków. Dla wydania postanowień obowiązujących, jakoteż dla wyniesienia uchwał, nie podlegających zaskarżeniu, wymaganym jest udział nie mniej: a) 5 członków w Komisji, utworzonej przy departamencie górnictwa i b) 4 członków w pozostałych Komisjach.

3. Pod nieobecność przewodniczącego obowiązki jego pełni najstarszy z pozostałych członków ze strony resortu górnictwa.

4. Uchwały Komisji powinny być podpisane przez wszystkie osoby, które były obecne na prawach członków. Dla uznania uchwały za prawomocną, musi być ona przyjęta większością wszystkich obecnych, przyczem w razie równości głosów przeważa głos przewodniczącego.

5. Członkowie, nie zgadzający się na opinię większości, składają votum separatum, zamieszczane w dzienniku albo w formie załącznika do niego.

6. Uchwały Komisji, o ile dotyczą one wydania postanowień obowiązujących i ściągania wyznaczonych przez nią kar, jakoteż przedmiotów, wychodzących po za zakres bezpośredniej kompetencji Komisji, wprowadzają w życie departament górnictwa i zarządy górnicze, stosownie do kompetencji, w przedmiocie zaś innych spraw — przewodniczący Komisji.

7. Pierwopisy dzienników Komisji, jakoteż odpisy papierów, przesyłanych przez przewodniczącego, przechowuje osoba, mianowana do pełnienia obowiązków sekretarza Komisji. Wnoszone do Komisji przez departament górnictwa i zarządy górnicze, jakoteż wpływające bezpośrednio do Komisji papiery pełniący obowiązki sekretarza odsyła po załatwieniu sprawy do właściwych wydziałów departamentu górnictwa lub zarządu górnictwa z krótkimi adnotacjami o zapadłych w przedmiocie ich uchwałach Komisji i wprowadzeniu ich w życie.

8. Komisje do spraw górnictwa-hutniczych obowiązane są ogłaszać nie tylko postanowienia obowiązujące, wydane na podstawie ust. 1 art. 173 Ust. Górn. (wyd. 1912 r.), lecz także okólniki w przedmiocie wątpliwości powstających w praktyce (ust. 5 tegoż artykułu) w miejscowym organie urzędowym; odbitki tych postanowień i okólników wywieszane są w zarządach policyjnych, urzędach gminnych i w tych fabrykach i zakładach, dla których były wydane.

INSTRUKCJA

(nakaz)

dla inspekcji górniczej w przedmiocie czuwania nad wypełnianiem przepisów o robotnikach w prywatnych zakładach hutniczych i górniczych miejscowości, na które rozpowszechnione zostało prawo z dn. 7 czerwca 1899 roku.*)

(Zb. Pr. r. 1901, art. 1437).

I. Ogólne wskazówki o nadzorze nad ładem i porządkiem w hutach i kopalniach.

1. Ogólny nadzór miejscowy nad przestrzeganiem należytego ładu i porządku w hutach i kopalniach (art. 1 Ust. Gór. i ust. 1 art. 11 Najwyżej zatwierdzonej w dn. 7 czerwca r. 1899 opinii Rady Państwa) należy do miejscowej zwierzchności gubernjalnej i podlega urzeczywistnieniu przy współdziałaniu miejscowych Komisji do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych, inspekcji górniczej i policji, stosownie do kompetencji.

2. Bezpośredni nadzór nad ładem i porządkiem w obrębie hut i kopalń, jako-to — czuwanie nad prawidłowem wypełnianiem wymagań prawa i uzupełniających je postanowień w przedmiocie nadzoru nad wymienionemi zakładami i wzajemnych stosunków między przemysłowcami górniczymi i robotnikami, dochodzenie w sprawach nieporozumień i wykroczeń, powstających na tle zawartej między stronami umowy o najmie, współdziałanie polubownej zgodzie stron i wszczynanie w właściwych razach ścigania przez prawo ustanowionego — należy wyłącznie do inspekcji górniczej.

II. Ogólne obowiązki inspekcji górniczej.

3. Obowiązkami ogólnemi inspekcji górniczej są:

- a) czuwanie nad wypełnianiem przez przemysłowców górniczych i robotników przepisów, określających ich obowiązki i wzajemne stosunki (Ust. Gór. art. 92, ust. 3, wyd. 1912 r.);
- b) czynności wykonawcze w przedmiocie stosowania przepisów, wydawanych przez Komisję Główną do spraw

*) O utworzeniu Komisji Głównej do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych.

fabrycznych i górniczo-hutniczych oraz postanowień obowiązujących, wydawanych przez Komisje gubernjalne lub obwodowe do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych, i nadzór nad wypełnianiem tych przepisów i postanowień (Ust. Górn. art. 92, ust. 4, wyd. 1912 r. i art. 12 i 13 oddz. II Najw. zatw. dn. 7 czerwca r. 1899 opinii Rady Państwa);

- c) rozpatrywanie i zatwierdzanie cenników, tablic, rozkładów i przepisów porządku wewnętrznego (Ust. Przem. art. 140-142 i 147; Ust. Górn. art. 991, wyd. r. 1912), układanych przez zarządy zakładów górniczych dla robotników (Ust. Górn. art. 93, wyd. r. 1912);
- d) zaświadczenie kalkulacji płac zarobkowych (Najwyżej zatw. dn. 8 maja r. 1898 postanowienie Komitetu Ministrów);
- e) przedsięwzięcie środków ku uprzedzaniu sporów i nieporozumień między przemysłowcami górniczymi i robotnikami drogą zbadania powstałych niezadowolonych na miejscu i polubownej zgody stron (Ust. Górn. art. 92, ust. 5, wyd. r. 1912);
- f) czuwanie nad wypełnianiem postanowień o nauczaniu robotników małoletnich (Ust. Przem., art. 114-116 i Ust. Górn. ust. 1 i 2, art. 92);
- g) wszczynanie dochodzenia w odnośnych wypadkach i oskarżanie przed sądem winnych uchybienia przepisom, zawartym w art. 86-121, 126¹ i 128-155 Ust. Przem. i w art. 946-955 Ust. Górn. (Ust. Górn. art. 93, wyd. 1912 r.);
- h) uchyłony;
- i) sporządzanie protokołów w sprawach o ujawnionych uchybieniach przepisom ustanowionym przez prawo lub postanowieniom, wydanym trybem przepisany, o używaniu kotłów parowych, i przesyłanie tych protokołów władzom sądowym, według kompetencji;
- j) bezpośredni nadzór nad wypełnianiem przepisów o kotłach parowych, wydawanych na zasadzie art. 76 Ust. Przem.;
- k) współdziałanie Izdom Skarbowym w przedmiocie czuwania nad prawidłowym wpływem opłat za kotły, ustanowionych na zasadzie Najw. zatw. dn. 8 czerwca r. 1898 opinii Rady Państwa, przez dostarczanie Izdom tym danych, wymienionych w art. 30-41 Przepisów o opłacie za dożór kotłów, zatw. przez Min. Finan. 20 listop. 1898 r.;

- l) dostarczanie Izbowi skarbowym w celu opodatkowania przemysłu niezbędnych danych o przemyśle górniczym dobywającym i przerabiającym (Ust. o państw. podatku przem., art. 74 i Instr. o zastosowaniu tej Ust. § 44, ust. 2, lit. E);
- m) dostarczanie w terminach przepisanych sprawozdań w przedmiotach Instrukcji niniejszej według programu, zaleconego przez Departament Górniczy;
- n) wypełnianie zleceń zwierzchności.

Uwaga. Oprócz obowiązków, wskazanych w artykule niniejszym, na inspekcji górniczej ciążą wyliczone w właściwych artykułach Ustawy Górniczej obowiązki, przy wypełnianiu których postępuje ona na zasadzie instrukcji, wydawanych przez Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwa, co się zaś tyczy zbierania danych statystycznych o przemyśle górniczym — na zasadzie przepisów, wydanych przez Komitet Górniczy Naukowy.

4. Przy pełnieniu swych obowiązków inspekcja górnicza kieruje się właściwymi ustawami, instrukcjami, przepisami, w niniejszej Instrukcji wyłożonemi, i przepisami, wydanymi przez Komisję Główną do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych, okólnikami i wyjaśnieniami Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwa i w odnośnych wypadkach, Ministerstwa Finansów, oraz postanowieniami obowiązującemi miejscowych Komisji do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych.

III. Ogólne zasady organizacji inspekcji górniczej.

5. Inspekcja górnicza, której dotyczy niniejsza Instrukcja, składa się z miejscowych Zarządów Górniczych, inżynierów okręgowych i w niektórych okręgach górniczych — pomocników inżynierów okręgowych (Ust. Gór. art. 46, 48 i 49, wyd. r. 1912 i oddz. VII Najw. zatw. dn. 7 czerwca r. 1899 opinji Rady Państwa).

6. Do Zarządów górniczych należy nadzór nad wypełnianiem obowiązków i ujednostajnienie czynności inżynierów okręgowych w granicach obwodu górniczego (Ust. Gór. art. 36, wyd. r. 1912); w obwodach górniczych, w których Zarządów górniczych nie ma, obowiązki ich w przedmiocie niniejszym pełni Departament Górniczy. Inżynierowie okręgowi czuwają nad ścisłym wypełnianiem prawa na hutach i w kopalniach w powierzonym każdemu z nich okręgu. Pomocnicy inżynierów okręgowych pełnią czynności wedle poleceń inży-

nierów okręgowych, przyczem im może być powierzane pełnienie wszystkich obowiązków tych ostatnich.

7. Funkcjonariuszom inspekcji górniczej zabrania się brać jakikolwiek bezpośredni lub pośredni udział w przedsiębiorstwach przemysłowych i handlowych, z wyjątkiem wypadków, w których stanowisko służbowe tych funkcjonariuszy nie będzie miało wpływu na bieg przedsiębiorstw wymienionych i prócz tego nie inaczej, jak każdorazowo z pozwolenia Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwa.

8. Funkcjonariusze inspekcji górniczej pod żadnym pozorem nie powinni rozgłaszać będących w użyciu w oglądanych przez nich przedsiębiorstwach górniczych szczególnych sposobów produkcji, jakoteż wszelkich sekretów przemysłowych i handlowych.

9. Funkcjonariusze inspekcji górniczej obowiązani są w celu współdziałania rozwojowi przemysłu okazywać możliwą pomoc bezpłatną swemi technicznymi radami tym z przemysłowców, którzy mogą ich potrzebować (art. 82 Ust. Górn.).

10. Funkcjonariusze inspekcji górniczej mogą bez wyjednywania na to pozwolenia odnośnego Zarządu górniczego lub Departamentu Górniczego, lecz tylko podając do wiadomości, brać udział w charakterze członków w instytucjach, których działalność ma na celu polepszenie bytu robotników, jak na przykład: w Towarzystwie Czerwonego Krzyża, w Towarzystwie walki z chorobami zakaźnymi — w przedmiocie organizacji pomocy lekarskiej; w kuratorjach nad trzeźwością ludową — w przedmiocie urządzania rozumnych rozrywek dla robotników; w kuratorjach nad domami pracy; w stałej Komisji do spraw wykształcenia technicznego — w przedmiocie organizacji stałych klas i kursów nauk zawodowych i t. p. instytucji.

11. Funkcjonariusze inspekcji górniczej przy pełnieniu obowiązków służbowych powinni mieć na sobie ustanowiony uniform; z odnośnego Zarządu górniczego lub Departamentu Górniczego otrzymują oni specjalne listy otwarte, zaświadczające ich stanowisko, i mają ustanowioną pieczęć.

12. Funkcjonariusze inspekcji górniczej obowiązani są przy rozjazdach w swych okręgach prowadzić dziennik drogowy według wzoru, przez Departament Górniczy ustanowionego.

13. Tryb stosunków służbowych funkcjonariuszy inspekcji górniczej z różnemi resortami i osobami urzędowemi, jakoteż między sobą, ustanawia się następujący:

- a) Stosunki z instytucjami centralnymi resortów postronnych. Wszelkie stosunki funkcjonariuszy inspekcji górniczej z temi instytucjami centralnymi prowadzone są nie inaczej, jak za pośrednictwem Departamentu Górniczego, przyczem inżynierowie okręgowi, podporządkowani Zarządom górniczym, komunikują się za pośrednictwem tych Zarządów.
- b) Stosunki z zwierzchnością gubernjalną i instytucjami gubernjalnymi. Inżynierowie okręgowi, podporządkowani Departamentowi Górniczemu, komunikują się z zwierzchnością gubernjalną (obwodową lub równą z niemi) i ze wszystkimi instytucjami gubernjalnymi — bezpośrednio, powiadamiając o tem Departament Górniczy; Inżynierowie okręgowi, podporządkowani Zarządom górniczym, za pośrednictwem tych Zarządów, w wypadkach zaś nadzwyczajnych, nie cierpiących zwłoki, bezpośrednio, powiadamiając o tem Zarząd.
- c) Stosunki inżynierów okręgowych pomiędzy sobą prowadzą się zawsze bezpośrednio.

IV. Stosunek funkcjonariuszy inspekcji górniczej do miejscowych władz gubernjalnych (obwodowych lub równorzędnych).

14. Inżynierowie okręgowi przy wypełnianiu wymagań i zarządzeń zwierzchności gubernjalnej powinni kierować się wskazówkami, zawartymi w cz. I t. II Zb. Pr. Wspomniani funkcjonariusze obowiązani są komunikować niezwłocznie zwierzchności gubernjalnej o wszystkich wypadkach nieporządków, strajków i wrzenia wśród robotników lub ujawnienia takich wykroczeń przeciw prawu, które na zasadzie danych przeprowadzonego dochodzenia jawnie zagrażają porządkowi, oraz niezwłocznie komunikować właściwej zwierzchności gubernjalnej i obwodowej o wypadkach nieprzestrzegania przepisów o ustawianiu kotłów parowych (art. 78 Ust. Przem.), jakoteż o wypadkach ujawnienia na hutach i w kopalniach warunków lub okoliczności pracy, jawnie zagrażających życiu lub zdrowiu robotników w czasie prowadzenia robót lub podczas pobytu ich w mieszkaniach i innych zabudowaniach hut i kopalń, a wymagających zastosowania nadzwyczajnych środków do ich usunięcia.

Uwaga 1. O tych ostatnich wypadkach powiadamiana zostaje również policja miejscowa (art. 16 Instrukcji).

Uwaga 2. Przestrzeganie wymagań art. 14 nie uwalnia inżyniera okręgowego od obowiązku zastosowania ze swej strony środków, przewidzianych w pewnych ra-

zach przez Ustawę górnictw (art. 1040 i 1064 uwaga, wyd. r. 1912).

V. Stosunki wzajemne funkcjonarjuszy inspekcji górniczej i policji.

15. Inżynierowie okręgowi przy pełnieniu obowiązków służbowych mają prawo (na zasadzie art. 190 i 191 Ust. Górn.) żądać od policji miejscowej współdziałania. Współdziałanie to wyraża się między innemi:

- a) w komunikowaniu inżynierom okręgowym o wszystkich wiadomych policji przygotowujących się lub zaszłych na hutach i kopalniach wypadkach pogwałcenia porządku wewnętrznego i ładu (art. 86-121 i 128-152 Ust. Przem.), co do których dochodzenie oraz zastosowanie odpowiednich środków stanowią przedmiot wyłącznie kompetencji inspekcji górniczej (art. 2 niniejszej Instrukcji);
- b) w komunikowaniu inżynierom okręgowym o wszystkich nowootwierających się i zamykanych przedsiębiorstwach przemysłowych górniczych, jakoteż o wiadomych policji wybitnych zdarzeniach w przedsiębiorstwach istniejących, jako to: pożarach, uszkodzeniach silników, różnych nieszczęściach z ludźmi i t. p.;
- c) w dostarczeniu posiadanych przez policję wiadomości o istniejących przedsiębiorstwach przemysłowych górniczych;
- d) w przesyłaniu do hut i kopalń i znajdującym się tam osobom, z odbiorem pokwitowania lub bez tego, wszelkich ogłoszeń, powiadomień i wezwań ze strony inspekcji górniczej w przedmiotach jej kompetencji (art. 140, ust. 4 i art. 681, ust. 2 Ogól. Org. gub. Zb. Pr. t. II, cz. I);
- e) w udziale, na zaproszenie funkcjonarjuszy inspekcji górniczej, przy sporządzaniu protokołów w sprawach ujawnionych na hutach i w kopalniach wykroczeń przeciw prawu i postanowieniom obowiązującym;
- f) w zastępowaniu funkcjonarjuszy inspekcji górniczej z polecenia tych ostatnich przy ściganiu winnych w sądzie (art. 93 i 191 Ust. Górn.);
- g) w towarzyszeniu funkcjonariuszom inspekcji górniczej (na zaproszenie tych ostatnich) przy zwiedzaniu przez nich hut i kopalń w razie, gdy funkcjonariusze inspekcji górniczej uznają to za niezbędne.

16. Funkcjonariusze inspekcji górniczej w razie ujawnienia na kopalniach i hutach pogwałceń prawa, wrzenia wśród

robotników i innych okoliczności, zagrażających zakłóceniem porządku zewnętrznego i ładu lub wymagających ze względu na jawne niebezpieczeństwo dla życia i zdrowia kogokolwiek niezwłocznego zastosowania środków nadzwyczajnych, obowiązani są o wszystkich takich wypadkach zawiadamiać, niezależnie od zawiadomienia zwierzchności gubernjalnej, miejscową policję w celu zastosowania przez nią odpowiednich środków ku ochronie porządku zewnętrznego i bezpieczeństwa osobistego.

Po otrzymaniu od policji wiadomości o ujawnieniu przez nią wykroczeń przeciwko postanowieniom art. 86-121 i 128-152 Ust. Przem., inspekcja górnicza obowiązana jest niezwłocznie przeprowadzić dochodzenie w sprawie wykroczeń, usunąć je i w odnośnych wypadkach sporządzić protokół w celu wszczęcia ścigania winnych.

VI. Obowiązki i prawa Zarządów Górniczych.

17. Do kompetencji Zarządów górniczych należy:

- 1) czuwanie nad ściśłem wypełnianiem przez inżynierów okręgowych okręgów górniczych, należących do składu obwodu górniczego, swych obowiązków i
- 2) ujednostajnienie czynności tych inżynierów.

18. W celu ujednostajnienia czynności inżynierów okręgowych, podporządkowanych Zarządom górniczym, te ostatnie mają prawo:

- a) Wzywać, zależnie od rzeczywistej potrzeby tego, inżynierów okręgowych obwodu górniczego i ich pomocników w celu wspólnego rozważenia różnych kwestji dotyczących nadzoru. O rozważanych kwestiach, jakoteż wypowiedzianych co do nich opinii prowadzone są szczegółowe dzienniki, których odpisy zostają przedłożone do Departamentu Górniczego i odnośnych gubernatorów.
- b) Udzielać podległym funkcjonarjuszom inspekcji górniczej stosownych wyjaśnień i wskazówek (art. 147 Ust. Górn. wyd. 1912 r.).

Wyjaśnienia i wskazówki powyższe mogą dotyczyć trybu czynności podległych funkcjonarjuszy tak wogóle jakoteż w poszczególnych wypadkach stosowania prawa w jakimkolwiek przedsiębiorstwie przemysłowym.

Uwaga. Okólnikowe wyjaśnienia, wskazówki lub rozporządzenia Zarządów górniczych winny być przedkładane Departamentowi Górniczemu w ilości 5 egzempla-

rzy oraz rozsyłane innym Zarządom górniczym dla wiadomości.

19. Zarządy górnicze obowiązane są obznajmiać się dokładnie ze wszystkimi dostarczaniem im przez inżynierów okręgowych orzeczeniami Komisji do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych i komunikować Departamentowi Górniczemu swoje wnioski co do tych orzeczeń w terminie dwutygodniowym (od dnia otrzymania odpisów dzienników z postanowieniami).

VII. Obowiązki i prawa inżynierów okręgowych.

20. Bezpośredni nadzór nad hutami i kopalniami należy do inżynierów okręgowych. Tryb urzeczywistniania tego nadzoru oraz prawa, przysługujące inżynierom okręgowym w stosunku do zakładów wskazanych wyłożone są w artykułach poniższych (21 — 50) niniejszej Instrukcji.

21. Inżynierowie okręgowi obowiązani są rozpatrywać skargi i zgłoszenia o niezadowoleniach między robotnikami i zarządami zakładów górniczych i kopalń, szczegółowo zbadać podstawność tych skarg, starać się wyjaśnić przyczyny ich i osiągnąć polubowną zgodę stron, jeżeli zaś to nie uda się, to w odpowiednich wypadkach skierowywać strony na drogę postępowania sądowego; w razie ujawnienia przy tem wykroczeń przeciw prawu postępować zgodnie z art. 44 niniejszej Instrukcji.

Uwaga. Wszystkie oświadczenia w sprawach niezadowolonych robotników z zarządów hut i kopalń wpisują się do specjalnej księgi, do której wciągane są wiadomości o dacie wpływu i ostatecznego rozstrzygnięcia skargi, oraz treść jej.

22. Okólniki do zawiadowców hut i kopalń inżynierowie okręgowi wydają nie inaczej, jak z zezwolenia odnośnych Zarządów górniczych lub Departamentu Górniczego.

23. Po otrzymaniu zawiadomienia o zaszłych lub tylko przygotowujących się rozruchach, strajkach lub wrzeniach wśród robotników inżynierowie okręgowi obowiązani są niezwłocznie udać się na miejsce w celu zbadania prawdziwości zawiadomienia, zastosowania niezbędnych środków zapobiegawczych, osiągnięcia polubownej zgody stron lub dokonania innych zarządzeń, ustanowionych przez prawo. O tych swoich czynnościach inżynierowie okręgowi komunikują odnośnemu Zarządowi Górniczemu lub Departamentowi Górniczemu, w sprawach ważniejszych (do których w liczbie innych odnoszą się wszystkie bez wyjątku zaszłe już strajki) — tele-

graficznie, telefonicznie lub innym sposobem, zabezpieczającym największą szybkość komunikacji.

24. Dla ustnych pertraktacji z osobami, mającemi tego potrzebę, inżynierowie okręgowi wyznaczają dni przyjęć (nie mniej jednego razu na tydzień) i dopilnowują, ażeby o dniach i godzinach ich przyjęć, jakoteż o dokładnym ich adresie, było wywieszone ogłoszenie na wszystkich hutach i kopalniach, znajdujących się w obrębie ich okręgów.

Uwaga 1. Odstępstwa od przepisu o dniach przyjęć dopuszczalne są w tych razach, jeśli inżyniera okręgowego oczekuje na skutek obowiązków, nałożonych na niego przez prawo, konieczność dłuższej nieobecności w miejscu stałego jego zamieszkania.

Uwaga 2. W razie wyjazdu w sprawach służbowych ze swego stałego miejsca zamieszkania na czas dłuższy od 5 dni inżynierowie okręgowi obowiązani są podawać o tem do wiadomości odnośnych Zarządów Górniczych lub Departamentu Górniczego.

25. Okręgowym inżynierom, oprócz ogólnych obowiązków dozoru górniczego, polecony jest udział w posiedzeniach miejscowych Komisji do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych.

VIII. Tryb czynności służbowych inżynierów okręgowych w przedmiocie nadzoru nad hutami i kopalniami.

1. Podporządkowanie zakładów przemysłowych inspekcji.

26. Inżynierowie okręgowi obowiązani są rejestrować istniejące huty i kopalnie i posiadać o nich wszelkie niezbędne i dokładne wiadomości.

27. Właścicielom przedsiębiorstw przemysłowych, górniczych, które podlegają szczególnym przepisom w przedmiocie nadzoru nad zakładami przemysłu fabrycznego i hutniczego oraz wzajemnych stosunków między fabrykantami i robotnikami (art. 47—60 i 127—152 Ust. Przem.), należy oznajmiać o podciągnięciu należących do nich zakładów pod działanie przepisów wymienionych ze wskazaniem cech podporządkowania, terminu, w ciągu którego stan zakładu winien być zastosowany do wymagań prawa oraz trybu zaskarżenia rozporządzeń inżynierów okręgowych.

2. Zbieranie wiadomości o hutach i kopalniach.

28. Inżynierowie okręgowi obowiązani są żądać od właścicieli lub zawiadowców hut i kopalń, stosownie do zakresu ich działania, zawiadamiania w czasie właściwym:

- a) o rozszerzeniu, zmniejszeniu, zamknięciu lub zatrzymaniu biegu zakładu;
- b) o odstąpieniu zakładu innej osobie do użytkowania czasowego lub stałego;
- c) o wszelkich zmianach składu zawiadowców zakładu;
- d) o wszelkich wypadkach zbiorowego niezadowolenia i wrzenia wśród robotników, niezależnie od przyczyn wywołujących je, przyczem w razach ważniejszych (a w razie strajku — zawsze) zawiadomienia winny być nadsyłane telegraficznie lub umyślnym;
- e) o wszelkich wypadkach nieszczęśliwych zaszłych z robotnikami, zgodnie z przepisami, w przedmiocie tym ustanowionemi;
- f) o stanie funduszu karnego, ilości i rodzaju kar, nałożonych na robotników (według ustanowionych wzorów);
- g) o odstępstwach od zwykłego trybu prowadzenia robót i rozkładu czasu pracy w razie, po pierwsze, zamiany dnia powszedniego przez świąteczny, po drugie, odstępstwa od przepisów w przedmiocie rozkładu czasu pracy i przestrzegania dni świątecznych w wypadkach nieoczekiwanego remontu koniecznego lub czasowych robót, wywołanych nieszczęściem, zaszłym w zakładzie, i po trzecie, w razie prowadzenia robót pozagodzinowych (art. 12, 15 z uwagą i 19 przepisów o długości i rozkładzie czasu pracy, zatw. przez Min. Roln. i Dóbr Państwa 8 grudnia r. 1897);
- h) o zamiarze właścicieli zakładów przemysłowych korzystania z pracy małoletnich, młodocianych i kobiet oraz w jakim w przybliżeniu rozmiarze, jakoteż odmowie od korzystania z tego;
- i) o pożarach, uszkodzeniach silników i t. p. wypadkach mogących wpłynąć na tryb prowadzenia robót lub interesy robotników.
- j) danych w przedmiocie statystyki przemysłowej według ustanowionych wzorów.

3. Wydawanie dokumentów i oparafowywanie ksiąg.

29. Inżynierowie okręgowi na starania i zgłoszenia zawiadowców hut i kopalń w odpowiednich wypadkach:

1. Udzielają pozwoleń na:

- a) wydanie kilku osobom wspólnej książki obrachunkowej (art. 134 uwaga Ust. Przem.);
- b) otwarcie sklepu na hutach i kopalniach (art. 141 Ust. Przem.);

- c) wydanie zapomóg z funduszu karnego (art. 152 Ust. Przem.);
- d) prowadzenie czasowych robót lub nieprzewidywanego niezbędnego remontu z odstępstwami od przepisów w przedmiocie długości i rozkładu czasu pracy (uwaga do art. 15 przepisów, zatw. przez Min. Roln. i Dóbr Państwa 8 grudnia r. 1897);
- e) wydawanie robotnikom materiałów i narzędzi na rachunek ich zarobku zgodnie z art. 951 Ust. Górn. (wyd. 1912 r.)

2. *Zatwierdzają:*

- a) cenniki dla robotników za korzystanie z fabrycznych mieszkań, łaźni, herbaciarni, jadłodajni i t. p. (art. 140 Ust. Przem.);
- b) rozkłady, kalkulacje i cenniki przedmiotów, sprzedawanych w sklepach należących do hut i kopalń, lub towarzystw spółdzielczych przy hutach i kopalniach (art. 141 Ust. Przem., art. 953 i 991 Ust. Górn. wyd. 1912 r.);
- c) przepisy porządku wewnętrznego (art. 142 Ust. Przem.);
- d) tabele kar, nakładanych przez zawiadowców hut i kopalń własną władzą na robotników (art. 143—146 Ust. Przem.);
- e) prawidła i wzory rejestracji robót nadprogramowych (art. 21 przep. zatw. d. 8 grudnia r. 1897).

3. *Poświadczają:*

- a) ogólne rejestry i tabele cen, programowe przepisy i taryfy, na podstawie których obliczany jest akordowy zarobek robotników (art. 139 Ust. Przem.);

4. *Oparafowują:*

- a) księgi kotłów parowych;
- b) „ do rejestracji małoletnich robotników;
- c) „ „ „ kar (art. 150 Ust. Przem.), przychodu i rozchodu funduszu karnego (Przepisy zatw. przez Min. Roln. i Dóbr Państwa d. 25 października r. 1894);
- d) księgi do rewizyjnych adnotacji inspekcji górniczej.

5. *Wydają:*

Oficjalne informacje i odpisy z wszelkiego rodzaju akt kancelarii, tak będących w toku, jakoteż zakończonych, z wyjątkiem sekretnych.

30. Przy wydawaniu pozwoleń, wymienionych w ust. 1 art. 29 Instrukcji niniejszej, inżynierowie okręgowi postępują w szczególności, jak wskazano niżej:

- a) na wydanie ogólnych książek obrachunkowych (uw. do art. 134 Ust. Przem.) pozwalają nie inaczej jak po przekonaniu się, że niepełnoletni robotnicy rzeczywiście znajdują się pod opieką pracujących razem z nimi dorosłych krewnych ich;
- b) na otwarcie sklepów na hutach i kopalniach pozwalają jedynie w wypadkach rzeczywistej potrzeby, t. zn. jeśli otwarcie takiego sklepu może być osobiście korzystnem dla robotników;
- c) przy udzielaniu pozwoleń na wydawanie zapomóg z funduszu karnego kierują się przepisami zatwierdzonemi przez Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwa dn. 25 października r. 1894 w przedmiocie przechowywania i wydatkowania rzeczzonego funduszu i wszystkich późniejszymi wyjaśnieniami;
- d) przy udzielaniu pozwoleń na czasowe odstępstwa od przepisów w przedmiocie długości i rozkładu czasu pracy kierują się instrukcją, zatwierdzoną przez Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwa dn. 8 grudnia r. 1897 oraz wszystkiemi późniejszymi wyjaśnieniami i rozporządzeniami w tym przedmiocie;
- e) na wydawanie robotnikom na rachunek ich zarobku materiałów i narzędzi pozwalają tylko w razach rzeczywistej potrzeby tego, czuwając przytem, ażeby ceny wydawanych przedmiotów były nie wyższe od kosztów zakupu ich.

31. Przy zatwierdzaniu dokumentów, wymienionych w ust. 2 art. 29 Instrukcji niniejszej, inżynierowie okręgowi trzymają się w szczególności, zasad wyłuszczonych poniżej:

- a) przy zatwierdzaniu cenników na korzystanie z fabrycznych mieszkań, łaźni, herbaciarni, jadłodajni i t. p. czuwają nad tem, żeby wysokość opłaty nie była wygórowaną, osobiście w tych razach, gdy na skutek oddalenia zakładu górniczego od miast i wsi oraz przewagi robotników napływowych, wyszukanie dla nich rzeczonych wygod połączonych bywa z znacznemi trudnościami;
- b) przy wydawaniu rozkładów, kalkulacji i cenników przedmiotów, sprzedawanych w sklepach, należących do hut i kopalń, lub towarzystw spółdzielczych, inżynierowie okręgowi poddają drobiazgowemu przeglądowi wykaz przedmiotów pierwszej potrzeby, dozwolonych przez Komisję do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych do sprzedaży na kredyt, jakoteż wystawio-

ne na przedmioty te ceny, regulując je stosownie do cen istniejących w danej miejscowości;

- c) przy zatwierdzaniu przepisów porządku wewnętrznego (art. 142 Ust. Przem.) inżynierowie okręgowi powinni mieć na uwadze, że aczkolwiek co do treści przepisy te stanowią winny przedmiot porozumienia bezpośredniego między zawiadowcami zakładów górniczych i zatrudnionymi w nich robotnikami, niemniej jednak przepisy te powinny być uzgodnione z prawem i postanowieniami w rozwinięciu jego wydaniami. Z tego powodu inżynierowie okręgowi mają prawo zmieniać zatwierdzone przez siebie przepisy porządku wewnętrznego jedynie pod względem poprawiania (w razie zaś potrzeby i uchylania) ustępów sprzecznych z prawem lub żądania zmian w przedłożonych przepisach w celu bardziej dokładnego określenia warunków umowy, wyłączających możliwość samowoli;
- d) przy zatwierdzaniu tabeli kar pieniężnych, nakładanych na robotników przez zawiadowców hut i kopalń własną władzą, inżynierowie okręgowi postępują na zasadzie postanowień art. 143-147 Ust. Przem., art. 1007-1011 Ust. Górn. wyd. r. 1912 oraz wyjaśnień późniejszych;
- e) przy zatwierdzaniu prawideł i wzorów rejestracji robót nadprogramowych inżynierowie okręgowi kierują się instrukcją, zatwierdzoną przez Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwa dn. 8 grudnia r. 1897 oraz późniejszymi wyjaśnieniami i zarządzeniami w tym przedmiocie.

32. Przy poświadczaniu kalkulacji płacy zarobkowej, wymienionych w ust. 3 art. 29 Instrukcji niniejszej, inżynierowie okręgowi trzymają się zasad Najwyżej zatwierdzonego dn. 8 maja r. 1898 orzeczenia Komitetu Ministrów, zgodnie z którym rzeczzone poświadczenie posiada znaczenie jedynie jako stwierdzenie niezmienności ogłoszonych kalkulacji w ciągu czasu umownego w razie umowy terminowej lub w ciągu dwóch tygodni po wypowiedzeniu w razie umowy na termin nieokreślony. Inżynierowie okręgowi nie mają prawa odmawiać poświadczenia przedłożonych przez zawiadowców zakładów górniczych kalkulacji lub żądać poczynienia w nich jakichkolwiek zmian oraz nie ponoszą za prawidłowość ogłoszonych cen żadnej odpowiedzialności. Niemniej jednak inżynierowie okręgowi obowiązani są z możliwie największą uwagą odnosić się do treści przedłożonych do poświadczenia kalkulacji, by mógł prawidłowo skonstatować, o ile odpowiada-

ją one już istniejącym na sąsiednich hutach i kopalniach, oraz czy nie zawierają w sobie, pod względem przyjętych zasad obliczeń, możliwości dowolności w ocenianiu pracy robotników, które powinno być dokonywane na zasadzie cech zupełnie przedmiotowych (okólnik M. F. z dn. 10/30 marca r. 1894 Nr. 3538, ok. D. H. i M. z dn. 22 listopada r. 1894 Nr. 21407 i ok. M. F. z dn. 13 czerwca r. 1896 Nr. 16508).

W razie ujawnienia nieprawidłowych zasad obliczania, uwarunkowywujących możliwość dowolności w ocenianiu pracy robotnika, inżynierowie okręgowi obowiązani są zwrócić przedłożone do poświadczenia kalkulacje celem wprowadzenia ściślejszych obliczeń. W razie jawnego nieodpowiadania przedłożonych kalkulacji kalkulacjom istniejącym na tegoż rodzaju hutach i kopalniach i możliwości z tego powodu niepożądanych następstw, inżynierowie okręgowi obowiązani są wskazać odnośnym zakładom na możliwe lub nieuniknione następstwa tego, oraz zaproponować swoje środki ku ich usunięciu. W razie niepowodzenia podobnego rodzaju pertraktacji, mających w istocie rzeczy charakter jedynie moralnego nacisku, od inżyniera okręgowego zależy, przed poświadczeniem przedłożonych kalkulacji lub po tem, zawiadomić o tem miejscową zwierzchność gubernjalną dla mogących nastąpić z jej strony, w zakresie udzielonej jej przez prawo władzy, rozporządzeń.

33. Księgi, wymienione w ust. 4 art. 29 Instrukcji niniejszej, powinny być przenieumerowane, przesnurowane, oparowane pieczęcią i podpisane przez inżyniera okręgowego.

34. Przy wydawaniu odpisów i informacji, wymienionych w ust. 5 art. 29 Instrukcji niniejszej, inżynierowie okręgowi postępują na zasadzie ogólnych postanowień istniejących w tym przedmiocie, wyłuszczonych w Ogólnej Organizacji Gubernji (Zb. Pr. t- II, art. 131 Ogól. Org. gub.).

4. Tryb czuwania nad wypełnianiem na hutach i Kopalniach wymagań prawa w przedmiocie nadzoru.

35. Inżynierowie okręgowi obowiązani są stwierdzać, w jakim stopniu wypełniane są w zakładach prawo i postanowienia obowiązujące, w rozwinięciu jego wydane. W tym celu polecone im jest: a) możliwie często odwiedzać zakłady górnicze, powierzone ich nadzorowi, b) żądać od zawiadowców (właścicieli lub zarządców) tych zakładów wyjaśnień ustnych lub pisemnych, jakoteż przedkładania wszelkich niezbędnych ksiąg, dokumentów, danych i dowodów, posiadających związek bezpośredni z osiągnięciem rzeczzonego celu; c) badać pracowników i robotników zawsze, kiedy uznają to za konieczne; d) wzywać w wypadkach szczególnie ważnych do

swej kancelarii w celu wyjaśnień osobistych właścicieli zakładów górniczych lub zawiadowców ich, jakoteż pracowników i robotników, w zakładach tych zatrudnionych.

5. Odwiedzanie zakładów górniczych.

36. Po okazaniu listu otwartego, wydanego przez odpowiedni Zarząd Górniczy lub Departament Górniczy (art. 11 Instrukcji niniejszej), inżynierowie okręgowi mają prawo wejścia bez przeszkód w każdym czasie dnia i nocy do wszystkich oddziałów zakładu górniczego, z wyjątkiem mieszkań, zajętych przez osoby, należące do składu zarządu hut lub kopalń (o ile osoby te mają mieszkania oddzielne od robotników). Prócz tego inżynierowie okręgowi mają prawo wejścia do wszystkich istniejących przy zakładzie urządzeń dla robotników (mieszkania, szpitale, schroniska, przytułki dla dzieci, żłobki, szkoły, łaźnie, sklepy i in.).

37. Inżynierowie okręgowi mają prawo żądać od zawiadowców (właścicieli lub zarządców) zakładów górniczych zarządzenia odpowiednich kroków, żeby urzędujące w ich zakładach osoby, należące do administracji huty lub kopalni, jako to: majstrowie, nadzorcy i in., okazywali inżynierom okręgowym możliwe współdziałanie przy pełnieniu przez nich swoich obowiązków i zadosyć czynili ich wymaganiom prawnym.

Uwaga. Inżynierowie okręgowi mają prawo żądać od zawiadowców lub właścicieli zakładów przemysłowych udzielania dla spoczynku lub noclegu (w razie konieczności), dla przyjęcia petentów i wogóle dla zajęć służbowych — odpowiedniego lokalu z istniejących w zakładzie.

38. Przy rewizjach prawidłowego wypełniania wymagań prawa o wzajemnych stosunkach przemysłowców górniczych i robotników (art. 86-106 i 128-182 Ust. Przem.; art. 991-1023 Ust. Górn. wyd. r. 1912) inżynierowie górniczy okręgowi powinni zwracać uwagę głównie na kwestje następujące:

1. Czy spełnione są postanowienia w przedmiocie zawiadowców (art. 129-131*) Ust. Przem.).

*) 129. W zakładach, nie będących w zawiadywaniu osobistem ich właścicieli, albo należących do kilku osób, towarzystw lub spółek akcyjnych, obowiązki właściciela pełni osoba, zawiadująca fabryką, mianowana przez właściciela.

130. Właściciel fabryki obowiązany jest podawać do wiadomości inspekcji w terminie siedmiodniowym o mianowaniu zawiadowcy fabryki, oraz każdorazowo o zastąpieniu go przez nową osobę.

131. W razie czasowej nieobecności na fabryce osoby, pod zarządem której ona znajduje się (właściciela lub zawiadowcy), osoba ta jest obowiązana pozostawić na fabryce zastępcę, o czym należy wywiesić w biurze ogłoszenie.

2. Czy są wogóle, czy są wywieszone w odpowiednich miejscach, oraz czy prawidłowe są:

- a) przepisy porządku wewnętrznego i ogólne warunki najmu do kopalń złota;
- b) kalkulacje płacy zarobkowej;
- c) tabele kar;
- d) postanowienia obowiązujące (o ile takowe były wydane);
- e) rozkłady i cenniki przedmiotów, sprzedawanych w sklepie fabrycznym (o ile takowy jest), oraz inne, zatwierdzone przez inspekcję fabryczną;
- f) ogłoszenie o dniach przyjęć i adresie urzędników inspekcji górniczej;
- g) rzetelny zegar na miejscu widocznym.

3. Czy zaprowadzone są księgi, wymagane przez prawo i postanowienia późniejsze, podlegające nadzorowi inżynierów okręgowych, oraz czy przestrzegane są przepisy, ustanowione dla trybu rejestracji:

- a) wykaz imienny robotników (art. 133 Ust. Przem.).

Czy wszyscy robotnicy i czy w swoim czasie wpisani zostali do wykazu rzeczonoego i czy wskazane są w tym wykazie: 1) miejsce zamieszkania robotników; 2) wiek; 3) instytucja, która wydała dowód osobisty; 4) data przyjęcia do pracy i 5) w odpowiednich wypadkach — data i przyczyny zwolnienia robotnika;

czy nie znajdują się na robotach niepełnoletni lub kobiety, najęte bez zezwolenia rodziców, opiekunów lub mężów (art. 90 Ust. Przem.);

czy przestrzegane jest wymaganie art. 91 Ust. Przem. o niezwłocznym zwracaniu zwolnionym robotnikom dowodów osobistych;

- b) księga ogólna obrachunków z robotnikami (art. 97 Ust. Przem., art. 994 Ust. Górn., wyd. r. 1912).

Czy zgodne są wpisy dokonane w niej z wpisami w książkach obrachunkowych i czy dokonane zostały w swoim czasie.

- c) Księga kar, nałożonych na robotników, oraz księga przychodu i rozchodu pieniędzy karnych.

Czy wszystkie kary nałożone na robotników wpisane są do księgi karnej i czy wpisywane były w swoim czasie (art. 150 Ust. Przem., art. 1013 Ust. Górn. wyd. r. 1912);

czy wysokość kar odpowiada zatwierdzonym tabelom (art. 147 Ust. Przem., art. 1012 Ust. Górn.) i wysokości zarobku należnego (art. 148 Ust. Przem.);

czy zgodne są pozycje wymienionej księgi kar z wpisami do książek obrachunkowych (art. 92 Ust. Przem.);

czy zgodne są nałożone i wpisane kary z wymaganiami art. 143-146 Ust. Przem. i art. 1007-1011 Ust. Górn. (wadliwa praca, niestawienie się do roboty i zakłócenie porządku);

czy wpisane są wszystkie zapomogi wydane robotnikom; z jakiego tytułu, jakiej wysokości wydane są zapomogi i czy zgodne są one z przepisami, ustanowionymi w tym przedmiocie;

czy są pokwitowania robotników na otrzymanie zapomóg;

czy przestrzegane są przepisy co do przechowywania wolnej gotówki funduszu karnego (książki kas oszczędności).

d) Księga wypadków nieszczęśliwych.

Czy wszystkie wypadki są wpisywane, czy prawidłowo dokonywane są wpisy, czy we właściwym czasie notowane są wyniki wypadków nieszczęśliwych i czy we właściwym czasie przesyłane są zawiadomienia inspekcji górniczej.

e) Księgi kotłów parowych.

f) Księgi do wpisywania wyników oględzin oraz zrobionych przez inżynierów okręgowych wskazówek i uwag.

4. Czy są książki obrachunkowe dla robotników, czy prawidłowo prowadzone są i czy przestrzegają się przepisy, ustanowione w przedmiocie najmu.

1) Czy odpowiadają książki obrachunkowe wzorowi ustanowionemu przez Komisję do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych;

2) czy wszyscy robotnicy są w nie zaopatrzeni i czy nie ma ogólnych dla kilku robotników książek, zaprowadzonych bez pozwolenia inspekcji górniczej (art. 29 Instrukcji niniejszej);

3) czy we właściwym czasie wydane były książki (porównać z wykazem imiennym robotników);

4) kto je przechowuje i czy nie przechowują się one w biurze zakładu dłużej ponad czas, potrzebny do wykonania wpisów (art. 93 i 138 Ust. Przem. i art. 986 Ust. Górn.), oraz czy przestrzegany jest przepis w przedmiocie kontramarek i duplikatów książek;

5) czy nie pobierana jest opłata za pierwotne wydawanie książek obrachunkowych;

6) czy są w książce obrachunkowej wszystkie wymagane przez prawo (art. 137 Ust. Przem. i art. 983 Ust. Górn.) wiadomości, w szczególności zaś: a) czy wpisane są do niej wszystkie warunki najmu i czy są one dostateczne (same lub w połączeniu z tabelami kal-

kulacyjnymi, rejestrami, programowymi prawidłami i taryfami) do ścisłego obliczenia należnej robotnikowi płacy zarobkowej; b) czy są podane warunki potrąceń, dokonywanych z zarobku robotników (za mieszkanie, łaźnię i t. p.); c) czy prawidłowo wpisywane są zarobki robotników, pracujących akordowo (porównać z cennikiem i księgą towarową); d) czy rzetelnie są wpisane pobory pieniężne, kary i potrącenia (sprawdzić księgi odnośne);

- 7) czy nie zawierają warunki najmu, które na podstawie Ust. 5 art. 137 Ust. Przem. strony umawiające się mogą wpisywać do książki obrachunkowej, takich pozycji, któreby były sprzeczne z wymaganiami prawa i, w szczególności, zmierzały ku ograniczeniu robotników w korzystaniu z prawa obrony sądowej (art. 92 Ust. Przem.) i wprowadzeniu potrąceń z ich zarobku na korzyść pracodawców za wyrządzony im uszczerbek przez wadliwą robotę (art. 100 Ust. Przem.);
- 8) czy przestrzegane są wymagania prawa względem terminów najmu (art. 94 Ust. Przem.);
- 9) czy przestrzegane są wymagania prawa, dotyczące terminów uprzedzania stron o rozwiązaniu umowy i niezmienności warunków umowy w ciągu trwania umowy (art. 95 i 96 Ust. Przem.);
- 10) czy wydawanie zarobku robotnikom odbywa się we właściwym czasie i czy otrzymują go gotówką (art. 99 Ust. Przem. i art. 992 Ust. Górn.);
- 11) czy nie pobierany jest od robotników odsetek od pieniędzy, im wypożyczonych, i wynagrodzenie za poręczenie za ich zobowiązania pieniężne, jakoteż płaca za pomoc lekarską, oświetlenie warsztatów, narzędzia wytwórcze i za naprawę tych narzędzi, zepsutych przez robotników (art. 101 i 102 Ust. Przem., porów. art. 951 Ust. Górn.);
- 12) czy nie są dokonywane z zarobku robotników jakiegokolwiek potrącenia, niedozwolone przez prawo, albo też w wysokości, przewyższającej ustanowioną (art. 100 Ust. Przem. i art. 993 Ust. Górn.);
- 13) czy w razie wygaśnięcia umowy z robotnikiem o najmie na zasadzie ust. 8 art. 104 Ust. Przem. i art. 1002 Ust. Górn. lub zerwania umowy wskutek przyczyn, wymienionych w art. 105 Ust. Przem. i art. 1003 Ust. Górn. były podstawy dostateczne do zastosowania tych postanowień.

39. Przy rewizjach prawidłowego wypełniania wymagań prawa w przedmiocie pracy kobiet, młodocianych i małoletnich, oraz nauczania tych ostatnich w szkole (art. 108—121 Ust. Przem.) należy zwracać uwagę głównie na to:

- 1) Czy przestrzegane są przepisy co do pracy nocnej kobiet (art. 952 Ust. Górn., wyd. r. 1912).
- 2) Czy nie dopuszczane są do pracy dzieci, które nie ukończyły 12 lat (art. 108 Ust. Przem.).
- 3) Czy nie pracują małoletni bez wiedzy inżynierów okręgowych.

Uwaga. Znajdywanie się małoletnich w pomieszczeniach dla robotników podczas wykonywania robót należy rozpatrywać, jako zajmowanie ich pracą.

- 4) Czy nie dopuszczeni są małoletni, w wieku 12—15 lat, i kobiety do robót, im zabronionych (art. 111 Ust. Przem. i art. 952 Ust. Górn.).

Uwaga. W razie oświadczenia właściciela zakładu górniczego o wprowadzeniu w nim ulepszonych sposobów produkcji, czyniących zabronione małoletnim roboty nieszkodliwymi dla ich zdrowia, inżynierowie okręgowi wszechstronnie rozpatrują takie oświadczenie i przedkładają je ze swoim wnioskiem do Zarządu Górniczego lub Departamentu Górniczego, stosownie do kompetencji.

- 5) Czy przestrzegane są przepisy w przedmiocie czasu pracy małoletnich, przerw i odpoczynku, przy pracy w ciągu 6 godzin bez przerwy (art. 109 z uw. i uw. 1 art. 110 Ust. Przem.).
- 6) Czy przestrzegane są ogólne przepisy w przedmiocie zakazu nocnej i świątecznej pracy nieletnich, oraz w jaki sposób stosowane są przepisy ulgowe w zakładach, które zaprowadziły 18-to godzinny tryb pracy (Ust. Przem., art. 110 i uwaga 2; Ust. Górn. art. 952).
- 7) Czy jest księga dla rejestracji małoletnich i czy odpowiada ona wzorowi, ustanowionemu przez Min. Rol. i Dóbr Państw., a mianowicie:
 - a) czy jest przesnurowana i oparafowana (art. 29 Instrukcji niniejszej);
 - b) czy zawiera wykaz imienny małoletnich;
 - c) czy wymieniony jest wiek i dokumenty, udowadniające go;
 - d) czy wymienione jest miejsce zamieszkania rodziców lub w razie jeśli ich niema, to krewnych albo opiekunów;

- e) czy zaznaczona jest data wstąpienia do huty lub kopalni, właściwości pracy wyznaczonej i rozkład czasu pracy;
 - f) dane o ukończeniu szkoły;
 - g) czy uczęszcza do szkoły, jakiej mianowicie i w jakich godzinach (art. 114 i 119 Ust. Przem.).
- 8) W jaki sposób wypełniane są postanowienia, dotyczące nauczania szkolnego małoletnich, i jakimi wynikami uwieńczone zostały wspólne wysiłki zarządów zakładów górniczych, inspekcji górniczej i miejscowej zwierzchności naukowej, skierowane ku osiągnięciu celów, wskazanych przez prawo (art. 112-119 Ust. Przem.).

40. Data zwiedzenia zakładu górniczego przez inżyniera okręgowego, porobione zawiadowcy wyjaśnienia, wskazówki i wymagania co do należytego wypełniania prawa lub postanowień, w rozwinięciu jego wydanych, jakoteż wszelkie inne rady i uwagi inżyniera okręgowego wnoszone są przez tego ostatniego do specjalnej księgi przesnurowanej i opatrzonej poświadczeniem oraz pieczęcią odnośnego inżyniera okręgowego, którą przechowuje zawiadowca zakładu górniczego i przedkłada urzędnikom inspekcji górniczej na każde ich żądanie (art. 29, ust. 4 d Instrukcji niniejszej). Kopje takich wpisów, uwierzytelnione podpisem zawiadowcy lub jego zastępcy, inżynier okręgowy przechowuje w swoim biurze.

6. Dozór nad kotłami parowymi.

41. Co się tyczy dozoru nad kotłami parowymi funkcjonariusze inspekcji górniczej postępują na zasadzie przepisów, zatwierdzonych dn. 30 lipca r. 1890 przez Ministerstwo Finansów w porozumieniu z odnośnymi Ministerstwami, w przedmiocie urządzania, ustawiania i utrzymywania kotłów parowych, jakoteż trybu rewidowania ich, późniejszych rozporządzeń wymienionych Ministerstw i przepisów o opłatach za dozór kotłów, zatw. przez Ministra Finansów dn. 20 listopada r. 1898.

7. Dozór nad wypełnianiem postanowień obowiązujących.

42. Inżynierowie okręgowi czuwają nad tem, żeby zarówno w samych zakładach górniczych jak i zabudowaniach dla robotników przestrzegane były przepisy, oraz postanowienia obowiązujące, w ich rozwinięciu trybem ustanowionym wydane, dotyczące zabezpieczenia życia, zdrowia i moralności robotników i okazywania im pomocy lekarskiej (ust. 2, art. 13 Ustawy o Komisji Głównej do spraw fabrycznych i

górnico-hutniczych, oraz art. 10 oddz. II Najw. zatw. dn. 7 czerwca r. 1899 opinii Rady Państwa).

W razie ujawnienia w zakładzie górniczym takich warunków lub okoliczności, które zagrażają życiu lub zdrowiu robotników podczas pracy lub pobytu ich w zabudowaniach huty lub kopalni, inżynierowie okręgowi udzielają zawiadowcy szczegółowych wyjaśnień w związku z tem oraz co do usunięcia dostrzeżonych braków, w odnośnych wypadkach pociągają winowajców do odpowiedzialności prawnej i (o ile to będzie potrzebnem) składają do miejscowej Komisji do spraw fabrycznych i górnico-hutniczych wnioszek o konieczności wydania nowych lub uzupełnienia istniejących postanowień obowiązujących (art. 10, oddz. II Najw. zatw. w dniu 7 czerwca r. 1899 opinii Rady Państwa); w wypadkach szczególnej wagi, wymagających zastosowania przez przemysłowców górniczych środków nadzwyczajnych, zawiadamiają o tem zwierzchność gubernjalną i policję miejscową

8. Dozór nad nauczaniem szkolnem małoletnich.

43. Przy wypełnianiu obowiązków w przedmiocie dozoru nad nauczaniem szkolnem małoletnich inżynierowie okręgowi kierują się postanowieniami wyłuszczonej w art. 112—119 Ust. Przem.

9. Tryb postępowania w razie ujawnienia pogwałceń prawa.

44. W razie ujawnienia pogwałceń prawa lub postanowień, w rozwinięciu jego wydanych, nad wypełnianiem których dozór należy do inżynierów okręgowych, ci ostatni sporządzają protokół na zasadzie art. 95 Ust. Górn. lub stwierdzają pogwałcenia te na zasadzie art. 1143 Ust. Post. Sąd. Karn.

Jeżeli jednak inżynier okręgowy po wyjaśnieniu przyczyn dostrzeżonego pogwałcenia przekona się, że jest ono skutkiem niedostatecznego zrozumienia prawa lub trudności z jakichkolwiek bądź powodów osobliwych przestrzegania wymagań jego, to może nie sporządzić protokołu, lecz powinien dać stosowne wyjaśnienie i wpisać o tem stosowną adnotację do księgi rewizyjnej, wskazanej w art. 40 Instrukcji niniejszej, z zaznaczeniem (o ile to jest koniecznem) terminu, w ciągu którego zakład powinien być doprowadzony do stanu, wymaganego przez prawo lub postanowienia, w rozwinięciu jego wydane (Uchwała Komisji Głównej do spraw fabrycznych i górnico-hutniczych, zatw. przez Min. Handlu i Przem. d. 3 lipca r. 1909).

45. Uchylony.

46. Ściganie przed sądem winowajców w przedmiocie protokołów, sporządzonych przez inżynierów okręgowych, w wypadkach, gdy na zasadzie prawa przysługuje im prawo wszczęcia sprawy, należy do tego mianowicie inżyniera okręgowego, który protokół sporządził, lub jego zastępcy. Wypełnianie tego obowiązku może być poruczane urzędnikom policyjnym tylko w razie ostatecznym, kiedy inżynier okręgowy zajęty jest innemi sprawami służbowemi niecierpiącemi zwłoki i skutkiem tego nie ma możności podtrzymywać swoje oskarżenie przed sądem.

10. Wypadki nieszczęśliwe.

47. Inżynierowie okręgowi obowiązani są czuwać, by wypadki nieszczęśliwe z robotnikami były rejestrowane i dane o nich komunikowane były rzeczonym inżynierom zgodnie z przepisami, ustanowionemi w tym przedmiocie.

48. Otrzymawszy zawiadomienie o wypadkach nieszczęśliwych, inżynierowie okręgowi obowiązani są zwracać osobliwą uwagę na przyczyny, wskutek których wypadki te powstały. Jeżeli przyczyny te wydadzą się niezbyt jasnymi, to inżynierowie okręgowi wyjaśniają je (zależnie od okoliczności) albo drogą korespondencji pisemnej albo za pomocą badania osobistego. W razie wypadków, zakończonych śmiercią albo ciężkiem kalectwem poszkodowanych robotników, inżynierowie okręgowi obowiązani są niezwłocznie udać się na miejsce wypadku celem zbadania okoliczności, jakie towarzyszyły wypadkowi, i określenia bezpośrednich jego przyczyn.

49. W razie, jeśli przeprowadzone dochodzenie stwierdzi, że wypadek nieszczęśliwy zdarzył się wskutek niewypełnienia przez zawiadowcę prawa lub postanowień, w rozwińnięciu jego wydanych, inżynier okręgowy niezwłocznie sporządza protokół trybem, wskazanym w art. 95 Ust. Górn.

11. Sprawozdania inżynierów okręgowych.

50. Sprawozdania inżynierów okręgowych w przedmiotach Instrukcji niniejszej układane są podług specjalnych przepisów, ustanowionych przez Departament Górniczy.

IX. Postanowienie końcowe.

51. Postanowienia instrukcji dla inżynierów okręgowych, zatwierdzonej przez byłego Ministra Dóbr Państwa dn. 1 maja r. 1892, niezgodne z Instrukcją niniejszą, uchylają się.

Instrukcja

dla nadzorców górniczych, mianowanych w celu dozoru- wania robót podziemnych na podstawie art. 56 Ust. Górn.

(Zatw. Zarz. Min. Roln. i Dóbr Państwa d. 4 paźdz. r. 1903, Zb. Pr.
r. 1908, art. 1910).

§ 1. Dozorowi nadzorcy górniczego powierzana bywa jedna lub kilka podziemnych eksploatacji, położonych blisko od siebie.

§ 2. Nadzorcy górniczy obowiązani są według wskazówek, udzielonych im przez inżynierów okręgowych, codziennie czuwać nad ściśłem wypełnianiem w kopalniach, powierzonych ich dozorowi, przepisów i instrukcji, dotyczących należytego (pod względem technicznym) i bezpiecznego (dla życia i zdrowia robotników, jakoteż interesów osób postronnych i instytucji) prowadzenia robót górniczych. Wszelkie w tym przedmiocie zlecenia i wskazówki inżyniera okręgowego nadzorcy górniczy wypełniają ściśle.

§ 3. Polecone obserwacji nadzorcy kopalnie powinny być przez niego oglądane codziennie, przyczem pod względem trybu czuwania nad biegiem robót nadzorca obowiązany jest stosować się do wskazówek inżyniera okręgowego.

§ 4. W razie ujawnienia podczas wypełniania poleconych sobie obowiązków złoza jakiegokolwiek pożytecznego ciała kopalnego, nadzorca powinien niezwłocznie zakomunikować o tem inżynierowi okręgowemu.

§ 5. W razie dostrzeżenia nieprzestrzegania przez przemysłowca górniczego, jego pracowników lub robotników przepisów prowadzenia robót górniczych ze względu na ich bezpieczeństwo lub ustanowionego przez inżyniera okręgowego trybu prowadzenia tych robót, nadzorca oświadcza ustnie przemysłowcowi górniczemu i tegoż dnia wpisuje do książki inspekcyjnej tak o dostrzeżonem nieprzestrzeganiu, jakoteż o konieczności zastosowania tych lub owych środków w celu usunięcia przewidywanego niebezpieczeństwa lub pogwałconego trybu robót; jednocześnie z tem nadzorca komunikuje o zrobionych przez siebie wskazówkach inżynierowi okręgowemu, od którego zależy albo zaakceptować wskazówki, zgłoszone przez nadzorcę, i wyznaczyć termin dla wprowadzenia ich w życie, albo zmienić lub uchylić zupełnie środki, przez nadzorcę wskazane.

§ 6. Po otrzymaniu od inżyniera okręgowego rozporządzenia pismennego w przedmiocie wskazówek wymienionych wyżej (§ 5) nadzorcy, ten ostatni wpisuje rozporządzenie powyższe do książki inspekcyjnej, przyczem w razie niewypełnienia przez przemysłowca górniczego jakiejkowiek wskazów-

ki w określonym terminie nadzorca komunikuje o tem izynierowi okręgowemu w celu dalszego skierowania sprawy, zgodnie z art. 1063-1065 Ust. Górn.

§ 7. Nadzorca górniczy nie ma prawa żądać zaprowadzenia jakichkolwiek urządzeń technicznych i mieszać się do rozporządzeń gospodarczych przemysłowców górniczych lub rozpatrywać sprawy, dotyczące stosunków wzajemnych pomiędzy robotnikami a przemysłowcami górniczymi lub zarządami kopalń.

§ 8. W razie wypadku nieszczęśliwego w kopalni, zakończonego kalectwem lub śmiercią robotników, nadzorca górniczy obowiązany jest niezależnie od przemysłowca górniczego niezwłocznie zakomunikować inżynierowi okręgowemu o tem, co się zdarzyło, z zaznaczeniem czasu i miejsca zdarzenia, ilości poszkodowanych i rodzaju uszkodzenia; nie czekając przybycia inżyniera okręgowego na kopalnię, nadzorca powinien zaproponować przemysłowcowi górniczemu zastosować wszelkie możliwe środki ku uratowaniu poszkodowanych lub usunięciu niebezpieczeństwa nadal. To miejsce robót, gdzie zdarzył się wypadek nieszczęśliwy, powinien nadzorca oznaczyć na planie kopalni i polecić przemysłowcowi górniczemu zachować miejsce owe w takim stanie, w jakim znajdowało się ono w chwili wypadku, o ile zachowanie pierwotnego stanu miejsca wypadku nieszczęśliwego nie może doprowadzić do zupełnego wstrzymania robót w kopalni lub niemożliwości ratowania poszkodowanych.

§ 9. Nadzorca górniczy obowiązany jest na żądanie inżyniera okręgowego dostarczać mu tak perjodycznie jakoteż jednorazowo danych o kopalniach, znajdujących się pod obserwacją nadzorcy, oraz o biegu prowadzonych tam robót.

§ 10. W korespondencji piśmiennej nadzorcy górniczy zwracać się do inżynierów okręgowych lub zastępujących ich pomocników z raportami, otrzymując zaś od nich polecenia.

§ 11. Nadzorca górniczy powinien prowadzić dzienniki papierów wchodzących i wychodzących i mieć książkę pokwitowań odbioru listów, zaprowadzane na koszt własny, przy czem książka pokwitowań służy za udowodnienie prawa nadzorców górniczych do korzystania z bezpłatnego przesyłania korespondencji pocztą państwową (okólnik Ministra Spraw Wewnętrznych, ogłosz. w Nr. 21 „Prawitielstwiennago Wiestnika“ z r. 1900). Dzienniki i książka pokwitowań powinny być przesnurowane i opieczetowane przez inżyniera okręgowego i wydawane są nadzorcom na czas nieograniczony.

§ 12. Urlopy nadzorcom górniczym udzielają Zarządy

Górnice, gdzie zaś ich niema, Departament Górniczy na wniosek inżyniera okręgowego.

§ 13. Skargi na nieprawidłowe czynności nadzorców podają się inżynierowi okręgowemu, który przesyła je ze swym wnioskiem do Zarządu Górniczego lub Departamentu Górniczego.

Instrukcja ogólna

dla mierniczych Departamentu Górniczego, ułożona stosownie do Najwyżej w d. 30 listopada 1871 roku zatwierdzonej opinii Rady Państwa w przedmiocie ich obowiązków przy wykonywaniu robót, wywoływanych potrzebami prywatnego przemysłu górniczego w gubernjach Królestwa Polskiego, zatwierdzona przez Ministra Skarbu d. 17 marca r. 1872.

§ 1. Roboty miernicze w kopalniach, hutach i wogóle wszelkie pomiary robót górniczych, podlegające dozorowi resortu górniczego, mogą być wykonywane tylko przez mierniczych Departamentu Górniczego, delegowanych w tym celu, za zezwoleniem Ministra Skarbu, do gubernji Królestwa Polskiego, w miarę rzeczywistej ich tam potrzeby.

§ 2. W rzeczonych wypadkach mierniczkowie winni kierować się wyłuszczonej niżej przepisami, obowiązującymi również właścicieli prywatnych zakładów hutniczych i górniczych, o ile te przepisy mogą się właśnie do nich stosować.

§ 3. Co do prowadzenia robót mierniczych, mierniczkowie podlegają kontroli miejscowego inżyniera okręgowego i bez pozwolenia Departamentu Górniczego nie mogą wydalać się z okręgów, w których mają wyznaczone zajęcie.

§ 4. Na wezwanie inżynierów górniczych okręgowych mierniczkowie biorą udział w ich zjazdach dla wspólnego rozpoznawania napotykaných kwestji.

§ 5. Zajęcia mierniczych polegają na zdjęciach i sporządzaniu wykresów, określających prowadzenie robót górniczych, tudzież na określaniu granic nieruchomości górniczej z jej przynależnościami.

Prace te są następujące:

- a) Zdejmowanie planów przestrzeni, wydzielonych pod poszukiwania i eksploatację, określenie granic nadań, przeznaczonych do eksploatacji górniczej, wyznaczanie znaków granicznych i t. p.

- b) Zdjęcie eksploatacji górniczej i wykreślenie jej w rzutach poziomych i pionowych z niezbędnymi przekrojami i planami powierzchni i t. p.
- c) Terminowe uzupełnianie planów kopalnianych.
- d) Zdjęcia w kopalniach, tudzież na powierzchni, i dokonywanie wykresów ich dla określenia miejsca na szyby, otwory świdrowe, sztolnie, chodniki i wszelkiego rodzaju wyrobiska, ze ściśłem oznaczeniem tych określeń.
- e) Niwelacja kanałów, sztolni, chodników i wogóle wyrobisk.
- f) Zdjęcia i niwelacja do budowy dróg zwyczajnych i żelaznych, kanałów i innych urządzeń na powierzchni.
- g) Zdjęcia terenów, zajętych przez zakłady, wyliczanie powierzchni tych terenów, tudzież niwelacja wód bieżących i
- h) oznaczanie nadań do eksploatacji na mapach, znajdujących się u inżynierów górniczych okręgowych i w Departamencie Górniczym.

§ 6. Na mierniczym ciąży odpowiedzialność za prawidłowość jego robót i danych; w następstwie odpowiada on za wszelkie straty, wynikłe z wad lub nieścisłości w rzeczonych robotach.

§ 7. Mierniczy winien zachowywać w sprawach służbowych najsurowszą tajemnicę. Znajdujących się w jego rękach planów, spostrzeżeń, wykresów i notatek nie wolno mu pokazywać osobie, nie mającej do tego prawa, pod karą wynagrodzenia szkód, przez te czyny wyrządzonych i usunięcia z urzędu.

§ 8. Jeżeli zajdzie potrzeba zdejmowania takich przedmiotów, o których trzeba zbierać wiadomości od innych osób np. w kopalniach: o znakach mierniczych, żyłach, pokładach, uskokach, złożu rud, wyklinieniu złóż i t. p., albo na powierzchni: o granicach, znakach granicznych, wychodach złóż, zarabowanych szybikach lub szybach, to mierniczy powinien mieć o takich przedmiotach ściśle wiadomości od odpowiednich osób urzędowych i w razach szczególnych wciągać te wiadomości do protokołów, w celu zabezpieczenia się od odpowiedzialności za mogące okazać się później nieścisłości i braki w zdjęciu i wykresach.

§ 9. Jeżeli przy sporządzaniu planów, oprócz nowych zdjęć, mają być brane pod uwagę dawne plany, to mierniczy winien je przede wszystkim sprawdzić i w nowo sporządzonych planach wyjaśnić, o ile można, co mianowicie

zostało wzięte z dawnych planów. Jeżeli zaś następnie wyjdą na jaw jakiekolwiek nieścisłości, to mierniczy winien dowieść, że stare plany sprawdzał i w jaki sposób je sprawdzał. Jeżeli przytoczone dowody nie będą uznane za dostateczne, to mierniczy ulega odpowiedzialności takiej samej, jak za plany, sporządzone przez siebie samego.

§ 10 Mierniczkowie mogą mieć pomocników, których sami opłacają i za których roboty, jak za swoje własne, są całkowicie odpowiedzialni.

§ 11. Właściciele zakładów hutniczych i górniczych winni mieć książki specjalne, według załączonego przy niniejszym wzoru; do ksiąg tych wpisywane są roboty i określenia miernicze, tudzież wskazówki, udzielone przez mierniczego zarządowi zakładu górniczego albo osobom, zawiadującym robotami.

§ 12. Mierniczkowie otrzymują od Departamentu Górniczego wzory dzienników do zapisywania spostrzeżeń, swoich zajęć, oraz do prowadzenia rachunków pieniędzy należnych jako wynagrodzenia za ich roboty, tudzież djet, kosztów podróży i t. p.

§ 13. Mierniczy wykonywa swoje roboty na żądanie inżyniera górniczego okręgowego albo właściciela zakładu górniczego lub hutniczego w okręgu, wyznaczonym do wykonywania jego robót.

§ 14. Do wydzielania przestrzeni na poszukiwania i wydobywanie minerałów mierniczkowie przystępują nie inaczej, jak na żądanie inżyniera okręgowego.

§ 15. Do inżyniera okręgowego należy sprawdzanie sporządzanych przez mierniczego planów kopalń i nadań.

§ 16. Inżynier okręgowy wskazuje mierniczemu mogące się trafić w planach nieścisłości, a to w celu ich poprawienia; w razie zaś ważnych błędów, zauważonych nadużyć, tudzież często powtarzających się niedokładności i wogóle niepoprawnego wypełniania obowiązków przez mierniczych, oraz w razie skarg osób prywatnych na czynności tych urzędników, inżynierowie okręgowi komunikują Departamentowi Górniczemu.

§ 17. Dla sprawdzenia robót mierniczych, narzędzi i przyrządów do rzeczonych robót, używanych przez mierniczych, urzędnicy ci winni, na żądanie inżyniera górniczego okręgowego, oddać te przedmioty do jego rozporządzenia w wymienionym celu.

§ 18. Sprawdzanie robót mierniczych odbywa się z inicjatywy inżynierów okręgowych, Departamentu Górniczego, albo też na żądanie osoby prywatnej, której te roboty dotyczą.

§ 19. Sprawdzenia robót może żądać nie tylko osoba, dla której robota jest wykonywana, ale i inne osoby, rzeczywiście zainteresowane w dokładności robót mierniczych, jako to: właściciel ościennych kopalń oraz sztolni, właściciel budynków, znajdujących się na powierzchni w bliskości pola eksploatacji lub właściciele innych placów na powierzchni. Sprawdzenie należy wyjednywać za pośrednictwem inżyniera okręgowego w Departamencie Górniczym, który upoważnia do dokonania go wyznaczoną w tym celu osobę i zawiadamia o tem mierniczego, który wykonał robotę niedokładną. Ten ostatni może osobiście asystować przy sprawdzeniu, albo też wysłać inną osobę, na swoje miejsce, jednakże w razie nieprzybycia mierniczego sprawdzenie powinno się odbyć.

§ 20. Sprawdzenie robót przez mierniczego rozpoczyna się od obejrzenia i sprawdzenia dzienników do zapisywania spostrzeżeń, wymierzenia sznurów, łańcuchów i porównania spostrzeżeń z tem, co było naniesione na wykresach, tudzież z planami i profilami; gdyby zaś to do ujawnienia błędów okazało się niewystarczającym, to odbywa się zdjęcie za pomocą instrumentów.

§ 21. Wynik sprawdzenia powinien być wyłożony w protokule z całą ścisłością. Jeżeli mierniczy, którego czynności ulegają sprawdzeniu, albo jego pełnomocnik jest przy sprawdzeniu obecny, to protokół o tem sporządzony powinien być przez niego podpisany, poczem osoba, wyznaczona do sprawdzenia, przedkłada Departamentowi Górniczemu protokół z odnośnymi planami i spostrzeżeniami. Jeżeli Departament znajdzie takie niedokładności, skutkiem których robota w całości albo częściowo okaże się niezdatną, to rozstrzyga, czy poprawić robotę ma mierniczy, który ją wykonał, czy też inny mierniczy na jego rachunek, i czy oprócz tego pierwszy jest obowiązany zapłacić kosztu sprawdzenia. Jeżeli zaś okaże się przeciwnie, że robota została wykonana bez błędów, albo że ujawnione różnice nie wychodzą po za granice dopuszczalne, to życzący sobie sprawdzenia powinien zaspokoić kosztu sprawdzenia. W tym wypadku decyzja Departamentu Górniczego nie ulega zaskarżeniu.

§ 22. Jeżeli sprawdzenie zwykłe t. j. dokonane przez inżynierów górniczych okręgowych na zasadzie §§ 15 i 18 instrukcji, wykaże nieścisłości, przekraczające dozwolone granice, to inżynierowie okręgowi winni o tem zawiadomić Departament Górniczy, który też wydaje rozporządzenie o sprawdzeniu roboty niedokładnej. W tym wypadku znajdują zastosowanie §§ 19 i 20 niniejszej instrukcji.

§ 23. Jeżeli zostanie ujawniona nieścisłość co do ozna-

czenia miejsca na szyb, roboty górnicze wogóle, lub innych pomiarów i wskazówek mierniczych, to inżynier górniczy okręgowy winien zawiadomić o tem Departament Górniczy. Ten ostatni wydaje rozporządzenie o wyjaśnieniu tej okoliczności w obecności mierniczego, który dawał wskazówki. Departament Górniczy podaje, za pośrednictwem inżyniera okręgowego, wynik tego wyjaśnienia do wiadomości właściciela zakładu górniczego lub hutniczego a właścicielowi, o ile sobie tego życzy, służy prawo żądania od mierniczego zwykłą drogą sądową wynagrodzenia za wyrządzone mu szkody skutkiem nieścisłych wskazówek.

§ 24. Obowiązującą podziałką dla planów przestrzeni, wydzielanych na poszukiwanie lub wydobywanie ciała kopalnego, jest 1 : 5 000, dla planów zaś kopalnianych 1 : 1 000.

§ 25. Największa różnica dopuszczalna: przy długości poziomej 10 cali na 100 sążni długości, zboczenie linii w jej końcu najwyżej 15 cali na 100 sążni długości (przy robotach z teodolitem dopuszczalne zboczenie nie powinno przenosić 5 cali); przy niwelacji w kopalniach i przy użyciu półkola wiszącego błąd co do wysokości nie może być większy, niż jeden cal na 100 sążni, przy użyciu zaś narzędzi hydrostatycznych różnica dopuszczalna nie powinna przekraczać 1 cala na 250 sążni.

Przy wyznaczaniu szybu i robót łączących, roboty te powinny być bez błędów; jednakże w razie mogącej zdarzyć się niedokładności, różnica (granica) dopuszczalna jest o połowę mniejszą od poprzednich.

§ 26. Plany kopalniane mają być sporządzane z możliwą dokładnością i uzupełniane najpóźniej co dwa miesiące; nad wykonaniem tego czuwa nieustannie inżynier górniczy okręgowy.

§ 27. Plany kopalniane mają być sporządzane w dwóch egzemplarzach. Jeden z nich znajduje się u inżyniera górniczego okręgowego, drugi w biurze kopalni na miejscu.

§ 28. Plany przestrzeni, wydzielanych dla poszukiwań i eksploatacji, będą sporządzane na papierze, do tego rodzaju dokumentów zwykle używanym.

§ 29. Rzeczone plany powinny być podpisane przez mierniczego. Odrisy planów również poświadcza mierniczy.

§ 30. Mierniczowie zawierają ugody prywatne z właścicielami zakładów hutniczych i górniczych o wynagrodzenie za wykonywanie robót. W razie niedojścia do skutku ugody dobrowolnej pomiędzy mierniczym i osobą prywatną, znajduje zastosowanie ustanowiona taksa wynagrodzenia za roboty, wykonane przez mierniczego.

§ 31. W razie nieporozumień przy rozrachunku mierniczego z osobą prywatną, inżynier górniczy okręgowy stanowi pierwszą instancję do rozpoznawania tych nieporozumień; następnie, jeżeli nieporozumienia nie zostaną rozstrzygnięte przez inżyniera okręgowego, sprawa ulega rozpoznawaniu przez Departament Górniczy.

§ 32. Po ukończeniu roku mierniczowie składają Departamentowi Górniczemu, za pośrednictwem inżyniera okręgowego, szczegółowe sprawozdanie o wykonanych przez siebie robotach, z wymienieniem otrzymanego wynagrodzenia, licząc je według ustanowionej taksy.

§ 33. Mierniczowie ulegają odpowiedzialności na zasadzie prawa za niewykonanie obowiązków, powierzonych im przez odnośne prawa i instrukcję niniejszą.

ROZPORZĄDZENIE

z dnia 21-go lipca r. 1922

Ministra Przemysłu i Handlu o ustaleniu taksy płac dziennych i akordowych dla mierniczych kopalnianych (markszajdrów) na obszarze b. zaboru Rosyjskiego.

(Monitor Polski, r. 1922, Nr. 180),

Na zasadzie art. 96 i 99 Ustawy Górniczej (Zb. Pr. Ces. Ros., t. VII, wyd. r. 1912), uprawniającego Ministra Przemysłu i Handlu do ustalenia taksy markszajderskiej, zarządza się co następuje:

§ 1.

I. Płaceienne.

A. Płaca dzienna na dni pracy, nieopłacane akordowo, albo spędzone w podróży, jakoteż za dni niedzielne i świąteczne, spędzone z konieczności poza miejscem zamieszkania mierniczego, wynosi 9000 marek. Za dniówkę uważa się 7 godzin pracy lub przynajmniej 4 godziny podróży.

B. Za czynności, które nie zajmują całego dnia roboczego, obliczać należy płacę w stosunku godzinowym po 1350 marek za godzinę pracy.

C. Jeżeli mierniczy zmuszony jest pracować pomiędzy godziną 8-ą wieczorem i 6-ą rano lub w niedziele i święta, wówczas ma prawo doliczać do wyżej wymienionych płac dziennych jakoteż płac akordowych, wymienionych w p. III, dodatkowo po 600 marek za godzinę pracy.

II. Koszta podróży.

A. W podróży koleją lub statkiem parowym przysługuje mierniczym prawo do biletu klasy drugiej.

B. Za podróż przy pomocy innych środków lokomocji iczy się rzeczywisty koszt przejazdu.

III. Płace akordowe.

Płace akordowe obliczane będą według poniższej tabeli:

Nr.	Za wykonane roboty pomiarowe	za 1 metr	Płaca za robotę	
			pod ziemią	na po- wierzchni
			M a r e k	
1	Za zdjęcie za pomocą kompasu i półkola od długości pochyłej	10	360	180
2	Za zdjęcie za pomocą samego kompasu od długości pochyłej	10	240	120
3	Za zdjęcie za pomocą samego półkola	10	180	90
4	Za zwykłe mierzenie długości za pomocą łańcucha, taśmy lub ruletki od długości pochyłej	10	60	60
	Uwaga. W p.p. 1—4 przy nachyleniu 20° — 40° dolicza się 50%, przy nachyleniu 40° i więcej 100%			
5	Za wytyczenie linii na powierzchni	10	—	60
6	Za zdjęcie za pomocą instrumentów optycznych:			
	a) przy jednoczesnem użyciu półkola wiszącego	10	300	180
	b) bez użycia półkola wiszącego	10	240	120
7	Przy wizowaniu podwójnem na każdym stanowisku celem usunięcia odchylenia miejscowego strzałki:			
	a) przy jednoczesnem użyciu			

Nr.	Za wykonane roboty pomiarowe	za — metr	Płaca za robotę	
			pod ziemią	na po- wierzchni
			M a r k i	
	półkola wiszącego	10	540	270
	b) bez użycia półkola wiszą- cego	10	420	210
	Uwaga. W pp. 6 i 7 przy na- chyleniu 20° — 40° dolicza się 50%; przy nachyleniu 40° i wię- cej 100%. Domiarki i observa- cje boczne nie wchodzą w ra- chubę			
8	Przy zdjęciu za pomocą tachy- metru za każdy skreślony punkt na powierzchni	—	—	360
9	Za pionowanie szybu i mierze- nie głębokości	10	600	—
	Uwaga. Za pionowanie szy- bu celem przeniesienia punktu do głębszego lub wyższego po- ziomu liczy się na godziny.			
10	Za zwyczajne mierzenie głębo- kości lub linii pionowych . .	10	360	—
11	Za określenie położenia szybu lub otworu świdrowego albo wogóle punktu, jakoteż współ- rzędnych punktu granicznego.	—	1800	1200
	Uwaga. Prace wstępne do te- go rodzaju określeń należy li- czyć na dni lub godziny. Przy określaniu punktów za pomocą teodolitu należy stosować nor- my p. 13-go			
12	Za niwelację za pomocą instru- mentów hydrostatycznych od każdego ustawienia tarczy , Jeżeli będą jednocześnie mie- rzone długości, należy stoso- wać normy III—4.	—	240	120
	Zwyczajne mierzenie długości krokami nie liczy się.			
	Przy niwelacji powierzchniowej			

Nr.	Za wykonane roboty pomiarowe	za 1 metr	Płaca za robotę	
			pod ziemią	na po- wierzchni
			M a r k i	
13	za wytyczenie linii liczy się według III—5.			
	Obliczanie i nanoszenie na plan niwelacji liczy się na dniówki.			
	Za zdjęcie poligonowe za pomocą teodolitu:			
	a) za mierzenie precyzyjne kątów, wybór i utrwalanie punktów obserwacyjnych, całkowite obliczenie, wprowadzanie obserwacji i obliczeń do książki pomiarowej oraz za wniesienie tych punktów do pierworysów i planów głównych za każde stanowisko	—	1800	1200
	b) jeżeli przytem nie utrwalano się na stałe punktów wierzchołkowych wielokąta, wówczas norma płacy za każde stanowisko redukuje się do	—	1200	600
	c) za staranne wykonanie włączenia względnie orientację sieci poligonowej przy uwzględnieniu zachodzących podczas roboty zmian zboczenia strzałki za każdy kąt	—	3600	2400
	d) jeżeli na jednym stanowisku mierzy się kilka kątów, np. przy rozgałęzieniach wielokąta, zacinaaniu punktów i t. d., wówczas za każdy punkt oddzielnie liczy się	—	900	600
	e) za dwukrotne mierzenie długości haków poligona.	10	300	150

Nr.	Za wykonane roboty pomiarowe	za 1 metr	Płaca za robotę	
			pod ziemią	na po- wierzchni
			M a r k i	
	Normy płac 13-a, b, c, d, e pod- noszą się przy nachyleniu chodników 20°—40° o 50 ⁰ / ₀ , od 40° i więcej o 100 ⁰ / ₀ .			
14	Za zacięcie wstecz za pomocą teodolitu z 3 punktów (zada- nie Pothenot), za każdy tak określony punkt wraz z obli- czeniem współrzędnych i na- niesieniem na plan	—	—	9000
	Za każdy następny punkt stały ponad 3, wprowadzony do obserwacji i uwzględniony w obliczeniu wraz z wprowa- dzeniem poprawki	—	—	1800
15	Przy triangulacji za zmierzenie wielokrotne kątów trójkąta	—	—	1200
16	Za precyzyjne i starannie wy- konane mierzenie długości łącznie z pomiarem sprawd- zającym, z użyciem w razie potrzeby półkola wiszącego, z jednoczesnem zdjęciem roz- ciągłości warstw, upadu ich i grubości złoża wraz z na- niesieniem na pierworys i od- rys główny	10	540	180
17	Pomiary innego rodzaju albo wykonane za pomocą innych instrumentów, niż wyżej wy- mienione, obliczają się na dniówki.			
18	a) Przy stosowaniu lampy bezpieczeństwa w kopal- niach gazowych dodaje się do norm p. 12, 13-a i 13-b połowę, p. 1, 2, 3, 4, 6-a i b, 13-c, d, e, oraz 16 do- daje się $\frac{1}{3}$, a do 7-a i b,			

Nr.	Za wykonane roboty pomiarowe	za 1 metr	Płaca za robotę	
			pod ziemią	na po- wierzchni
			M a r e k	
	9, 10 i 11 dodaje się $\frac{1}{4}$.			
	b) Za pomiary w bardzo mokrych, gorących (ponad 25 C) lub niskich zrobach (niżej 1,25 m. wysokości) jak również w zrobach ze złem powietrzem dodaje się do norm powyższych 25%.			
19	Zdejmowanie kopji planów wszelkiego rodzaju wynagradza się na zasadach następujących: Za 100 cm. kwadr. powierzchni planu, zajętego przez rysunek, z włączeniem napisu wielkości umiarkowanej i zastosowanej do skali planu skali: od 1 : 200 do 1 : 500 po mk. 240 ponad 1 : 500 do 1 : 1000 po mk. 480 „ 1 : 1000 do 1 : 2000 po mk. 840 „ 1 : 2000 do 1 : 4000 po mk. 1440 „ 1 : 4000 do 1 : 6000 po mk. 1920 „ 1 : 6000 do 1 : 10000 po mk. 2400			
20	Za kopje planu ze zmianą skali: 1) mniej niż 4 krotną, podnosi się cena kopji 1,5 krotnie, 2) od 4 do 8 krotnej podnosi się cena kopji dwukrotnie, 3) od 8 krotnej i wyżej pod-			

Nr.	Za wykonane roboty pomiarowe	za 1 metr	Płaca za robotę	
			pod ziemią	na po- wierzchni
			M a r e k	
	nosi się cena kopji 2,5 krotnie.			
21	Za kopje na kalce papierowej lub płóciennej liczy się poło- wę płacy, należnej za kopje na papierze. Za kolorowanie planów dodaje się przy skali od 1 : 200 do 1 : 2000 w p. 19, 20 i 21 jeszcze $\frac{1}{3}$ a w skali ponad 1 : 2000 jeszcze $\frac{1}{4}$ ceny nor- malnej.			
22	Za wykreślenie na planie siat- ki za każde 500 cm. kwadr.: a) przy odległości do 3-ch cm. mk. 450, b) przy odległości powyżej 3-ch cm. mk. 225.			
23	Płaca za naniesienie horyzonta- li i granic nadań górniczych według taksy dziennej.			
24	Za uzupełnienie i kopjowanie egzemplarzy planów dla Rzą- du również taksa dzienna.			
25	Jeżeli plany zostały dopełnione częściowo z istniejących pla- nów, częściowo z nowych zdjęć, wówczas wynagrodze- nie liczy się odpowiednio, jako za kopję lub za nowe uzupeł- nienia.			
26	W każdym wypadku mogą być liczone djetyienne na miej- sce plac akordowych.			
27	Za użyty do kreśleń papier i kalki liczy się według cen rzeczywistych. Stosuje się to również do formularzy, robót intrologatorskich i t. p. Wszel- kie inne wydatki na mater-			

Nr.	Za wykonane roboty pomiarowe	za metr	Płaca za robotę	
			pod ziemią	na po- wierzchni
			M a r e k	
28	jały piśmienne i rysunkowe nie będą osobno wynagradzane. Płace robotników, których mierz- niczy sprowadza na koszt własny do pomocy, mogą być włączone do rachunku w wy- sokości jednak nie większej ponad $\frac{5}{4}$ zarobku przecięt- nego górnika. Za przejazd koleją liczy się klasa III.			

Za wykonanie planów i rejestrów każdego projektowanego nadania górniczego pobiera się jednorazowa dodatkowa opłata w kwocie 30.000 marek.

§ 2.

Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia i obowiązuje na terenie b. zaboru Rosyjskiego; jednocześnie tracą moc wszelkie sprzeczne z niniejszym rozporządzeniem przepisy, dotyczące taks plac dziennych i akordowych dla mierzniczych kopalnianych na obszarze b. zaboru Rosyjskiego.

ROZPORZĄDZENIE

z dnia 11-go października 1922 r.

Ministra Przemysłu i Handlu o ustaleniu taksy tymczasowej plac dziennych i akordowych dla mierzniczych górniczych na obszarze b. zaboru rosyjskiego.

(Monitor Polski 1922 r. Nr. 239, poz. 160).

Na zasadzie art. 99 Ustawy górniczej (Zb. Pr. Ces. Ros. t. VII, wyd. 1912) uprawnającego Ministra Przemysłu i Handlu do ustalenia taksy markszajderskiej, zarządza się, co następuje:

§ 1.

Wszystkie płaceienne i płace akordowe, ustanowione rozporządzeniem Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 21 lip-

ca 1922 r. o ustaleniu taksy płac dziennych i akordowych dla mierniczych górniczych (markszajdrów) na obszarze b. zaboru rosyjskiego („Monitor Polski“ z dnia 10 sierpnia 1922 r. Nr. 180, poz. 113), podnosi się o 150%.

§ 2.

Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem 1 listopada 1922 r. i obowiązuje na obszarze b. zaboru rosyjskiego.

ROZPORZĄDZENIE

z dnia 16-go stycznia 1923 r.

Ministra Przemysłu i Handlu o ustaleniu taksy tymczasowej płac dziennych i akordowych dla mierniczych górniczych na obszarze b. zaboru rosyjskiego.

(Monitor Polski z dn. 23 stycznia 1923 r. Nr. 18, poz. 17).

Na zasadzie art. 99 Ustawy górniczej (Zb. Pr. Ces. Ros. t. VII, wyd. 1912 r.), uprawnającego Ministra Przemysłu i Handlu do ustalenia taksy markszajderskiej, zarządza się, co następuje:

§ 1.

Wszystkie płaceienne i płaca akordowa, ustanowione rozporządzeniem Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 11 października 1922 r. o ustaleniu taksy płac dziennych i akordowych dla mierniczych górniczych (markszajdrów) na obszarze b. zaboru rosyjskiego („Monitor Polski“ Nr. 239, poz. 160), podnosi się o 200%.

§ 2.

Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia i obowiązuje na obszarze b. zaboru rosyjskiego.

ROZPORZĄDZENIE

z dnia 12-go kwietnia 1923 r.

Ministra Przemysłu i Handlu o ustaleniu taksy tymczasowej płac dziennych i akordowych dla mierniczych górniczych na obszarze b. zaboru rosyjskiego.

(Monitor Polski z dn. 21/IV 1923 r. Nr. 91, poz. 103).

Na zasadzie art. 99 Ustawy górniczej (Zb. Pr. Ces. Ros. t. VII, wyd. 1912 r.), uprawnającego Ministra Przemysłu i

Handlu do ustalenia taksy markszajderskiej, zarządza się, co następuje:

§ 1.

Wszystkie płace dzienne i akordowe, ustanowione rozporządzeniem Ministra Przemysłu i Handlu z dn. 16 stycznia 1923 r. o ustaleniu taksy płac dziennych i akordowych dla mierniczych górniczych na obszarze b. zaboru rosyjskiego („Monitor Polski“ Nr. 18, poz. 17), podnosi się o 150%.

§ 2.

Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia i obowiązuje na obszarze b. zaboru rosyjskiego.

Załącznik do § 30 instrukcji o dozorze nad prywatnym przemysłem górniczym*).

PRZEPISY

prowadzenia robót górniczych ze względu na ich bezpieczeństwo.

I. Urządzenie wejść do robót.

§ 1. Kopalnie powinny mieć przynajmniej dwa osobne wyjścia na powierzchnię.

Uwaga. Jedno wyjście na powierzchnię dozwolone jest przy eksploatacji podziemnej niewielkich złóż, gdzie pracuje nie więcej, niż 10 robotników na dobę, wyciąganie ciała kopalnego odbywa się zapomocą kołowrotów ręcznych, a odstawa — zapomocą taczek lub sanek (Zb. Pr. r. 1892, art. 675).

§ 2. Jeżeli do komunikacji robót podziemnych z powierzchnią służą szyby (pionowe lub pochyłe wyżej 45°), to w każdym z nich, niezależnie od jego przeznaczenia z wyjątkiem wypadku, gdy temu przeszkadzają wymiary szybu, powinny być urządzone drabiny, ustawione pod kątem najwyżej 80°, na pomostach odległych jeden od drugiego o 3 do 4 sążni. Jeżeli pomost wychodzi na przecznice lub chodnik, to przejście na tym pomoście powinno być zamykane klapą (daszkiem).

*) Patrz T. I, str. 85 niniejszego dzieła (Przyp. Red.).

Przepisy niniejsze w brzmieniu, ogłoszonym w Zbiorze praw r. 1888 Nr. 93, zostały uchylone (Zb. pr. r. 1908. Nr. 150., art. 1266); co się tyczy późniejszych uzupełnień i zmian, to o uchyleniu ich w Zbiorze praw i rozp. Rządu Ros. wzmianki niema (przyp. Red.).

Uwaga 1. Przytoczone wyżej wymaganie co do urządzenia w każdym szybie drabin nie rozciąga się na szyby, wybite przed ogłoszeniem przepisu niniejszego (2 marca r. 1899). Ustawienie drabin w takich szybach, zgodnie z przepisami, jakie obowiązywały dotąd, powinno być dokonane tylko w jednym z nich, lepiej przewietrzanym (Zb. Pr. r. 1892, art. 675 i r. 1899, art. 343).

Uwaga 2. Szyby pojedyncze niewielkich eksploatacji podziemnych, wzmiankowanych w uwadze do § 1, mogą nie posiadać drabin (Zb. Pr. r. 1899, art. 343).

§ 3. Jeżeli w tym samym szybie odbywa się wyciąganie i opuszczanie ludzi i jednocześnie przewożone bywają ładunki lub wogóle istnieją jakiekolwiek urządzenia ruchome, to oddział drabinowy powinien być odgradzony przepierzeniem z desek na całej długości szybu (Zb. Pr. r. 1892, art. 675).

§ 3¹. W szybach, w których odbywa się ruch ludzi, przewody parowe w celu uniknięcia wypadków oparzeń powinny być obwinięte lub ogrodzone w jakikolwiek bądź sposób (Zb. Pr. r. 1902, art. 1245).

II. Obudowa robót.

(§§ A—S w Zb. Pr. r. 1901, Nr. 89, art. 1948).

A. Wszystkie wyrobiska górnicze powinny być obudowane trwale odpowiednio do ich przeznaczenia i czasu użytkowania w tych wypadkach, w których skały otaczające nie są dostatecznie wytrzymałe i mocne.

Uwaga 1. W skałach zupełnie trwałych i gruncie wечно zmazłym pozwala się na prowadzenie bez obudowy wyrobisk czasowych i niewielkich pod względem wymiarów z warunkiem, żeby wyrobiska należące do kategorii szybów posiadały kształt walca, w wyrobiskach zaś należących do kategorii sztolni strop miał postać łuku.

Uwaga 2. Na bicie tak zwanych dukli, t. j. okrągłych niegłębokich szybów bez obudowy pozwala się na podstawie specjalnych przepisów, wyłuszczonych w dzienniku Komitetu Naukowego Górniczego z dn. 21 kwietnia r. 1901, Nr. 73.

B. Przy obudowywaniu wyrobisk górniczych drzewem grubość używanych belek powinna odpowiadać stopniowi przewidywanego ciśnienia na budynek. Jeżeli do budynku używane są drzewa iglaste, to grubość belek idących na główne części budynku kopalnianego, jak na przykład główne kapy i wieńce podstawowe, nie powinna być mniejszą, niż 10 cali.

Na części pośrednie lub pomocnicze budynku, jakoteż przy obudowie poprzecznej i ścianowej mogą być używane belki mniejszej grubości, jednak niemniejszej, niż 7 cali. Grubość belek idących na stemple, jakimi obudowywane są wyrobiska odbudowy sposobem ślążkim, nie powinna być mniejsza, niż 8 cali. W razie nieposiadania dostatecznie grubych belek niezbędnych do obudowy wyrobisk szerokich lub podlegających bardzo znacznemu ciśnieniu skał, je otaczających, należy w szybach ustawiać podwójne wieńce podstawowe, w sztolniach zaś — umocowywać kapy podporami na oddzielnych stemplach.

Uwaga 1. Budynek dębowy może być nieco cieńszy od sosnowego i jodłowego, brzozy zaś powinien być nieco grubszy.

Uwaga 2. Przy odbudowie pokładów średniej miąższości pozwala się, o ile to wskutek miejscowych warunków okaże się koniecznem, używać do obudowy nie belek, lecz połowic, z tym jednak warunkiem, żeby wytrzymałość używanych do tego połowic w każdym poszczególnym wypadku była niemniejszą od wytrzymałości, jaką powinny byłyby mieć użyte w tym celu belki.

Uwaga 3. Do odbudowywania głębokich szybów, których powierzchnia przekroju poprzecznego przewyższa 9 stóp kw., lecz nie jest większą od 25 stóp kw., może być stosowany budynek skrzyniowy z desek nie cieńszych od $3\frac{1}{2}$ cali albo budynek wieńcowy z połowic.

C. W skałach ze szczelinami i wogóle nietrwałych obudowywanie wyrobisk tylko stemplami i kapami jest wzbronione. Strop wyrobisk, prowadzonych w takich skałach, powinien być podtrzymywany zapomocą desek, żrzn lub żerdzi, umieszczonych na ryszpach lub kapach, opartych na stemplach.

D. Oddzielne bez specjalnego umocowania stemple, kapy, ramy, podstawy i podpory powinny być tak ustawione, żeby odległość pomiędzy niemi nie przewyższała 3 stóp. Stemple i podstawy, podtrzymujące ryszpy z kilkoma kapami, wpuszczonemi swemi końcami w ściany wyrobiska, należy ustawiać co 4—6 stóp zależnie od ciśnienia i własności skał, jakoteż wysokości wyrobiska.

E. W skałach sypkich, spływających i wogóle łatwo zarabowywujących się ramy przy budynku palowym (wbijanym) powinny być ustawiane nie dalej, niż co dwie stopy. Po ukończeniu wyrobiska albo, jeżeli okaże się niezbędnem, w miarę przedłużania go, ustawiony w niem budynek wbijany lub inny tymczasowy (stracony) powinien

być zamieniony na ramy, stawiane bez przerwy, albo innego rodzaju budynek trwały.

F. Odległości przytoczone w ustępach D i E winny być przestrzegane również w razie zastosowania kap i ram z szyn, używanych na drogach żelaznych, jeżeli jednak wyrobiska obudowywane są kapami i ramami z żelaza dwuteowego, wtedy odległość wskazana w ustępie E pomiędzy kapami i ramami może być powiększona do $3\frac{1}{2}$ stóp.

G. W razie, jeżeli odbudowa odbywa się zapomocą wyrobisk komorowych, odległości wskazane w ustępach D i E mogą być za pozwoleniem inżyniera okręgowego powiększone. Tenże inżynier może również pozwolić na prowadzenie obudowy stosami lub zastępowanie budynku filarami ochronnymi,

H. Odbudowa stromych żył i pokładów cienkich i średnich powinna być prowadzoną wyłącznie sposobem schodowym w kierunku stropu lub spągu z podsadzaniem wybranych przestrzeni skałami płonnymi.

I. Budynek stropowy (skrzyniowy), podtrzymujący podsadzkę w złożach stromych, powinien być stawiany zgodnie z przeznaczeniem zabudowywanych wyrobisk. W wyrobiskach, które mają być wykorzystane przez dłuższy przeciąg czasu, jak na przykład w chodnikach podstawowych i przewozowych, obudowa powinna być dokonywana, jeżeli tego wymaga bezpieczeństwo robót, zapomocą ram nieprzerwanych a w wyrobiskach z mniej długim terminem użytkowania, jak na przykład w chodnikach pośrednich i powietrznych, podsadzka może być podtrzymywana zapomocą oddzielnych ram i kap, ustawionych co 2 stopy i założonych w stropie grubymi deskami lub połówkami. W szerokich chodnikach podstawowych budynek stropowy musi być jeszcze wzmocniony ryszpami, albo też powinna być zostawiona w stropie warstwa ochronna skały. W złożach żył grubość takich calizn ochronnych nie powinna być mniejszą od 4 stóp w kierunku upadu, w złożach zaś pokładowych grubość tę określa inżynier okręgowy.

J. W chodnikach przewozowych, pochylniach, spustach i ortach, niezależnie od postawienia przed przodkami stempli pomocniczych, powinny być przy odbudowie ścianowej i poprzecznej ułożone z kamienia zwałowego ściany grubości nie mniejszej od 4 stóp. Wrzucane za ściany te rumowisko kopalniane nie powinno zawierać w sobie miału węglowego lub piritowego łupka węglowego.

K. W pokładach węgla kamiennego i brunatnego o małym upadzie, zwłaszcza tam, gdzie wydziela się gaz piorunu-

jący i węgiel podatny jest do samozapalania się, nie pozwala się na prowadzenie odbudowy filarowej z pozostawianiem filarów. W wymienionych pokładach nie pozwala się również, nawet z podsadzaniem przestrzeni wybranych, na odbudowę pokładów położonych niżej dotąd, dopóki nie zostaną wyeksploatowane pokłady położone wyżej, uznane za zasługujące na odbudowywanie.

L. Przy odbudowie grubych pokładów węgla kamiennego i brunatnego o małym upadzie zabrania się pozostawiania zamiast organów filarów ochronnych, znanych pod nazwą „nóg” węglowych; pomienione filary powinny być, wybierane całkowicie. Zabrania się również pozostawiania pod stropem warstwy niewybranego węgla grubości większej, niż 1 stopa.

Ł. Przy odbudowie filarowej sposobem śląskim bardzo grubych pokładów węgla kamiennego lub brunatnego o małym upadzie przodkami w kierunku stropu i spągu piętro wyrobiska powinny być podtrzymywane ryszpami lub kapami na grubych stemplach, które należy ustawiać rzędami lub w porządku szachowym w odległości najwyżej $3\frac{1}{2}$ stóp jedna od drugich. Tak zwane organy, stawiane od strony rabowiska robót poprzednich, winny składać się z szeregu belek najmniej 9 cali grubych, rozstawionych w odległości najwyżej $1\frac{1}{4}$ stopy jedna od drugiej. Takim samym budynkiem, lecz rozstawionym w dwa rzędy i umocowanym rozporami i podstawami, należy zabezpieczyć sąsiednie chodniki przewozone przed rabunkiem.

M. Jeżeli odbudowa grubego pokładu węgla odbywa się dwoma piętrami z podsadzką lub sposobem śląskim, to wybieranie węgla powinno w obydwóch piętrach następować po sobie nie później, niż w ciągu trzech lat.

N. Wybieranie ciał kopalnych zapomocą ort, przecinek, spustów i t. p. wyrobisk, używanych do wydobywania rudy żelaznej, kamienia budowlanego, różnych glin, fosforytu, piasku i t. d., dozwala się nie inaczej, jak z pozostawianiem filarów i ustawianiem pomiędzy nimi niezbędnej ilości stempli z ryszpami.

O. W szybach odległość pomiędzy kapami podstawowymi (palcami), t. j. głównymi wieńcami, powinna stanowić w skałach twardych i trwałych najwyżej 3 sążnie; w glinach łupkowych, konglomeratach i skałach ze szczelinami nie powinna przewyższać 2 sążni. Pomocnicze (pośrednie) wieńce na stemplach lub kłocach należy ustawiać w odległości najwyżej 3 stóp jeden od drugiego. Poszczególne ogniwa budynku, ustawiane pomiędzy wieńcami, powinny być umocowane zapomocą kątownic, rozpór i podstaw.

P. W skałach sypkich, spływających i łatwo zarabowujących się niezbędnem jest wyrobiska szybowe najpierw umocowywać budynkiem wbijanym lub wogóle tymczasowym (straconym). Po ukończeniu wyrobiska albo, jeżeli to okaże się niezbędnem, w miarę przedłużenia jego budynek tymczasowy powinien być zamieniony na zrąb z wieńcami na kątownicach albo na innego rodzaju budynek szczelny i trwały.

R. Przy urządzaniu budynku szybowego wodotrwałego wymiary jego obliczane są wedle tych z przyjętych obecnie formuł, które dają największy zapas wytrzymałości budynku.

S. Przy przebijaniu skał słabych i wodonośnych zapomocą powietrza zcieśnionego, ciśnienie tego ostatniego wewnątrz budynku nie powinno przekraczać 2 atmosfer*).

§ 6. 1) Odbudowa filarowa systemem rabunkowym w pokładach o upadzie łagodnym może być prowadzona wyrobiskami do $3\frac{3}{4}$ sążnia wysokości, jeżeli inne warunki rozpowszechniania się złoża nie stoją na przeszkodzie zastosowaniu tego systemu. 2) Grube pokłady (t.j. o grubości $1\frac{1}{2}$ sążnia i wyżej), których upad przenosi 25° , mogą być eksploatowane tylko za pomocą podsadzania przestrzeni wyrobionych skałami płonnymi. 3) Przy odbudowie grubych pokładów z podsadzaniem skałami płonnymi, tudzież przy odbudowie systemem rabunkowym wysokość pieter, przeznaczonych do odbudowy, nie powinna przenosić wysokości, dozwolonej przez miejscowy Zarząd górniczy lub Departament Górniczy, stosownie do kompetencji (Dzien. Komitetu Naukowego Górniczego z dn. 20 listopada r. 1896, Nr. 26, zatwierdzony przez Ministra Rol. dn. 21 listopada).

§ 7. Przy obudowie szybów górna część ich powinna być obudowywana budynkiem tymczasowym czyli tak zwanym straconym (Zb. Pr. r. 1892, art. 675).

§ 8. Przy pogłębianiu szybów powinny być w nich urządzane zarówno dla ochrony robotników od nieszczęść, mogących nastąpić wskutek spadania do robót przedmiotów cięż-

*) Komitet Naukowy Górniczy (Dzien. z dn. 15 czerwca r. 1902 Nr. 90) uznał za niezbędne wyjaśnić inżynierom okręgowym — odnośnie do tych ustępów przepisów prowadzenia obudowy wyrobisk podziemnych, w których wskazane są wymiary budulcu i odległości między poszczególnymi częściami budynku — że do czasu zmiany obowiązujących przepisów prowadzenia robót górniczych ze względu na ich bezpieczeństwo, wymiary budynków i odległości między nimi powinny być określane w każdym wypadku poszczególnym z uwzględnieniem miejscowych warunków, przyczem w zależności od tych warunków wskazane w przepisach wymiary budynku i odległości mogą ulegać odpowiedniemu zmniejszeniu lub zwiększeniu na odpowiedzialność osobistą inżyniera okręgowego.

(Okólnik z dn. 28 października r. 1902 Nr. 3176).

kich, jak i dla pomieszczenia strzelców otworów, mocne pomosty ochronne lub pozostawiane występy ochronne mocnej skały (Zb. Pr. r. 1892, art. 675).

III. Schodzenie i wychodzenie robotników przy robotach górniczych.

§ 9. Schodzenie i wychodzenie robotników przy robotach górniczych może się odbywać po drogach pochyłych, drabinach i zapomocą mechanizmów: siłą motorów ręcznych, konnych, parowych i innych.

§ 10. Opuszczanie się na rękach po linie jest bezwarunkowo wzbronione, jak również opuszczanie się własną wagą opuszczanych przy użyciu hamulców.

§ 11. Opuszczanie i wyciąganie ludzi na linach może się odbywać w sankach, kiblach, wózkach, platformach wózkowych, skrzynkach i klatkach. Komunikacja w sankach, w wózkach i na platformach jest dozwolona jedynie po drogach pochyłych z nachyleniem nie większem od 45° (z wyjątkiem pochyliń). (Zb. Pr. r. 1892, art. 675).

§ 12. Wzbronione jest opuszczanie się w kiblach, wywracających się automatycznie, lub mających dno ruchome.

§ 13. Opuszczanie i wyciąganie ludzi w kiblach i skrzynkach dozwala się jedynie przy zachowywaniu warunków następujących:

- a) kible i skrzynki powinny chodzić w kierownikach lub w przedziałach, obitych deskami na całej długości od góry do dołu wyrobiska;
- b) przy użyciu kibli i skrzynek do stałego opuszczania i wyciągania robotników mają być używane liny konopiane lub aleosowe; liny metalowe są wzbronione.

Uwaga. Przy pogłębianiu niewielkich szybów poszukiwawczych i szybików wewnętrznych, opuszczanie i wyciąganie robotników po jednemu w kiblach lub innych naczyniach wyciągowych jest dozwolone również bez przewodników i obicia deskami boków szybu (Zb. Pr. r. 1892, art. 675).

§ 14. Przy opuszczaniu i wyciąganiu robotników w klatkach przeciętna szybkość ich ruchu powinna być o połowę mniejsza od ilości, wymienionych w § 29, a obciążenie liny o tyleż mniejsze od obciążenia przy wyciąganiu ładunków. Przytem klatki powinny być zaopatrzone w daszki ruchome na zawiasach i w spadochrony, działające stopniowo, albo w spadochrony tarcia (Zb. Pr. r. 1892, art. 675, r. 1901, art. 697).

§ 15. Następujące przepisy powinny być przestrzegane przy opuszczaniu ludzi do podziemnych wyrobisk i wyciąga-

niu ich stamtąd (Ustępy A—U, Zb. Pr. r. 1892, art. 517):

A) Wszystkie kopalnie, w których odbywa się wyciąganie i opuszczanie ludzi na linach, powinny zawiadomić o tem inżyniera okręgowego.

B) Wyciąganie i opuszczanie robotników powinno odbywać się pod kierunkiem osoby odpowiedzialnej, o zamianowaniu której zarząd kopalni obowiązany jest zawiadomić inżyniera okręgowego na piśmie.

C) Na każdym szybie, w którym odbywa się wyciąganie i opuszczanie ludzi na linach, powinna znajdować się specjalna księga sznurowa, poświadczona przez inżyniera okręgowego, do której zarząd kopalni ma wpisywać wszelkie postanowienia, dotyczące wyciągania i opuszczania ludzi, oraz wyniki prób, dokonywanych z linami.

D) Do wyciągania i opuszczania ludzi mogą być używane jedynie liny, czyniące zadość wymaganiom, wyłuszczone w ust. E. Liny te powinny dawać bezpieczeństwo sześciokrotne w stosunku do podnoszonego przez nie największego ładunku. Jeżeli zaś dokonana stosownie do ust. E próba wykaże zmniejszenie bezpieczeństwa liny, to lina powinna być zastąpiona przez inną. Na każdym szybie powinien znajdować się zapas lin, już wypróbowanych i zdatnych do opuszczania i wyciągania ludzi, w celu zastąpienia przez nie lin istniejących w razie ich zepsucia się.

E) Liny przed ich użyciem do wyciągania i opuszczania ludzi powinny być próbowane pod względem wytrzymałości na zerwanie i giętkość. Inżynier okręgowy powinien być zawiadomiony o czasie mającej się odbyć próby przynajmniej o $1\frac{1}{2}$ tygodnia wcześniej. Próba wytrzymałości na zerwanie i stopnia giętkości odbywa się w sposób następujący:

- a) Z kawałka liny długości $1\frac{1}{2}$ arszyna ulegają próbie wytrzymałości na zerwanie i giętkości wszystkie jej druty z wyjątkiem drutów, stanowiących duszę.
- b) Za miarę oporu drutów zerwaniu służy wielkość rozrywającego ładunku. Ilość zgięć na 180° przy promieniu $\frac{1}{4}$ cala w miejscu zginania aż do złamania przyjmuje się za miarę giętkości drutów. Za zgięcie na 180° uważać należy zgięcie drutu kolejno na prawo i na lewo na 90° .
- c) Wytrzymałość liny określa suma ciężarów, zrywających każdy drut z osobna, za wyłączeniem drutów, stanowiących duszę. Przytem jednak nie są brane w rachubę druty, których wytrzymałość okazała się mniejszą o 20% od przeciętnej wytrzymałości wszystkich razem wziętych drutów, a także nie są brane w rachubę

bę druty, które nie wytrzymały przytoczonej niżej liczby zgięć, a mianowicie:

przy średnicy drutu do 2	m/m	— 8 zgięć
od 2	2,2	— 7 "
" 2,2	2,5	— 6 "
" 2,5	2,8	— 5 "
" 2,8 m/m i więcej		— 4 "

F) Koniec liny, przymocowany do klatki, powinien być co cztery miesiące odcinany na 3—4 $\frac{1}{2}$ arszyna i lina umocowana na nowo. Wszystkie druty odciętego końca, a mianowicie z części około odcięcia powinny być najdalej po upływie trzech dni po odcięciu wypróbowane w sposób, wskazany wyżej w ust. E, przyczem inżynier okręgowy powinien być przynajmniej o 1 $\frac{1}{2}$ tygodnia wcześniej zawiadomiony o dacie projektowanego odcięcia i próby liny. Jeżeli próba taka wykaże, że drut nie posiada trwałości i giętkości, wskazanej w ust. E, to lina może być używana do opuszczania i wyciągania ludzi nie inaczej, jak za szczególnem zezwoleniem na piśmie inżyniera okręgowego i to jedynie w tym razie, jeżeli na nowo odcięty kawałek liny wytrzyma próbę, wskazaną w ust. E.

Uwaga 1 do ust. E i F. Nieprzybycie inżyniera okręgowego w terminie oznaczonym nie powinno przeszkadzać dokonaniu próby liny. Próby końców nowych i odciętych powinny być dokonywane przez osobę doświadczoną, która jest odpowiedzialna za właściwe wykonanie prób zgodnie z przepisami obowiązującymi; zarząd kopalni powinien zawiadomić inżyniera okręgowego o zamianowaniu tej osoby.

Uwaga 2 do ust. F. Przy stosowaniu wyciągu zapomocą systemu Koepego wyłożone wyżej wymagania ust. F. zostają zamienione na następujące. Termin używalności liny przy wyciąganiu zapomocą systemu Koepego wynosi 1 $\frac{1}{2}$ roku, dalsze zaś używanie liny (jednak najwyżej 2 lata) może być dopuszczone każdorazowo za zezwoleniem pisemnem Zarządu Górniczego na wniosek miejscowego inżyniera okręgowego (Zb. Pr. r. 1900, art. 135).

G) Wyniki odbytych prób powinny być niezwłocznie wciągnięte do księgi, wzmiankowanej w ust. C. Do księgi tej ma być wpisane nazwisko i miejsce zamieszkania fabrykanta liny, dzień założenia liny, dzień zdjęcia liny, dnie, w których końce liny były odcinane i próbowane, ilość i średnica drutów, ciężar zrywający każdy poszczególny drut i ilość zgięć, jaką każdy drut wytrzymał. Takie wzmianki powinny być robione

po każdej próbie liny i przy tem w samym dniu próby. Za prawdziwość notatek w księdze odpowiada osoba, wyznaczona dla dokonywania prób, którą każdą notatkę stwierdza swoim podpisem.

H) Oddział szybu, w którym odbywa się wyciąganie i opuszczanie ludzi na linie, kierowniki, koła linowe i ich osie, hamulce, spadochrony, klatki, lina na całej swej długości, oraz przymocowanie jej do bębna i do klatek powinny być codziennie oglądane starannie. Na początku każdej zmiany lina z całkowitym ładunkiem powinna być powoli opuszczona, mogące się zaś przytem zdarzyć zerwania drutów powinny być ujawnione i odnotowane w księdze. O ile przy wyżej wzmiankowanych oględzinach przyrządów i mechanizmów wyciągowych okażą się istotne braki, wyciąganie i opuszczanie ludzi na linie nie powinno być dopuszczone do czasu zupełnego usunięcia tych braków.

I) Maszyna wyciągowa i wszystkie jej części poszczególne powinny być przynajmniej raz na rok obejrzone przez doświadczonego mechanika i wyniki tych oględzin wpisane do księgi z wymienieniem dnia, w którym odbyły się oględziny i próba.

K) Klatki, służące do opuszczania ludzi, powinny być zaopatrzone w dwupołaciowe daszki żelazne; długie strony (boki) tych klatek należy oszalowywać na wysokości 2 stóp od szyn klatki stałymi tarczami z grubej siatki drucianej lub z blachy żelaznej, wąskie zaś boki zamykać na tarcze takiejże wysokości w kształcie ram ruchomych lub zdejmowanych (Zb. Pr. r. 1900, art. 1899).

L) Podchwyty przy wylocie szybu nie powinny w żadnym razie dla przepuszczenia klatki otwierać się na wewnątrz szybu.

Ł) Zawiadowca robót powinien wyznaczać do maszyn wyciągowych tylko doświadczonych maszynistów. Dzień roboczy tych maszynistów nie powinien być dłuższy od ośmiu godzin.

M) Ruch maszyny wyciągowej powinien być regulowany w taki sposób, ażeby w czasie wyciągania i opuszczania ludzi w klatkach lina znajdowała się ciągle w stanie naprężonym.

N) W czasie ruchu na linie robotnikom nie wolno mieć przy sobie palących się lamp otwartych, zarząd zaś kopalni powinien na ten czas umieszczać w klatce zamkniętą latarnię. Wylot szybu i nadszybie powinny być zawsze dobrze oświetlone.

O) Linka sygnałowa powinna być łatwo dostępna dla ludzi, znajdujących się w klatce.

P) W razach nadzwyczajnych, kiedy zachodzi potrzeba wydania z możliwym pośpiechem ludzi z kopalni na powierzchnię, mogą być zastosowane wszystkie bez wyjątku przyrządy do wyciągania, znajdujące się na kopalni.

R) Ilość ludzi opuszczonych i wyciągniętych powinna być wiadoma zawiadującemu opuszczaniem i wyciąganiem.

S. Nie wolno opuszczać i wyciągać ludzi jednocześnie z ładunkami w kiblach i skrzynkach.

T. Ludzie opuszczani i wyciągani nie powinni być umieszczani ciasno w przyrządach, służących do opuszczania i wyciągania.

U. Opuszczanie i wyciąganie w kiblach i skrzynkach powinno odbywać się z szybkością najwyżej 7 stóp na sekundę i z wielką ostrożnością.

§ 16. W czasie ruchu ludzi u wylotów wyrobisk, służących do wejścia i wyjścia, nie powinno znajdować się żadnych przedmiotów, tamujących ruch.

§ 17. Wyrobiska, w których odbywa się opuszczanie i wyciąganie ludzi, powinny mieć urządzenia sygnałowe z góry na dół i odwrotnie.

§ 18. Ludzie, zawiadujący opuszczaniem i wyciąganiem, powinni znać znaczenie sygnałów i ze szczególną uwagą je dawać i wysłuchiwać.

§ 19. Rozporządzenia od otworów wyjściowych do mechanizmów wyciągowych, w razie znacznej odległości między nimi, powinny być wydawane również zapomocą sygnałów.

§ 20. Zawiadowca robót powinien obznajmić z niniejszymi przepisami osoby: a) wyznaczone przez niego do oględzin przyrządów i mechanizmów wyciągowych, b) którym powierzono dozór nad wyciąganiem i opuszczaniem robotników i c) do obowiązków których należy dawanie sygnałów. Tenże zawiadowca powinien wywiesić około szybu, w nad-szybiu oraz w domach zbórnych ogłoszenie, zawierające:

- 1) imię i nazwisko sztygara lub dozorczy, któremu został powierzony dozór nad wyciąganiem i opuszczaniem robotników;
- 2) godziny, w których odbywa się regularne wyciąganie i opuszczanie robotników;
- 3) będące w użyciu sygnały i
- 4) liczbę osób, jaką można jednocześnie wyciągać i opuszczać w klatce (Zb. pr. r. 1902, art. 517).

§ 21. Przy biciu i pogłębianiu szybów opuszczanie i wyciąganie robotników w jednym lub dwóch kiblach (w ostatnim razie z przedziałami w szybie), o ile urządzone są

kierowniki i ściany szybu obite są deskami, może odbywać się również na linach metalowych (Zb. pr. r. 1892, art. 675).

IV. Ruch ludzi i ładunków w wyrobiskach.

§ 22. Drogi, po których odbywa się ruch ludzi i ładunków w kopalniach, powinny być dostatecznie obszerne, ażeby mijanie się ludzi i ładunków było dogodne. Drogi szynowe powinny być zupełnie poziome w tych częściach, gdzie wózki kopalniane stale zatrzymują się, jako to: około szybów wyciągowych, pochylni, linji zapasowych, rozjazdów i t. p. Jeżeli droga szynowa ma spadek, po którym wózki będą same, to przy odstawie ręcznej powinny być wózki zaopatrzone w dobrze urządzone hamulce. Drogi komunikacyjne przy spotkaniu z pochylniami, po których spuszczone są wózki, albo powinny mieć chodnik objazdowy, albo też miejsca spotkania powinny być ogrodzone mocnym budynkiem stemplowym lub w inny sposób zabezpieczone od spadania w nie wózków, mogących oderwać się na pochylni. Pochylnie albo szyby pochyłe, po których odbywa się przewóz na szynach, nie mogą służyć za drogę komunikacyjną dla robotników, i tylko w razach ostatecznych, kiedy przeprowadzenie osobnego chodnika dla ruchu jest niemożliwe lub kosztuje za drogo, wolno w tej samej pochylni lub szybie zrobić chodnik dla robotników i ogrodzić go trwałymi barjerami od strony szyn. Jeżeli przewóz wózków odbywa się końmi po chodnikach o wzniesieniu, przenoszącym 0,025, to ostatni wózek powinien być zaopatrzony w sworzeń hamulcowy lub inne urządzenia dla przeszkodzenia staczaniu się wózków na dół. Drogi szynowe w robotach podziemnych i na powierzchni powinny być ułożone starannie z odpowiednim podniesieniem szyn zewnętrznych na łukach.

§ 22¹. Hamowacze przy pochylniach powinni znajdować się w komorach, urządzonych obok przyrządów hamulcowych, lub w chodnikach bocznych, przyczem kierowanie hamulcem powinno odbywać się z pomienionych pomieszczeń lub wyrobisk zapomocą przekładni, idących od urządzeń hamulcowych (Zb. pr. r. 1901, art. 772).

§ 23. W wypadkach, kiedy ruch ładunków odbywa się po szynach i istnieje tylko jedna droga dla ruchu robotników, powinna być do tego pozostawiona wolna przestrzeń; dla dogodnego mijania się mogą być również urządzone w ścianach chodników wgłębienia (nisze), w których ludzie mogliby mieścić się swobodnie w czasie przejazdu wózków. Ilość takich wgłębień powinna odpowiadać ilości przewożonych ładunków i przechodzących ludzi. Wyloty pochylni

powinny być odgradzane od chodników przewozowych ścianką pionową ze stempli lub calizną skały i ortami obchodowymi (Zb. pr. r. 1892, art. 675).

§ 24. Ścieki i zagłębienia w chodnikach, po których przechodzą ludzie, powinny mieć trwałe pomosty.

§ 25. Ruch ludzi i ładunków w robotach bez oświetlenia jest wzbroniony. Przedni i tylny wózek w pociągach należy koniecznie oświetlać lampami. Ciskacze powinni ustawiać się ze swoimi wózkami nie bliżej, jak o 5 sążni jeden od drugiego na torach poziomych i nie bliżej, jak o 15 sążni na torach pochyłych. (Zb. pr. r. 1892, art. 675).

§ 26. Kible, skrzynki, wózki i przyrządy przewozowe powinny być ładowane w taki sposób, ażeby znajdujące się w nich przedmioty nie mogły wypadać po drodze lub zaczepiać się o inne przedmioty (Zb. pr. r. 1892, art. 675).

§ 27. Używanie surówki na wały, korby i korbowody maszyn wyciągowych i t. p. nie jest dopuszczalne.

§ 28. Puszczanie w ruch maszyn wyciągowych i t. p. powinno się odbywać z odpowiednim stopniowaniem do szybkości normalnej przy linie naprężonej.

§ 29. Przy wyciąganiu w klatkach ładunków szybkość przeciętna nie powinna przenosić na sekundę:

dla szybów o	250 stóp głębokości	—	$\frac{1}{30}$	głębokości szybu
"	"	"	$\frac{1}{40}$	"
"	"	"	$\frac{1}{75}$	"
"	"	"	$\frac{1}{100}$	"

(Zb. pr. r. 1892, art. 675).

§ 30. Przy ruchu ładunków nie należy obciążać nowych przesyconych smołą lin z konopi i aloesu ponad 24 pudy (łącznie z własną wagą liny) na każdy cal kwadratowy przekroju poprzecznego, a po wydłużeniu się liny ładunek nie powinien przenosić 32 pudów na cal kwadratowy. Lin żelaznych nie należy ładować ponad 240 pudów na cal kwadratowy powierzchni przekroju poprzecznego drutów, a stalowych ponad 520 pudów na taką powierzchnię. Przy użyciu lin metalowych stosunek średnicy kół linowych i bębnow do średnic drutów takich lin nie powinien być mniejszy od 1500 (Zb. Pr. r. 1892, art. 675).

Uwaga. Do urządzeń wyciągowych, służących dla wyciągania i opuszczania do szybów ładunku i tylko w razach wyjątkowych ludzi, powinny być stosowane wymagania, wyłożone w § 15 Przepisów prowadzenia robót górniczych ze względu na ich bezpieczeństwo (Zb. pr. r. 1888, art. 93) i w §§ 3, 4, 5, 6, 8, 11 i 12 do-

datkowych postanowień do tych przepisów (Zb. pr. r. 1892, art. 52). Przytem wymagana w § 6 postanowień dodatkowych do przepisów próba liny przywiązanej do klatki może odbywać się co 6 miesięcy, jakoteż przewidziane przez § 8 tychże postanowień dodatkowych oględziny oddziału wyciągowego szybu, kierowników, kół linowych i t. d. mogą odbywać się nie codziennie, lecz tylko przed samem opuszczaniem ludzi na linie. (Zb. pr. r. 1901, art. 2507).

V. Używanie materiałów wybuchowych.

§ 31. Przy używaniu w kopalniach materiałów wybuchowych należy kierować się wydanymi w tym przedmiocie przepisami tymczasowemi, zatwierdzonemi przez Ministra Dóbr Państwa dn. 2 maja 1887 roku.

VI. Przewietrzanie robót górniczych.

§ 32. Przewietrzanie kopalń powinno skuteczniczać się możliwie doskonale, przyczem świeże powietrze powinno być dostarczane do najniższych robót i mieć prąd z dołu do góry; zarazem powinny być przedsięwzięte odpowiednie środki, niedopuszczające zastawiania się powietrza (Zb. Pr. r. 1898, art. 2025).

§ 33. Przewietrzanie kopalń może być naturalne i sztuczne.

Uwaga. Wszystkie kopalnie, w których daje się zauważyć niedostateczne, chociażby nawet czasowo (na przykład wiosną i jesienią), przewietrzanie jakichkolwiek robót drogą naturalną, powinny mieć szyby powietrzne (wyciągające powietrze), zaopatrzone w wentylatory maszynowe lub przynajmniej w piece powietrzne.

§ 34. Piece, służące do wzmacniania przewietrzania, powinny być urządzone w miejscach, zabezpieczonych od pożaru, i dym z nich nie powinien się dostawać do miejsc robót, w których znajdują się lub mogą znajdować się ludzie.

§ 35. W tych wypadkach, w których obowiązuje używanie lamp bezpieczeństwa, główne przewietrzanie powinno dokonywać się zapomocą wysysania powietrza, stosowanie zaś tłoczenia bywa dozwolane tylko w razach wyjątkowych. Przewietrzanie przodków wyrobisk zapomocą specjalnych wentylatorów, ustawianych w pobliżu nich, powinno być skuteczniczane tylko zapomocą tłoczenia. Jeden i ten sam strumień powietrza świeżego powinien przechodzić przez taką ilość przod

ków, żeby powietrze, dochodzące do ostatniego z nich, zachowywało wymaganą świeżość i czystość*) (Zb. Pr. r. 1898, art. 2025 i r. 1903, art. 1139).

§ 36. Kagańce do przewietrzania mogą być używane tylko pod specjalną i nieustanną obserwacją wyznaczonej do tego osoby, która powinna baczyć, ażeby od kagańca nie powstał pożar (należy mieć zawsze pod ręką dostateczny zapas wody) i ażeby dym z niego nie dostawał się do tych części kopalni, gdzie znajdują się robotnicy. Wogóle ruch robotników surowo jest wzbroniony w wyrobiskach, gdzie są umieszczone kagańce, i w ostatecznym razie ruch ten może odbywać się tylko czasowo i jedynie w miejscach, znajdujących się na drodze dopływu powietrza świeżego.

§ 37. Wszystkie urządzenia, przeznaczone do skierowywania prądu powietrza w robotach, powinny być doskonale konserwowane, robotnicy zaś powinni być zobowiązani do ochrania ich i czuwania nad ich stanem. Winni uszkodzenia przewietrzania, urządzonego w wyrobiskach, czy to wskutek niedbalstwa, czy też naumyślnie, powinni być surowo ścigani przez zarządy kopalń drogą wymierzania kar, uwarunkowanych umowami najmu, lub pociągania do odpowiedzialności sądowej.

§ 38. Ludzie nie powinni być opuszczani do wyrobisk, w których świece i lampy nie palą się swobodnie.

§ 39. W ciągu całego czasu prowadzenia robót w kopalniach (szczególniej w kopalniach węgla kamiennego), za-

*) Komitet Naukowy Górniczy (Dzien. z dn. 30 kwietnia r. 1901 Nr. 85) postanowił:

1) Przez wyrazy „pole eksploatacyjne” należy rozumieć powierzchnię pożytecznego ciała kopalnego, przygotowaną do odbudowy i ograniczoną: po upadzie — podstawowym (przewozowym) i głównym powietrznym choćnikami, po rozciągłości zaś — najbliższą od szybów wyciągowego i powietrznego pochylnią i krańcowymi wyrobiskami przygotowawczymi.

2) Do czasu ukończenia dokonywanej obecnie lustracji Przepisów prowadzenia robót górniczych ze względu na ich bezpieczeństwo, w kwestjach, przewietrzania pól eksploatacyjnych należy kierować się przepisami w tym przedmiocie, stosowanymi w kopalniach zagranicznych.

§ 9 przepisów w przedmiocie dozoru nad przewietrzaniem w kopalniach węgla Saarbrücken: „liczba przodków czynnych, przewietrzanych jednym i tym samym strumieniem powietrza, powinna być taką, żeby powietrze dochodzące do ostatniego z nich zachowywało wymaganą świeżość i czystość”; § 12 przepisów, wydanych 12 grudnia r. 1900 dla okręgu górniczego Dortmundzkiego, opiewa: „jednym strumieniem powietrza wolno przewietrzać nie więcej, niż 20 przodków lub chodników, albo pole eksploatacyjne, w którym pracuje najwyżej 60 ludzi na zmianę, przyczem wskazana liczba przodków czynnych, znajdujących się chociażby po obu skrzydłach pochylni, t. j. w 2-ach sąsiednich polach eksploatacyjnych, powinna być liczona za jedno pole eksploatacyjne”; § 15 przepisów austriackich opiewa: „że w każdym polu przewietrzaniem oddzielnie może być zatrudnionych najwyżej 100 ludzi”.

wiadowcy powinni czuwać nad stanem i własnościami powietrza kopalnianego; w razie stwierdzenia obecności gazów szkodliwych dla oddychania lub wybuchowych, należy niezwłocznie zarządzić wydalenie robotników z takich robót i przedsięwziąć stosowne środki dla wzmocnienia wentylacji powietrza kopalnianego, zwłaszcza w przodkach.

Uwaga. Na każdej kopalni powinna być zorganizowana drużyna ratunkowa z pośród robotników, obznajmionych z robotą w środowisku gazów duszących, przy czem każdy robotnik tej drużyny powinien mieć lampę elektryczną i respirator; liczba robotników, tworzących drużynę, powinna stanowić conajmniej 5% największej liczby robotników, zatrudnionych wewnątrz kopalni, i w każdym razie nie mniej niż 10 ludzi (Dzien. Kom. Nauk. Gór. z dn. 18 sierpnia r. 1903, Nr. 95).*)

§ 40. Badanie powietrza przez palenie lamp lub świec przy wznowieniu robót po świętach i innych przerwach jest dla zarządu kopalni obowiązujące.

Uwaga. W wypadkach, kiedy powietrze w kopalni psuje się wskutek przypływu wyziewów metalowych i gazów, na przykład wyziewów rtęci, arszeniku, tlenku siarkowodoru i innych, zarządy kopalń powinny robić specjalne badania zawartości powietrza przed opuszczeniem robotników.

§ 41. Dla utrzymania czystości powietrza należy zwracać uwagę na porządek w wyrobiskach; nieczystości, wody stojące powinny być o ile możności usuwane. Klozety powinny być urządzone w częściach kopalni, przytykających do ostatnich chodników wentylacyjnych.

VII. O zapobieganiu wypadkom nieszczęśliwym wskutek wybuchów gazu piorunującego.

§ 42. W celu zapobieżenia wypadkom nieszczęśliwym wskutek wybuchu gazów w kopalniach, w których można oczekiwać ich pojawienia się, należy po świętach i innych przerwach opuszczać robotników do wyrobisk z wielką ostrożnością, po uprzednim zbadaniu powietrza nie tylko na zawartość w niem gazów duszących zgodnie z § 40, lecz i na obecność gazu piorunującego.

§ 43. W kopalniach, w których dostrzeżono obecność gazu piorunującego, co uwidacznia jaskrawsze palenie się i

*) O dalszych zmianach przepisów w przedmiocie drużyn ratunkowych patrz § 350 Przepisów prowadzenia robót górniczych ze względu na ich bezpieczeństwo (Zb. Pr. r. 1914, Nr. 119, art. 1332). (Przyp. Red.)

wydłużenie płomienia zwykłych lamp kopalnianych, powinno być dokonywane badanie powietrza kopalnianego zapomocą zaopatrzonej w hełm (pancerz) spirytusowej lampy wskazującej Piller'a lub lampy Chesneau'a, przyczem badanie takie należy powierzać tylko osobom, dobrze obznajmionym z charakterem wskazań lamp wymienionych. Badanie zapomocą lamp wskazujących dozwolone jest tylko po uprzedniej próbie powietrza kopalni zapomocą zwykłej lampy bezpieczeństwa. Podnoszenie lamp wskazujących w kierunku pionowym ku stropowi wyrobiska należy dokonywać z odpowiedniemi stopniowaniem; podczas ruchu robotników z lampami po robotach należy lampy trzymać możliwie nisko. W razie ujawnienia w robotach obecności gazu piorunującego w ilości $2\frac{1}{2}\%$ i więcej robotnicy powinni niezwłocznie wyjść z tych robót, a o nagromadzeniu się gazu piorunującego należy natychmiast powiadomić sztygara lub osobę, mającą dozór nad przewietrzaniem. W kopalniach z gazem piorunującym robotnicy nowicjusze mogą być dopuszczani do robót tylko razem z robotnikami doświadczonymi (Zb. Pr. r. 1898, art. 2025).

§ 44. Do badania zawartości gazu piorunującego w wyrobiskach niezbędnem jest posiadanie na każdej kopalni tego rodzaju conajmniej dwóch lamp bezpieczeństwa, z którymi osoby doświadczone powinny przed ogólnym zjazdem ludzi opuszczać się do kopalni w celu dokonania obserwacji nad zmianami płomienia lampy w różnych częściach kopalni.

§ 45. W kopalniach, w których zapomocą lampy Piller'a lub Chesneau'a będzie skonstatowaną obecność gazu piorunującego, wykazująca się przez wydłużenie płomienia i powstawanie nad płomieniem knota choć nieznacznej aureoli błękitnawej, jakoteż w wyrobiskach i w pobliżu przodków, gdzie obficie osiada drobny suchy pył węglowy, nasycający powietrze kopalniane, wzbronione jest nadal przy robotach: a) mieć przy sobie jakiegokolwiek bądź środki do zapalania, palić tytoń, wywoływać w jakiegokolwiek sposób zjawiska rozpalania i palenia się poza lampami bezpieczeństwa i używać do oświetlenia lamp Piller'a, jak również lamp Davy'ego, Stephenson'a i innych lamp bezpieczeństwa z urządzeniami dawnego systemu; b) stosować przy robocie jakiegokolwiek materiały wybuchowe, oprócz wymienionych w § 50 przepisów niniejszych.

Uwaga. Sztygarom i dozorcóm wolno mieć przy sobie hubkę i krzesiwo do zapalania lontów w wyrobiskach, w których nie ujawniono obecności gazu piorunującego (Zb. Pr. r. 1898, art. 2025).

§ 46. W kopalniach, w których dostrzeżono obecność gazu piorunującego, urządzenia wentylacyjne powinny być

wzmocnione, robotnicy zaś powinni być dla oświetlania robót zaopatrzeni wyłącznie w lampy bezpieczeństwa (Dzien. Kom. Górn. Nauk. z dn. 18 sierpnia r. 1903, Nr. 95).

§ 47. Na kopalniach, w których stwierdzono obecność gazu piorunującego, powinny być urządzone specjalne lampiarnie, przyczem główna lampiarnia powinna znajdować się w osobnym budynku na powierzchni, wewnątrz zaś kopalni mogą być urządzone tylko pomocnicze lampiarnie dla lamp już przygotowanych na powierzchni i zapalonych, których na dole otwierać nie wolno. Czyszczenie lamp, napełnianie ich olejem i zapalanie powinny być powierzane specjalnym zupełnie pewnym osobom, które tylko mają prawo zdejmować (w głównej lampiarni) metalowe siatki lamp i zapalać knoty (Zb. Pr. r. 1898, art. 2025),

§ 48. Nie wolno używać lamp bezpieczeństwa bez zewnętrznego cylindra szklanego, oraz takich, w których wyjście produktów palenia się nie jest zagrodzone conajmniej dwiema siatkami drucianymi. Do najlepszych lamp obecnie zaliczają się: Clanny'ego (we Francji nazywają ją lampą Botti'ego), Marsaut'a, Evan Thomas'a, lampa normalna Mueseler'a, Morrison'a, Fumat'a i zbliżona do niej lampa Gräy'a (Zb. pr. r. 1892, art. 389).

§ 49 Robotnicy kopalniani powinni być zobowiązani do przestrzegania przepisu następującego: jeżeli płomień w lampie zacznie powiększać się i zapełni przestrzeń wewnątrz siatki, to lampę należy zagasić zapomocą tego samego haczyka, który służy do poprawiania knota, albo też zapomocą opuszczania lampy do wody, w żadnym zaś razie nie przez zadmuchiwanie ognia lub rozmachiwanie lampą, i następnie pociemku wyjść z kopalni.

§ 50. W kopalniach węgla, znajdujących się w warunkach, wskazanych w § 45, pozwala się:

- a) przy biciu przecznic i innych wyrobisk w skałach płonnych używać tylko takich materiałów wybuchowych, których temperatura wybuchu nie przewyższa 1900° . Do takich materiałów wybuchowych zaliczają się mieszaniny:

- 1) Dynamitu Nr. 1*) nie więcej 30% + amonu azotowego nie mniej 70%
- 2) Żelatyny piorunującej**) nie więcej 30% + amonu azotowego nie mniej 70% .

*) Skład dynamitu Nr. 1: nitrogliceryny 75% , ziemi infuzoryjnej 25% .

**) Skład żelatyny piorunującej: 917 części nitrogliceryny + 83 pikroksyliny (coton enneanitique — $C_{24}H_{31}(NO_3)_9O_{11}$).

- 3) Dynamitu żelatynowego nie więcej 30% i amonu azotowego nie mniej 70⁰/₀,
 - 4) Piroksyliny*) nie więcej 20% + amonu azotowego nie mniej 80⁰/₀,
 - 5) Binitrobenzolu nie więcej 10% + amonu azotowego nie mniej 90⁰/₀, i
- b) przy robotach w pokładach węgla kamiennego używać tylko takie mieszaniny wybuchowe, których temperatura wybuchu nie przewyższa 1500°. Za takie materiały wybuchowe uważane są mieszaniny:
- 1) Dynamitu Nr. 1 nie więcej 20% + amonu azotowego — nie mniej 80⁰/₀,
 - 2) Żelatyny piorunującej — nie więcej 12% + amonu azotowego — nie mniej 88⁰/₀,
 - 3) Dynamitu żelatynowego — nie więcej 12% + amonu azotowego — nie mniej 88⁰/₀,
 - 4) Piroksyliny — nie więcej 9,5% + amonu azotowego — nie mniej 90,5⁰/₀,
 - 5) Materiał wybuchowy Favié'a Nr. 4.

Uwaga 1. Materiały wybuchowe, zawierające amon azotowy, powinny znajdować się w nabojach z dwiema powłokami papierowymi, nasycenymi parafiną lub woskiem; nabojów tych nie należy pozostawiać przez dłuższy czas bez użytkowania i trzeba przechowywać w pomieszczeniu ciepłym i suchym. Przed nabijaniem zdejmuje się wierzchnią powłokę i patроны oczyszcza się z parafiny lub wosku, żeby po wybuchu nie wydzielił się dym gryzący i szkodliwy dla robotników. Na skrzynkach, w których dostarczane są wyżej wymienione materiały wybuchowe, powinny być specjalne przynależne każdemu materiałowi znaki. Znaczenie tych znaków powinno być wiadome tak odbiorcom, jako i miejscowej zwierzchności górniczej.

Uwaga 2. Zabijanie otworów powinno być dokonywane jaknajstaranniej zapomocą miękkiej gliny tłustej i stanowić nie mniej, niż $\frac{2}{3}$ całej głębokości otworu. Używanie do zabijania miału węglowego i gliny węglowej bezwarunkowo jest wzbronione (Zb. pr. r. 1892, art. 389).

§ 51. W kopalniach węgla, w których skonstatowano pojawienie się gazu piorunującego lub osiada obficie pył węglowy, nie wolno używać do zapalania nabojów lontów (lontów Bikworda) z powłoką smołowcowaną, zapalanie zaś lontów bez powłoki smołowcowanej dozwolone jest tylko zapo-

*) Skład piroksyliny: $C_{24} H_{32} (NO_3)_4 O_{12}$ (coton octonitrique).

mocą zapalników Bourdoncle'a lub im podobnych. Do wywoływania wybuchu można również używać lontów bezpieczeństwa Lauer'a lub im podobnych, byle tylko zapalenie następowало wewnątrz otworu.

Przy strzelaniu zapomocą elektryczności należy używać tylko takich maszynek elektrycznych, które mają komutatory zakryte hermetycznie i nie wydzielają nazewnątrz iskier.

Uwaga 1. Do strzelania należy używać kapiszonów, zawierających nie więcej, niż 2 gramy rtęci piorunującej.

Uwaga 2. Przyładowaniu naboju lont nie powinien dotykać materiału wybuchowego (Zb. pr. r. 1892, art. 389.)

§ 52. Zarząd kopalni ma obowiązek komunikowania inżynierowi okręgowemu, jakie mianowicie i w jakich robotach używane są materiały wybuchowe, oraz jakie lonty są stosowane (Zb. pr. r. 1892, art. 389).

§ 53. W kopalniach z gazem piorunującym wzbroniona jest odbudowa (ścianowa lub filarowa) w kierunku wzniesienia pokładu, przewietrzanie zaś takich kopalń powinno odbywać się sztucznie zapomocą wentylatorów lub pieców powietrznych. Roboty przygotowawcze, prowadzone w kierunku wzniesienia pokładu, należy przewietrzać trybem wzmocnionym zapomocą ręcznych wentylatorów tłoczących lub odpowiednio urządzonych przepierzeń powietrznych. W wyrobiskach tego rodzaju należy sprawdzać jakość powietrza podczas całej zmiany możliwie często, robotników zaś wyznaczać tylko najbardziej doświadczonych (Zb. pr. r. 1898, art. 2025).*)

Uwaga. W kopalniach węgla z gazem piorunującym surowo wzbronione jest wzmocnianie przewietrzania zapomocą kagańców, opuszczanych do szybów lub ustawianych na podszybiach (Zb. pr. r. 1898, art. 2025).

§ 54. Uchylony (Zb. pr. r. 1903, art. 1139).

§ 55. W kopalniach węgla należy szczególnie ostrożnie posuwać się ku starym wyrobiskom, ponieważ w takich zrobach zazwyczaj nagromadza się gaz piorunujący; wskutek tego przy prowadzeniu łącznic ze starymi robotami, robotnicy powinni być zaopatrywani w lampy bezpieczeństwa zawsze, gdy można oczekiwać pojawienia się gazu piorunującego.

§ 56. Jeżeli w poszczególnych polach kopalń węgla lampy bezpieczeństwa zapełniają się od czasu do czasu wewnątrz

*) Patrz § 226 „Przepisów praw. rob. górn. ze względu na ich bezp.“, zatw. d. 31 VIII. 1911 r., (Przyp. Red.)

siatek jasnym gazem zapalnym lub dają wybuchy płomienia z znikaniem nad nim aureoli błękitnej, to w miejscach takich należy niezwłocznie wstrzymać robotę, usunąć z nich robotników, wzmocnić przewietrzanie sztuczne i nie wznowiać w nich robót dotąd, dopóki miejsca te nie staną się bezpiecznymi (Zb. pr. r. 1892, art. 389).

§ 57. Ilość powietrza czystego, dostarczanego do kopalni, powinna być na minutę nie mniejszą, niż $2\frac{1}{2}$ metr. sześć. na każdego człowieka, o ile ilość gazu piorunującego, zawartego w wychodzącym z kopalni strumieniu powietrza, nie przewyższa 1%. Przy zawartości gazu piorunującego 1 — 2%, wymieniona wyżej ilość powietrza nie powinna być mniejszą od 3 metr. sześć., przy zawartości zaś większej, niż 2% gazu piorunującego, nie powinna być mniejszą od 4 metr. sześć. Na każdego konia powinno być dostarczone powietrza cztery razy więcej, niż na człowieka. Powyższą ilość powietrza należy obliczać według całkowitego składu robotników i koni, jaki mógłby być zatrudnionym w kopalni przy największym rozwoju w niej robót. Przeciętna szybkość prądu powietrza w robotach przygotowawczych i filarowych nie powinna przewyższać 1,5 metra na sekundę, w głównych zaś wyrobiskach szybkość ta może dosięgać 2 metrów i w razach wyjątkowych nawet 6 metrów. Wszystkie wyrobiska wentylacyjne, przez które wchodzi czyste powietrze i wychodzi zepsute, powinny być utrzymywane w zupełnym porządku, co powinno być codziennie stwierdzane przez sztygarów i dozorców (Zb. pr. r. 1898, art. 2025).*)

§ 58. W kopalniach ze złem powietrzem zapyłconem i z domieszką gazu piorunującego powinno być zaprowadzone bezustanne i intensywne przewietrzanie sztuczne wszystkich przodków i dróg przewozowych, przyczem szczególną uwagę należy zwrócić na odświeżanie czystem powietrzem robót przygotowawczych, przez które powietrze powinno być skierowywane zapomocą przepierzeń lub rur powietrznych o przekroju poprzecznym nie mniejszym, niż 200 cali kwadr. Drzwi i przepierzenia powietrzne powinny być usuwane niezwłocznie po ustaniu ich niezbędności (Zb. pr. r. 1898, art. 2025).

§ 59. Zarządy kopalń, w których został dostrzeżony gaz piorunujący, powinny niezwłocznie opracować przepisy szczegółowe na zasadach, wyłuszczonych w §§ poprzednich, i po obznajmieniu z nimi pracowników i robotników zapomocą

*) Porówn. §§ 223 i 228 „Przepisów prow. rob. gór., za względu na ich bezp.”, zatw. d. 31 VIII 1911 r. i zmien. d. 24 III 1914 r. (Przyp. Red.)

publicznego ich przeczytania i wywieszenia na tablicach w miejscach widocznych, uczynić wypełnianie ich obowiązującym dla ludzi, zjeżdżających do kopalni.

§ 60. Dodatkowe i szczegółowe przepisy, które zarządy kopalń ułożą i wprowadzą w życie, w przedmiocie zapobiegania wybuchom gazu piorunującego, powinny być przedłożone inżynierowi okręgowemu, który powinien również wiedzieć, komu powierzony został dozór bezpośredni nad zabezpieczeniem kopalni od wybuchów.

§ 61. Inżynierowie okręgowi powinni być bezzwłocznie zawiadamiani przez zarządy kopalń o wszystkich wybuchach gazu piorunującego w kopalniach nawet wtedy, jeżeli nie było wypadków nieszczęśliwych.

VIII. O zapobieganiu niebezpieczeństwom i szkodzie, powodowanym przez wodę.

§ 62. Przy zbliżaniu się robót podziemnych do miejsc, w których można oczekiwać zbiorników wody, z przodków tych robót powinny być prowadzone w różnych kierunkach próbne otwory świdrowe: a) średnica otworów próbnych nie powinna przenosić $1\frac{1}{2}$ cala, długość zaś może się zmieniać w granicach od 7 do 11 stóp, w zależności od zwartości skały; b) roboty przy pogłębianiu szybów, biciu szybików wewnętrznych i inne, prowadzone po upadzie wyrobisk, znajdujących się w pobliżu robót, gdzie można przypuszczać pojawienie się wody, lub łączących się z takimi robotami, powinny być wstrzymane (Zb. pr. r. 1892, art. 675).

§ 63. Woda, wylewana z kopalń na powierzchnię, powinna być odprowadzana do najbliższych rowów i rzeczek przytem w takim kierunku, aby nie wyrządzała szkody majątkowi osób postronnych.

§ 64. Dla zapobieżenia niespodziewanym zatopieniom i ześrodkowania dopływów, każda kopalnia powinna mieć filary ochronne na granicach robót z kopalniami sąsiednimi. Najmniejsza szerokość obowiązująca filarów stanowi 5 sążni dla złóż o upadzie łagodnym i 8 sążni (po upadzie) dla złóż o upadzie stromym. Filary te mogą być wybrane i przebite chodnikami tylko za zgodą właścicieli kopalń sąsiednich. W tych wypadkach, kiedy robota jest prowadzona poniżej starych zrobów zatopionych, komunikacja ich z nowymi robotami, oprócz tych poziomów, do których woda w starych zrobach podnieść się nie może, powinna być przegrodzona za

pomocą trwałych, nieprzenikliwych dla wody tam, i roboty takie powinny być połączone z szybami na dwóch poziomach o różnicy najmniej 10 sążni (Zb. pr. r. 1892, art. 675).

IX. *O kotłach parowych i maszynach.*

§ 65. Przepisy bezpieczeństwa, postanowione przez prawo dla urządzania, ustawiania, utrzymania, używania i rewizji kotłów parowych (Zb. pr. t. XI, cz. II, Ust. o Przem. Fabr., podług dalsz. ciągu z r. 1890, art. 76—80, i Zb. pr. i rozp. Rządu r. 1890, Nr. 87, art. 885) są obowiązujące również dla kotłów, urządzanych na kopalniach.

Uwaga. W razie znajdowania się kilku kotłów w jednym pomieszczeniu, na jednego palacza powinno przypadać kotłów parowych nie więcej od następującej liczby: a) przy opalaniu węglem lub drzewem nie więcej, niż 2; b) przy opalaniu ropą naftową nie więcej, niż 4 i c) przy opalaniu gazem nie więcej, niż 5; przytem na każde 5 kotłów należy mieć doświadczonego dozorcę, obowiązanego czuwać nad prawidłową obsługą kotłów parowych. Co się tyczy kotłów oddzielnie rozmieszczonych, to każdy taki kocioł powinien mieć oddzielnego palacza. Przydzieleni do kotłów palacze nie powinni być zatrudniani dowożeniem paliwa, jakoteż robotami przy naprawie kotłów (Zb. pr. r. 1900, art. 2590).

§ 66. Każda nowoustawiona maszyna, przeznaczona do opuszczania i wyciągania ludzi z robót górniczych, powinna być puszczana w ruch nie wcześniej, jak po zawiadomieniu o tem inżyniera okręgowego. Przy pierwszej bytności na kopalni po puszczeniu w ruch takiej maszyny inżynier okręgowy szczegółowo ogląda jej części i sporządza w obecności osoby, zawiadującej robotami, akt rewizji, w którym powinno być zaznaczone, w jakim stopniu zostały wypełnione tak przepisy niniejsze, jak i istniejące w prawach postanowienia o bezpieczeństwie maszyn i kotłów parowych. Akt, sporządzony przez inżyniera okręgowego, przechowuje się w aktach zarządu kopalni.

§ 67. Maszyny, używane do opuszczania i wyciągania robotników, powinny mieć racjonalnie urządzone hamulce i znaki, uprzedzające o zbliżaniu się ładunków do powierzchni.

*) Przepisy te zostały uchylone, obecnie obowiązują przepisy, ogłoszone w *Dzien. Ust. R. P. r. 1921, Nr. 103, poz. 744* (Przyp. Red.)

§ 68. Maszynista obowiązany jest, przy opuszczaniu robotników do robót i wyciąganiu ich stamtąd, nie przekraczać największej szybkości, określonej przez zawiadowcę robót, tudzież nie oddalać się od maszyny. Palaczom nie wolno oddalać się od kotłów parowych podczas ich działania.

§ 69. Przepisy, dotyczące bezpośrednio maszynistów i palaczy, powinny być im znane i wywieszone na tablicach w pomieszczeniach maszyn.

X. O zapobieganiu wypadkom wpadania ludzi do wyrobisk.

§ 70. Wyloty szybów, szybików wewnętrznych i spustów powinny być w czasie prowadzenia robót stale ogrodzone ze stron nieroboczych, ze stron zaś, w których odbywają się roboty, posiadać zawarcia w postaci zapadek, stawideł, drzwi lub (przy szybach) krat, działających automatycznie (Zb. pr. r. 1892, art. 675).

§ 71. Przy wyciąganiu ładunków w wózkach i klatkach, oddziały szybów powinny być otwartymi ze stron, w których odbywają się roboty, jedynie w tym czasie, kiedy klatka wychodzi na powierzchnię. Pomosty odbiorcze w budynkach nadszybowych powinny być zaopatrzone w podchwyty, na które klatka siada przy zatrzymaniu się. Wchodzenie i wychodzenie robotników z klatki jest dozwolone tylko w tym czasie, kiedy klatkę podtrzymują podchwyty.

§ 72. Wyloty szybów pochyłych i sztolni powinny mieć drzwi. W czasie wstrzymania robót z jakiegokolwiek powodu drzwi powinny być zamknięte na zamek. (Zb. pr. r. 1892, art. 675).

§ 73. Wyloty robót górniczych, wychodzących na powierzchnię i wstrzymanych na czas dłuższy, powinny być trwale ogradzane.

§ 74. Zawaliska na powierzchni, spowodowane przez roboty górnicze podziemne, i odkrywki powinny być ogrodzone z tych stron, z których niema do nich zjazdów łagodniejszych od 30°, parkanami lub ścianami i wałami o wysokości najmniej 2 arsz., a to w celu zapobieżenia wypadkom nieumyślnego wpadania do nich (parkany należy robić najmniej z czterech drążków poziomych, odległych o $\frac{1}{2}$ arszyna jeden od drugiego). (Zb. pr. r. 1892, art. 675).

§ 75. W miejscach zaludnionych, na pastwiskach i w pobliżu dróg przejazdowych dla zapobiegania nieszczęściom szybiki poszukiwawcze w czasie nieroboczym powinny być przykryte belkami, grubemi połowicami lub starannie ogrodzone. Szybiki poszukiwawcze i rowy, kiedy przestają być potrzebne, należy zasypywać (Zb. pr. r. 1892, art. 675).

§ 76. Przy odbudowie złóż pożytecznych ciał kopalnych, znajdujących się w bezpośrednim sąsiedztwie miejscowości zaludnionych, jak również w pobliżu budynków publicznych, około zbiorników wody, źródeł i t. p., roboty podziemne nie powinny bez specjalnego na to pozwolenia przekraczać granic filarów ochronnych, pozostawionych według wskazówek miejscowej władzy górniczej w celu zapobieżenia osiadaniu gruntu i tworzenia się w nim rozpadlin, mogących szkodliwie oddziaływać na budynki na powierzchni i źródła. Granice wymienionych filarów powinny być projektowane i oznaczane na powierzchni specjalnymi znakami. (Zb. pr. r. 1898, art. 2025).

§ 77. Eksploatacja podziemna żył i masywów rud, znajdujących się w sąsiedztwie punktów zaludnionych jak również w pobliżu rozmaitych budowli na powierzchni, około publicznych zbiorników wody i t. p. miejscowości, może odbywać się nie inaczej, jak za zezwoleniem miejscowych Zarządów górniczych albo Departamentu Górniczego, stosownie do kompetencji (Zb. pr. r. 1892, art. 675).

W razie udzielenia pozwolenia przez miejscową władzę górniczą na prowadzenie jakichkolwiek robót górniczych w granicach filarów ochronnych, roboty te powinny być prowadzone z zachowaniem wszystkich tych warunków, na których było udzielone owo pozwolenie (Zb. pr. r. 1898, art. 2025).

XIII. O robotach w kamieniołomach.

§ 85. Wyloty szybików, przeznaczonych do wydobywania kamienia, powinny być na powierzchni ziemi ogrodzone trwałym zrębem drewnianym (albo obmurowaniem), zamkniętym na drzwi kratowe. W miejscowości, gdzie grunt może grozić zawaleniem, wzmiankowane szybiki powinny być wewnątrz obudowane kamieniem lub drzewem. Kołowroty, przyrządy i inne urządzenia powinny być mocne i wypróbowane przez mających dozór techników. W czasie przerwy w robotach szybiki powinny być zamknięte na zamek.

§ 86. Szerokość chodników i sztolni, służących do wydobywania kamienia i komunikacji z innymi robotami, zależnie od trwałości stropu i warunków przewozu, nie powinna jednak przenosić 6 arszynów, pojedyncze zaś filary powinny mieć u podstawy najmniej 4 sążnie kwadr.; chodniki i sztolnie powinny być zabudowywane odpowiednio do trwałości skały. W razie wydobywania kamienia bez pozostawienia filarów, podsadzanie wyrobionej przestrzeni jest obowiązujące.

§ 87. W stropie wyrobisk obowiązuje pozostawianie zwartego kamienia grubości najmniej jeden arszyn. Jeżeli

w stropie są szczeliny lub składa się on ze żwiru, to dla uniknięcia wypadania oddzielnych kamieni powinien być nad kapami albo górnemi legarami położony felunek z łupanego drzewa lub żrzn. Przy odbudowie filarów pomiędzy przodkiem a podsadzką pozostawia się tylko przestrzeń, niezbędną dla ruchu, ze stemplami tymczasowymi dla podtrzymania stropu.

§ 88. Wybór sposobu robót (t. j. podziemnego albo odkrywkowego) zależy od warunków zalegania kamienia i od własności otaczających go skał. Wydobywanie kamienia naturalnego zapomocą pieczar i odrywania wielkich mas jest bezwarunkowo wzbronione. Przy robotach odkrywkowych w ziemi, pokrywającej warstwę kamienia, powinny być robione skosy, przyczem kształt skosu zależy od właściwości ziemi. W razie wysokich przodków należy prowadzić odbudowę schodami, nie wyższemi od $1\frac{1}{2}$ sążnia (Zb. pr. r. 1911, Nr. 205).

§ 89. Jeżeli wydobywanie kamienia w starych kamieniołomach podziemnych zostanie przez dozór techniczny uznane za niebezpieczne, to robota może odbywać się tylko sposobem odkrywkowym.

§ 90. Wznoszenie czasowych budynków drewnianych niemieszkalnych na miejscach, gdzie odbywa się podziemne wydobywanie kamienia, może być dozwolane również przed zamknięciem kamieniołomu; budynki zaś mieszkalne, pomieszczenia dla maszyn i t. p. mogą być wznoszone tylko za pozwoleniem dozoru technicznego.

XIV. Przepisy ogólne.

§ 91. Ludzie głusi, niemi, ślepi i dotknięci chorobami zaraźliwemi lub cierpiący na padaczkę nie powinni być dopuszczani do pracy w kopalniach.

§ 92. Kobiety nie powinny być dopuszczane do pracy w robotach podziemnych.

§ 93. Ludzie w stanie nietrzeźwym nie powinni być dopuszczani do pracy w kopalniach.

§ 93¹. Nieizolowane przewody elektryczne zawsze powinny być umieszczane w ten sposób, żeby w czasie działania prądu możliwość nieumyślnego dotknięcia się do nich robotników była wykluczona (Zb. pr. r. 1903, art. 62).

§ 94. Właściciele kopalń powinni układać i wywieszać w swoich kopalniach na miejscach widocznych przepisy, dotyczące trybu prowadzenia i bezpieczeństwa robót, przyczem przepisy te ulegają uprzedniemu rozpoznaniu i zatwierdzeniu przez inżyniera okręgowego (Zb. pr. r. 1892, art. 675).

XV. O zapobieganiu i tłumieniu pożarów kopalnianych.

(Zb. pr. r. 1892, Nr. 105, art. 1035).

§ 95. Każdy robotnik przy wyjściu z kopalni powinien okazać swoją lampę wyznaczoną do tego osobie w miejscu, w którym prowadzona jest rejestracja ludzi wchodzących i wychodzących z kopalni.

§ 96. W kopalniach węgla kamiennego i brunatnego nie wolno używać do oświetlenia łuczywa i pochodni, tudzież, tłuszczu, olejów roślinnych i nafty w lampkach otwartych (bez daszków), oraz świec bez latarni.

§ 97. Wszystkie wyrobiska w rzeczonych kopalniach powinny być oczyszczane z mialu i węgla drobnego; suche przodki i miejsca przeładowywania podziemnego powinny być starannie przewietrzane dla usunięcia pyłu węglowego.

§ 98. Nie wolno używać na podsadzkę mialu węglowego i węgla drobnego, jak również podsadzać zroby łupkiem palnym albo węglowym, tudzież skałami, zawierającymi piryty.

§ 99. Przybitki do nabijania otworów strzałowych powinny być z materiałów niepalnych i nietlejących po wybuchu, np. z wołłoku.

§ 100. W miejscach smarowania wózków wewnątrz kopalni należy pokryć spąg wyrobiska warstwą piasku albo żwiru i zmieniać ją jak można najczęściej.

§ 101. Należy zwracać szczególną uwagę na punkta, w pobliżu których nieoczekiwanie i bez widocznych przyczyn podnosi się temperatura powietrzna, czuć zapach spalenizny lub dostrzega się ciemne palenie się lamp, co może dowodzić początku samozapalania się węgla kamiennego w caliznie albo wśród podsadzki, albo też rozgrzewania się budynku skutkiem rozkładu piritów, jakie się zdarza np. w wilgotnych i słabo przewietrzanych wyrobiskach złóż ciał kopalnych.

§ 102. Nie wolno pozostawiać bez dozoru lub bez należytego ogrodzenia robót, obudowanych drzewem do powierzchni. W obudowanych w ten sposób wyrobiskach podstawowych nie wolno ustawiać żadnych przyrządów, zawierających ogień, dla wzmocnienia przewietrzania lub w jakimkolwiek innym celu (patrz § 34).

§ 103. W budynku nadszybowym i na każdym poziomie robót wydobywalnych, w podszybiach albo w oddzielnych komorach powinien znajdować się przynajmniej jeden przyrząd przeciwpożarowy ruchomy w stanie poprawnym, tudzież urządzenia do niezwłocznego dostarczenia w razie potrzeby na miejsce pożaru: wody, mokrego siana lub słomy, desek i ziemi gliniastej do gaszenia i prowizorycznego odgrozdzenia pożaru od robót sąsiednich.

Uwaga. Pożar, wszczęty w pokładzie węgla w wyrobisku, można gasić, wyrabując palący się węgiel i zalewając go wodą.

§ 104. Jeżeli nie udało się stłumić pożaru zapomocą żadnego z tych środków, to pole ogniowe powinno być odgrodzone w wyrobiskach grubemi tamami poprzecznymi z gliny albo cegły, a w razie potrzeby podłużnemi ścianami z cegły (brandmurami) i filarami oporowemi.

§ 105. W razie znacznego rozwoju pożaru przewietrzanie kopalni powinno być przerwane, wszystkie o ile można drzwi powietrzne zamknięte, wyloty szybów i sztolni hermetycznie założone, przyczem należy przez założone miejsca wprowadzać do szybu zapomocą wygiętej rurki wodę strumieniami, a jeżeli można, wpuszczać parę wodną lub produkty spalania koksu z pieca, naprędce urządzonego, tudzież kwas węglowy, otrzymywany przez wypalanie wapienia albo w inny sposób.

§ 106. Jeżeli wskutek wszczętego pożaru gazy i dym będą wydzielały się przez szczeliny lub zawałiska powierzchni, to powinny być one zasypane ziemią gliniastą i silnie ubite, przyczem pożytecznem jest do jednej ze szczelin lub przez specjalnie przebity otwór świdrowy wprowadzać do kopalni wodę albo jeszcze lepiej wodę z gliną.

§ 107. Ostatnim środkiem stłumienia silnie rozwiniętego pożaru, mogącego trwać w kopalniach węgla kamiennego przez kilka lat, może być tylko czasowe zatopienie kopalni. Po osuszeniu atoli kopalni należy niezwłocznie przystąpić do odgrodzenia starych i zburzonych przez zatopienie wyrobisk w węglu kamiennym zapomocą tam z cegły, ścian podłużnych, albo do ogrodzenia pola roboczego szerokimi filarami oporowemi.

§ 108. Jeżeli od pożaru lub skutkiem wybuchu gazu kopalnianego dym i wogóle gazy duszące zatrzymują się w szybach zjazdowych, to przed opuszczeniem ludzi do takich wyrobisk należy koniecznie odświeżyć w nich powietrze i wznowić przewietrzanie, kierując do szybu silny strumień wody, który rozpryskiwałby się po obudowie.

§ 109. Ludzie, pracujący przy tłumieniu pożarów, powinni zasłaniać sobie usta i nos suknem lub wogóle jakąkolwiek inną tkaniną, przesiąkniętą octem, i zmieniać się po upływie kilku minut.

§ 110. Nikt z osób administracji kopalnianej nie ma prawa zmuszać ludzi do wchodzenia w jakimkolwiek bądź celu do robót, w których wydzielają się duszące gazy ogniowe. Ci zaś, którzy się na to zgodzili, powinni być zaopatrzeni we

właściwe przyrządy do oddychania (respiratory), stosownie do § 46, i w lampy elektryczne.

XVI. Przepisy obowiązujące przy odbudowie złóż zapomocą dukli.
(Zb. pr. r. 1901, art. 1567).

§ 1. Na prowadzenie robót górniczych zapomocą dukli, t. j. wąskich otworów w rodzaju studzien, pozwala się przy poszukiwaniu i odbudowie złóż, położonych nie głębiej, niż o 25 sążni od powierzchni ziemi i nie stanowiących znacznych złóż pokładowych, pokładów oraz masywów gniazdowych. Bicie niezabudowanych dukli okrągłych o średnicy nie większej od 3 stóp pozwala się tylko w skałach zwartych i stałych, przyczem głębokość takich dukli nie powinna przekroczyć 15 sążni. Dookoła dukli powinien być pozostawiany filar oporowy skały lub rudy niemniej jak 1 sążeń szerokości (licząc od ściany dukli).

§ 2. Przy głębokości większej, niż 15 sążni jakoteż przy pogłębianiu w skałach napływowych, słabych, sypkich i wogóle nietrwałych dukle okrągłe trzeba zamieniać na wyrobiska kwadratowe lub prostokątne, które należy obudowywać budynkiem zrębowym, wbijanym lub szczelnym skrzyniowym (składającym się z desek o grubości niemniejszej, niż $\frac{1}{2}$ werszka) — pojedynczym lub podwójnym z ubijaniem odstępów gliną w skałach wodnistych.

§ 3. Przy liczbie robotników większej, niż 10 ludzi, odbudowa podziemna zapomocą dukli powinna mieć dwa wyjścia na powierzchnię.

§ 4. Dukle niepotrzebne powinny być niezwłocznie zasypywane skałami płonnymi. Dukle czynne, jak również te z nieczynnych, które przemysłowiec górniczy dla jakichkolwiek powodów nie uważa za możliwe zasypać natychmiast po ukończeniu w nich robót, powinny być odpowiednio ogrodzone w celu zapobieżenia wypadkom wpadania do nich ludzi lub zwierząt; w tym celu wymienione dukle powinny być przykrywane mocnymi pomostami albo ogradzane wałem ziemnym wysokości niemniejszej, niż $1\frac{1}{2}$ arszyna.

§ 5. Chodniki przewozowe i dobowcze, oraz orty, idące od dukli do przodków, powinny mieć szerokość najwyżej 2 arszyny, a szerokość przodków dobowczych nie powinna przewyższać 2 sążni. Sposób odbudowy powinien być możliwie zbliżony do systemu odbudowy filarowej z pozostawianiem filarów i wybieraniem ich w kierunku odwrotnym. Pod względem obudowy roboty te podlegają przepisom, ustanowionym wogóle dla obudowy podziemnych wyrobisk poziomych.

§ 6. W duklach i idących od nich wyrobiskach powinno być dobre powietrze; w tym celu w razie potrzeby należy stosować odpowiednie urządzenia wentylacyjne. W kopalniach (prowadzonych zapomocą dukli), nie mających dwóch wyjść na powierzchnię, stosowanie robót strzałowych jest wzbronione.

§ 7. Dla przewożenia robotników i wyciągania rudy w duklach należy stosować albo kołowrót dwuręczny, składający się z trwałej ramy drewnianej z umocowaniami na niej słupkami z podstawami i wałem linowym, zaopatrzonym na końcach w dwie korby żelazne, albo też tak zwany baran, stanowiący umocowany na słupkach również z podstawami wał, na którym w pewnej odległości od środka umocowane są dwa krzyżaki drewniane, pomiędzy którymi nawija się lina wyciągowa. Podczas wyciągania i opuszczania ludzi przy korbach kołowrota lub krzyżakach barana powinno znajdować się dwóch robotników. Lina wyciągowa powinna być zrobiona z dobrych konopi, a średnica jej nie powinna być mniejsza, niż $\frac{3}{4}$ cala.

§ 8. Opuszczanie i wyciąganie ludzi dozwolone jest również w pętlicy liny, przyczem w celu większego bezpieczeństwa tułów robotnika powinien być przywiązany do liny.

§ 9. Pod względem dozoru technicznego dukle, zależnie od położenia, dzielą się na grupy, przyczem dla kierowania robotami i dozorowania nad ich bezpieczeństwem na każdej grupie, w której liczba robotników przewyższa 100 ludzi, przemysłowcy górniczy powinni mieć:

- a) jednego sztygara lub nadzorcę — przy liczbie robotników w grupie nie większej, niż 500 ludzi, i
- b) dwóch sztygarów lub nadzorców — przy liczbie robotników w grupie ponad 500 ludzi.

§ 10. We wszystkich innych wypadkach, w przepisach niniejszych niewymienionych, odbudowa zapomocą dukli podlega przepisom ogólnym o prowadzeniu robót górniczych ze względu na ich bezpieczeństwo.

§ 11. W celu dozoru nad duklami włościańskimi Rząd mianuje do pomocy inżynierom okręgowym specjalnych nadzorców, liczba których w każdej grupie dukli powinna odpowiadać, jak to było wskazane w ust. a i b § 9, liczbie robotników w grupie zatrudnionych. Wydatki na utrzymanie nadzorców rozkładają się na poszczególnych właścicieli dukli, należących do danej grupy.

USTAWA

Zjazdów Przemysłowców Górniczych Królestwa Polskiego.

Zatwierdzona przez Zarządzającego
Ministerstwem Dóbr Państwowych d.
19 listopada r. 1893 (Zb. pr. r. 1882,
Nr. 62, art. 433).

I. Cel zjazdów, czas i miejsce zebrań.

§ 1. Zjazdy przemysłowców górniczych Królestwa Polskiego będą zwoływane co trzy lata w Warszawie, za pozwoleniem Ministra Dóbr Państwa, w porozumieniu z Generał-Gubernatorem Warszawskim:

- a) dla wypracowania danych statystycznych o oczekiwanej w następnym trzechleciu ilości produkcji zakładów hutniczych i górniczych i o przypuszczalnym wywozie produktów przemysłu górniczego i hutniczego drogami żelaznymi;
- b) dla rozstrzygnięcia spraw gospodarczych i administracyjnych zjazdu, tudzież spraw, dotyczących kasy emerytalnej, wspólnej dla wszystkich zakładów hutniczych i górniczych I i III okręgów Królestwa Polskiego;
- c) dla ustanowienia opłaty dobrowolnej na wydatki zjazdu dla potrzeb przemysłu górniczego i hutniczego;
- d) dla układania i zmiany, w porozumieniu z przedstawicielami dróg żelaznych, przepisów o przewozie opału mineralnego, węgla drzewnego i wogóle produktów przemysłu górniczego i hutniczego. Przepisy o przewozie ładunków i górników, opracowane na zjeździe, ulegają zatwierdzeniu Ministerstwa Dróg Komunikacji;
- e) dla rozważenia, jeżeli Minister uzna to za potrzebne, różnych kwestji, dotyczących przemysłu górniczego i hutniczego.

§ 2. Zjazdom służy prawo czynienia starań w instytucjach rządowych i społecznych we wszelkich kwestjach, dotyczących potrzeb i korzyści przemysłu górniczego i hutniczego w Królestwie Polskiem.

II. Skład Zjazdów.

§ 3. Zjazdy zbierają się pod przewodnictwem osoby, każdorazowo specjalnie przez Ministra Dóbr Państwowych mianowanej.

§ 4. Przewodniczący zjazdu podaje w odpowiednim czasie do wiadomości powszechnej o miejscu i czasie otwarcia posiedzeń zjazdu i o programie jego zajęć, przez ogłoszenie w czasopiśmie stołecznym i miejscowym. Przewodniczący zjazdu otwiera i zamyka posiedzenia, kieruje debatami zgodnie z programem zajęć i korzysta z wszelkich praw, przysługujących przewodniczącym zebrań wogóle.

§ 5. W posiedzeniach zjazdów przyjmują udział, z prawami członków rzeczywistych, mianowani do tego przedstawiciele Ministerstw, przemysłowcy górniczy i hutniczy Królestwa Polskiego lub ich przedstawiciele i przedstawiciele dróg żelaznych.

§ 6. Oprócz wymienionych w § 5 członków rzeczywistych, na posiedzenia zjazdu dopuszczani są, z rozporządzenia przewodniczącego, z prawem głosu doradczego, przedstawiciele stowarzyszeń naukowych, technicznych, handlowo-przemysłowych, instytucji miejskich i ziemskich i wogóle osoby, zainteresowane rozwojem przemysłu górniczego w Królestwie Polskiem.

III. Tryb zajęć.

§ 7. Po otwarciu zjazdu członkowie jego wybierają sekretarza, obowiązanego prowadzić listę wszystkich członków zjazdu i sporządzać protokół posiedzeń zjazdu.

§ 8. Zajęcia zjazdu odbywają się jawnie. Każdy członek zjazdu ma prawo uczestniczyć w debatach, przy rozważaniu rozmaitych kwestji, podawać wnioski na piśmie i zdania odmienne, które po przeczytaniu na zjeździe drukowane są w „Pracach Zjazdu”.

§ 9. Po otwarciu posiedzeń zjazdowi przedłożone zostają sprawozdania:

- a) Komisji rewizyjnej o sprawdzeniu dochodu i rozchodu;
- b) Rady zjazdu o jej działalności: w przedmiocie wykonania uchwał zjazdu poprzedniego, sporządzenia danych statystycznych o produkcji zakładów górniczych i hutniczych, przypuszczalnego zbycia produkcji przemysłu górniczego w następnym trzyleciu, przewozu opału mineralnego i innych wytworów przemysłu górniczego i hutniczego w ubiegłym trzyleciu, tudzież ułożenia planu przewozu na nadchodzący okres, i
- c) wszystkich wogóle komisji stałych, przez zjazd wybieranych.

Dalszy tryb zjazdu zależy od uznania zjazdu i jego przewodniczącego.

§ 10. Z posiedzeń zjazdu prowadzone są specjalne protokoły, do których wciągają się wszystkie uchwały i wnioski zjazdu. Protokoły te, po odczytaniu ich na posiedzeniu i po zatwierdzeniu przez zjazd, podpisują przewodniczący, sekretarz i najmniej trzech obecnych członków zjazdu.

Uchwały zjazdu razem z referatami w różnych kwestiach i szczegółowemi sprawozdaniami z debatów drukowane są za pozwoleniem Ministra Dóbr Państwa w „Pracach“, przez zjazd wydawanych i przedkładanych Ministrowi Dóbr Państwa oraz General-Gubernatorowi Warszawskiemu.

§ 11. Dla staranniejszego opracowania niektórych kwestji zjazd, według swojego uznania, wybiera specjalne komisje, które po wszechstronnem rozważeniu przedmiotu sporządzają referaty, przedkładane z podpisem przewodniczących komisji do uznania zjazdu.

§ 12. Jeżeli na zjeździe przy rozważaniu jakiegokolwiek kwestji da się zauważyć różnica i przeciwieństwo zdań pomiędzy członkami zjazdu, to dla uchwalenia wniosku ostatecznego kwestja rozstrzygana bywa zapomocą głosowania jawnego. W takim głosowaniu biorą udział rzeczywiści członkowie zjazdu, wzmiankowani w § 5.

§ 13. Na żądanie przynajmniej 10-ciu członków zjazdu głosowanie jawne może być zastąpione przez tajne.

§ 14. Przy rozstrząsaniu kwestji wyborów urzędników zjazdu, jakoteż kwestji, związanych z wydatkowaniem środków zjazdu, prawo głosu należy tylko do osób posiadających kompetencje, wskazane w §§ 27 i 28.

IV. Funkcjonariusze zjazdu, ich prawa i obowiązki.

§ 15. Zjazdy przemysłowców górniczych Królestwa Polskiego wybierają dla trzech okręgów górniczych Królestwa Polskiego następujących funkcjonariuszy, których liczba zależy od uznania zjazdu:

- a) członków komisji rewizyjnej;
- b) członków Rady zjazdu i ich zastępców;
- c) przedstawiciela w komisji do spraw górniczo-hutniczych w Petersburgu.

§ 16. Obowiązkiem komisji rewizyjnej jest:

- a) sprawdzanie prawidłowości czynności Rady zjazdu w przedmiocie przychodu i rozchodu środków zjazdu;
- b) rozpatrzenie sporządzonego prze Radę budżetu przychodu i rozchodu sum na rok nadchodzący;
- c) przyjmowanie i rozpatrywanie skarg na czynności wszystkich urzędników zjazdu dla przedłożenia wniosków swoich najbliższemu zjazdowi;

d) przedłożenie sprawozdania o swojej działalności na pierwszym posiedzeniu zjazdu.

Dla wypełnienia wymienionych wyżej obowiązków komisja rewizyjna ma prawo żądać przedłożenia sobie wszystkich ksiąg, sprawozdań, dowodów i gotówki, znajdujących się w rozporządzeniu Rady zjazdu.

§ 17. Osoby, wchodzące do składu komisji rewizyjnej, niezwłocznie po wyborze obierają z pośród siebie przewodniczącego, który prowadzi dziennik posiedzeń komisji i wyznacza czas i miejsce dla zajęć.

§ 18. Rada zjazdu składa się z członków, których ilość określa zjazd. Członkowie Rady wybierają z pośród siebie przewodniczącego. W razie wystąpienia któregośkolwiek z członków, miejsce jego zajmuje jeden z kandydatów. Kandydat który otrzymał największą ilość głosów wyborczych, pierwszy obejmuje urząd nieobecnego funkcjonariusza, z wyjątkiem przewodniczącego Rady, którego zastępuje jeden z członków, z wyboru członków pozostałych.

Uwaga. Do jednego z członków Rady należą obowiązki skarbnika.

§ 19. Regulamin wewnętrzny zajęć Rady pozostawiony jest jej uznaniu; do prawomocności uchwał Rady konieczną jest obecność na posiedzeniu najmniej trzech członków, przy czem kwestje rozstrzygają się zwykłą większością głosów.

Uwaga. W razie równości głosów przeważa głos przewodniczącego.

§ 20. Radzie zjazdu służy prawo substytucji swoich pełnomocnictw osobom, wybranym z pośród członków Rady. Pełnomocnicy ci otrzymują od Rady instrukcję, którą powinni w czynnościach swoich kierować się, przyczem winni składać Radzie sprawozdania ze swojej działalności i dostarczać jej we właściwym czasie odpisów wszystkich podawanych przez siebie prośb i referatów, oraz pierwopisów otrzymywanych odpowiedzi.

§ 21. Do Rady zjazdu należy:

- a) robić starania u Rządu o zadośćuczynienie wszystkim potrzebom przemysłu górniczego i hutniczego Królestwa Polskiego, stosownie do uchwał zjazdu, z praw którego, w przerwie między dwoma zjazdami, korzysta;
- b) komunikować się z Ministerstwem Dóbr Państwa i w granicach udzielonych Radzie pełnomocnictw reprezentować interesy przemysłowców górniczych Królestwa Polskiego w różnych instytucjach rządowych, w zarządach i urzędach dróg żelaznych, w różnych instytucjach przemysłowych, spółkach i stowa-

rzyszeniach, wogóle wszędzie, gdzie może być udzielone poparcie interesom przemysłu górniczego i hutniczego Królestwa Polskiego;

- c) troszczyć się o możliwie całkowite i prawidłowe zaspokojenie wysyłających opał mineralny i inne wytwory przemysłu górniczego i hutniczego środkami przewozowymi przez drogi żelazne i usuwanie we właściwym czasie wszelkich wynikających z tego powodu trudności;
- d) opracowywać na zlecenie zjazdu kwestje, niedostatecznie wyjaśnione na zjeździe, tudzież wyjaśniać kwestje, mogące powstać w ciągu trzechlecia, w celu przedłożenia ich pod rozważanie przyszłego zjazdu, albo też na żądanie instytucji rządowych;
- e) zbierać i układać dane statystyczne o działalności zakładów górniczych i hutniczych i drukować je;
- f) uczestniczyć przez pełnomocników w posiedzeniach komisji, zwoływanych przez Rząd dla zbadania kwestji, w rozstrzygnięciu których mogą być zainteresowani przemysłowcy górniczy Królestwa Polskiego;
- g) zawiadywać wszystkimi środkami pieniężnymi zjazdu, zbierać, przechowywać i wydatkować je, stosownie do zatwierdzonego przez zjazd budżetu;
- h) najmować wszystkich niezbędnych urzędników w Radzie;
- i) w razie konieczności, wyjednywać u Ministra Dóbr Państwa zwołanie nadzwyczajnego zjazdu przemysłowców górniczych Królestwa Polskiego;
- j) przy udziale inżynierów okręgowych określać wysokość produkcji zakładów górniczych i hutniczych i przypuszczalnego zbytu wytworów przemysłu górniczego i hutniczego na nadchodzące trzechlecie, tudzież układać na zjazd następny listy członków, z wymienieniem przy każdym z nich wysokości produkcji w ostatnich latach, i wydawać członkom mandaty z zaznaczeniem liczby głosów, do każdego z nich należące;
- k) wypracowywać projekt programu dla nadchodzącego zjazdu i złożyć go do zatwierdzenia Ministrowi Dóbr Państwa za pośrednictwem Departamentu Górniczego;

Uwaga. Osoby, życzące sobie poddać jakąś kwestję pod rozpoznanie zjazdu, mogą składać o tem zgłoszenia do Rady, której służy prawo, po rozpatrzeniu okoliczności sprawy, albo nadać bieg dalszy takiemu zgłoszeniu, albo je uchylić;

- l) przedkładać następującemu zjazdowi sprawozdanie szczegółowe o swojej działalności, a sprawozdanie pieniężne za ubiegłe trzecie i projekt budżetu dochodów i wydatków na okres przyszły, po uprzednim rozpatrzeniu przez komisję rewizyjną;
- l) przy udziale sekretarza zjazdu czuwać nad układaniem szczegółowych sprawozdań z posiedzeń zjazdu, nad wydawnictwem „Prac zjazdu” i nad rozsyłaniem ich członkom zjazdu oraz różnym instytucjom i osobom rządowym;
- m) troszczyć się o materialną stronę urządzenia zjazdu.

§ 22. Przy Radzie istnieje kancelarja do załatwiania spraw bieżących i prowadzenia statystyki; kancelarja ta znajduje się w bezpośrednim zawiadywaniu jednego z członków Rady.

V. Tryb wyborów funkcjonarjuszy zjazdu.

§ 23. Każdy uczestnik zjazdu, niezależnie od jego stanowiska i rodzaju zajęć, może być wybrany na funkcjonarjusza zjazdu.

§ 24. Wszyscy funkcjonarjusze są wybierani na okres trzech lat do następnego zjazdu; wychodzący z urzędów mogą być wybrani ponownie na ten sam lub inny urząd.

§ 25. Wybory wszystkich funkcjonarjuszy zjazdu odbywają się przez głosowanie tajne zapomocą podawania kartek, na których wymienia się liczbę głosów, należącą do każdego wyborcy; za wybranych uważani są otrzymujący absolutną większość obecnych głosów wyborczych.

§ 26. Przy rozstrząsaniu kwestji wyborów funkcjonarjuszy zjazdów i wyznaczania środków pieniężnych na potrzeby przemysłu górniczego Królestwa Polskiego, z prawa głosu korzysta każdy przemysłowiec górniczy lub towarzystwo przemysłowo-górnicze.

Uwaga. Właściciele lub posiadacze, którzy wypuścili swoje zakłady górnicze lub hutnicze w dzierżawę, nie korzystają z prawa głosu, które przechodzi na dzierżawcę.

§ 27. Oprócz tego głosu zasadniczego przemysłowcom górniczym udzielane są głosy dodatkowe według następującego obliczenia:

jeden głos dodatkowy otrzymuje ten, kto w trzecim zjeździe poprzedzającym, przeciętnie rocznie:

- a) wydobył przynajmniej 250 tysięcy pudów węgla kamiennego albo rudy jakiegokolwiek metalu;
- b) wytopił przynajmniej 50 tysięcy pudów żeliwa;

c) wyrobił przynajmniej 40 tysięcy pudów żelaza, stali lub wyrobów stalowych, i

d) wytopił lub wywalcował przynajmniej 10 tysięcy pudów cynku;

dwa głosy dodatkowe otrzymuje przemysłowiec górniczy, który wydobył ilość wytworów trzy razy większą od norm wyżej przytoczonych;

trzy głosy dodatkowe otrzymują osoby, które wydobyły ilość wytworów 9 razy większą od tych norm, i tak dalej.

§ 28. Głosy obliczają się osobno z każdego z wyżej wskazanych punktów, tak iż ogólna ilość głosów, udzielonych przemysłowcowi górniczemu, otrzymuje się z zesumowania przynależnych jemu poszczególnych głosów z każdego punktu.

§ 29. Każdy wyborca może być także przedstawicielem nieobecnego, ale jednego tylko wyborcy.

VI. Środki Zjazdu.

§ 30. Na pokrycie wydatków zjazdu, utrzymania biura Rady zjazdu, zwrotu wydatków przedstawiciela w Komisji do spraw górniczo-hutniczych i innych wydatków na potrzeby ogólne przemysłowców górniczych Królestwa Polskiego ustanowiona jest opłata dobrowolna, rozłożona pomiędzy wszystkich przemysłowców górniczych według następującego obliczenia:

Głos zasadniczy każdego przemysłowca górniczego albo przedsiębiorstwa przemysłowo-górniczego jest uważany za pięć jednostek, ilość zaś głosów dodatkowych w pierwszym trzechleciu otrzymuje przemysłowiec górniczy za każde:

400.000	pud. wydobytego węgla,
400.000	„ wydobytej rudy żelaznej,
200.000	„ wydobytego galmanu lub rudy innego metalu,
20.000	„ wytopionego cynku,
15.000	„ wywalcowanego lub przerobionego cynku,
40.000	„ wyrobionego żelaza lub stali oraz wyrobów stalowych i żelaznych,
50.000	„ żeliwa

IV-mu zjazdowi przemysłowców górniczych Królestwa Polskiego pozostawione jest wypracować na zasadzie trzyletniego doświadczenia stałe normy obliczania głosów i sposoby ściągania pieniędzy na pokrycie wydatków.

§ 31. Pieniądze, należne od przemysłowców górniczych stosownie do § 30, powinny być wpłacane do kasy Rady

zjazdu corocznie w ciągu miesiąca stycznia z góry za rok, odpowiednio do produkcji roku poprzedzającego.

Instrukcja

w przedmiocie składania przez przemysłowców górniczych projektów budowlanych do zatwierdzenia Zachodniego Zarządu Górniczego.

(Zatwierdzona przez Naczelnika Zachodniego Zarządu Górniczego dn. 1 lipca r. 1897).

§ 1. Projekty powinny być zrobione zgodnie z wymaganiami ustawy budowlanej, instrukcji o dozorze nad prywatnym przemysłem górniczym z dnia 1 maja r. 1892, obowiązującymi przepisami Komisji do spraw górniczo-hutniczych przy Zachodnim Zarządzie Górniczym i w uzgodnieniu z zasadami racjonalnej higjeny, mającemi w praktyce zastosowanie powszechne.*)

§ 2. Projekty te powinny być podpisane przez ich wykonawcę oraz przedstawiciela administracji zakładu przemysłowo-górniczego.

§ 3. Poszczególne arkusze projektów nie należy sklejać lub zszywać, lecz takowe mogą być rozcięte i następnie naklejowe na płótno dla dogodnego składania; przytem każdy całkowity arkusz rozcięty lub nierozcięty, zawierający pewną określoną część projektu, powinien być wokoło oprowadzony wyraźną grubą linią w kształcie ramki i stanowić rysunek wykończony.

§ 4. W planie i przekrojach powinny być oznaczone cyframi wymiary głównych części budynków, np. wewnętrzna wielkość budynków i pokoi, wysokość dachu, grubość ścian,

*) Ustawa Budowlana, wyd. r. 1900:

Art. 165. W miastach i powyżej miast w stosunku do prądu rzek i dopływów urządzenie fabryk i zakładów przemysłowych nie jest dozwolone.

Uwaga. Do czasu wydania ogólnej dla całego Cesarstwa ustawy o rozmieszczaniu i urządzaniu w miastach wytwórni prywatnych, włókienniczych, fabrycznych i innych zakładów, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych ma prawo zezwalać na pozostawianie istniejących zakładów tego rodzaju na miejscach poprzednich, jednak nie inaczej, jak każdorazowo po szczegółowym rozpatrzeniu uwzględniających to przyczyn i z warunkiem ustanowienia nadzoru, żeby zakłady te nie wyrządzały mieszkańcom miasta jakiegokolwiek szkody, oraz żeby nie czyniono w nich znacznych remontów.

głębokość fundamentów, grubość podstawowych kolumn i belek, jeżeli takowe mają wytrzymywać specjalny ciężar lub ciśnienie, wysokość okien w budynkach, w których są obowiązujące wymiary otworów świetlnych i t. d. To samo stosuje się i do specjalnych budowli hutniczych lub kopalnianych, jako to: pieców metalurgicznych, kotłów parowych i t. d.

§ 5. W budowlach, które wymagają ruchu wielkiej ilości ludzi po schodach, te ostatnie powinny być wskazane w projektach.*)

§ 6. W budynkach, przeznaczonych na warsztaty, pomieszczenie ognisk, obrabiarek i maszyn, powinny być wskazane w odpowiedniej skali miejsca ich rozmieszczenia.

§ 7. W łaźniach wskazuje się położenie ogólnych zbiorników, natrysków i półek w oddziale parowym; oddział dla pracowników należy oznaczać napisem. W szkołach wskazuje się w przybliżeniu rozmieszczenie stolików z ławkami i miejsce na tablice.

§ 8. W budynkach specjalnych, w których pokoje mają rozmaite przeznaczenie, jak np. w szpitalach, ambulatoriach, szkołach, łaźniach, w salach zbornych, laboratorjach, składach dynamitu, mieszkaniach robotników, stacjach elektrycznych i t. p. nazwy tych pomieszczeń powinny być podane na planach (czego nie wymaga się dla prywatnych mieszkań pracowników).

§ 9. W projektach domów dla robotników trzeba podawać w małej skali plan położenia domów, stawów, studzien i budynków gospodarczych, piwnic, komórek, ustępów i śmietników.

§ 10. Do projektów dołączają się objaśniające notatki, w których szczegółowo powinny być wskazane wszystkie niezbędne dane, dotyczące się budowli, a mianowicie:

- a) Z jakiego materiału będzie budynek, na jakim fundamencie, z jakim dachem. W razie murowanych budynków dodać: z cegły (z jakiej mianowicie, t. j. czerwonej, ogniotrwałej, lub z żużli), czy też z kamienia (i jakiego mianowicie, t. j. piaskowca, wapienia

*) Ustawa Budowlana, wyd. r. 1900:

Art. 170. We wszystkich murowanych budynkach fabryk i zakładów, z wyjątkiem gorzelń, schody powinny być z materiału niepalnego: kamienia, cegły, żeliwa lub żelaza, przyczem w każdym budynku, mającym więcej, niż jedno piętro i ponad 12 sążni długości frontonu, należy urządzić niemniej dwóch takich klatek schodowych. Schody te mogą być umieszczone bądź wewnątrz budynku, bądź też w przybudówkach po bokach lub z końców budynku. Przepis o ilości schodów rozciąga się na też same zasady na drewniane budynki fabryk i zakładów, lecz schody mogą być w nich również drewniane.

- i t. d.). W razie budynków drewnianych wskazać system budowy (wieńcowy, fugowy, barakowy z desek i t. p.), grubość ścian i ich wykończenie. Jeżeli dach posiada jakiekolwiek specjalne urządzenie, to należy wskazać system wiązań stropowych i wymiary poszczególnych ich części.
- b) Ogólne wymiary budynku, wewnętrzne wymiary pokojów lub pomieszczeń oznaczać w postaci krótkich reguł liczbowych: $0,0\text{ s.} \times 0,0\text{ s.} = 00,_{00} \square \text{ sąż.}$
 $X 0,0\text{ s.} = 000,_{000} \text{ sąż. sześć.}$ (nie w stopach, lecz w sążniach lub metrach).
- c) Rodzaj gruntu (a w razach koniecznych gleby i podglebia) i system fundamentów. W razie ciężkich i wysokich budynków, dla których podstawa ma szczególne znaczenie (np. dla wielkich pieców, dużych martenowskich, kominów fabrycznych i t. p.) należy składać w krótkości główne zasady obliczeń i ostateczne obliczenie wytrzymałości podstawy. To samo dotyczy podstaw skomplikowanych na gruntach nietrwałych (np. podstawy na palach, ścianki szpuntowe, betonowe na studniach opuszczanych, rusztowaniach i t. p.).
- d) Objaśnienia i uzupełnienia do § 4 odnośnie do specjalnych części budynków, np. urządzenie belek, podtrzymujących ciężkie części budowli (zbiorniki wodne, klatki szybowe, dźwigi mostowe i t. p.), urządzenie niektórych przyrządów, mających ważne znaczenie, lecz w projekcie niewskazanych wskutek niedogodności i t. d.
- e) Objaśnienia do §§ 5 i 6, z jakiego materiału będą schody; jakie i wiele ognisk, obrabiarek i maszyn przeznaczono do pracowni; ilu robotników ma się znajdować w warsztatach.
- f) W projektach szpitali, ambulatorjów, przytułków pierwszej pomocy należy wskazać ogólną liczbę roczną wszystkich robotników w hutach, kopalniach i innych stałych robotach; na jaką liczbę łóżek szpital jest projektowany; przeciętną liczbę każdodziennych przyjąć chorych w ambulatorjach.
- g) Dla szkół, oprócz ogólnej liczby robotników, liczba klas i uczniów w każdej. Oprócz tego pożądané jest wskazanie liczby godzin zajęć klasowych dziennie i liczby godzin na rekreację, gimnastykę, śpiewy i t. d. zajęcia pozaklasowe: na podwórzu, w ogrodzie lub salach rekreacyjnych.

Uwaga. Wymienione dane przemysłowiec górniczy powinien otrzymać z dyrekcji szkolnej przy porozumieniu się z nią co do budowy szkoły.

- h) Dla łaźni, oprócz ogólnej liczby robotników, trzeba wskazać, na jaką liczbę jednocześnie kąpiących się łaźnia jest obliczona i jaka przestrzeń podłogi przeznaczona jest w oddziale do mycia na każdego robotnika. Jak jest urządzone zaopatrywanie w wodę kranów, natrysków i zbiornika ogólnego. Odległość łaźni od huty lub kopalni i od mieszkań robotników.
- i) Dla mieszkań robotników: ogólna liczba stałych robotników w hucie lub kopalni; liczba robotników rodzinnych; ilość już istniejących mieszkań dla robotników rodzinnych i samotnych, jak również objaśnienia do przedmiotów, wyliczonych w § 9; sposób ogrzewania, wentylacji i zaopatrywania w wodę.
- k) Dla kominów fabrycznych: materiał, z mocowania, ciągi i t. p.
- l) Dla specjalnych budowli górniczych lub hutniczych (pieców metalurgicznych i aparatów pomocniczych, wież podnośników, urządzeń sortowni, maszyn do wyciągania rud i odwadniających i t. p.) wskazywać w opisie, na jaką ilość produkcji są one obliczone, na ilu robotników; jakie przyrządy ochronne będą urządzone.
- l) Przy ustawianiu dużych maszyn i aparatów wskazywać ich system, siłę, objętość, ciśnienie, wagę w liczbach okrągłych, na jakich fundamentach będą ustawione, jakie przyrządy ochronne będą urządzone.
- m) W projektach pieców cementowych i do wypalania wapna wskazywać rodzaj paliwa, wymiary rusztów i sposób wdmuchiwanie powietrza. Urządzenia do podnoszenia kamieni.
- n) Przy składaniu projektów nowych hut, należy koniecznie przytoczyć szczegółowe dane: co do planu położenia huty w stosunku do miejsc zamieszkałych, dróg i t. d.; wysokość projektowanej produkcji i jakich mianowicie wyrobów; skąd projektuje się otrzymywanie materiałów surowych; projektowaną liczbę robotników.

§ 11. Wykresy projektów należy składać w dwóch egzemplarzach, objaśniające zaś notatki do nich w jednym.

DEKRET

z dnia 7 lutego r. 1919

w przedmiocie tymczasowych przepisów budowlanych na obszarach byłego zaboru rosyjskiego
(Dz. Praw, r. 1919, Nr. 14, poz. 176).

Do czasu uchwalenia przez Sejm Ogólnej Państwowej Ustawy Budowlanej — na obszarach byłego zaboru rosyjskiego należy stosować dotychczas obowiązujące przepisy w dziedzinie budownictwa z następującymi uzupełnieniami:

Art. 1. Przepisy w dziedzinie budownictwa, obowiązujące na obszarze b. C. N. Generał-Gubernatorstwa Warszawskiego (Rozporządzenie budowlano-policyjne dla wsi z dnia 20 listopada 1917 r. — Dziennik rozporządzeń Nr. 99 i Rozporządzenie z dnia 29 listopada 1916 r. — Dziennik Rozporządzeń Nr. 58) rozciąga się niniejszem na pozostałe obszary b. zaboru Rosyjskiego.

Art. 2. Minister Robót Publicznych może udzielać prawa prowadzenia robót budowlanych i sprawowania technicznego nad nimi dozoru — poza osobami, posiadającymi już takie prawa na zasadzie dotychczasowych przepisów, również i osobom, które zostaną zakwalifikowane przez urzędującą przy Ministrze Robót Publicznych Komisję Kwalifikacyjną. Skład pomienionej Komisji, instrukcję dla niej, regulamin egzaminów i wykaz wyższych uczelni, których dyplomy zwalniają od egzaminów, zatwierdza Minister Robót Publicznych w porozumieniu z Ministrem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego oraz z Ministrem Sztuki i Kultury.

Art. 3. Wydanie przepisów wykonawczych i przechodnich do dekretu niniejszego poleca się Ministrowi Robót Publicznych w porozumieniu z zainteresowanymi Ministrami.

ROZPORZĄDZENIE

z dnia 29 listopada 1916 roku

dotyczące sporządzania planów zabudowy

(Dz. Rozporządzeń dla Jenerał-Gubernatorstwa Warszawskiego, r. 1916, Nr. 58, p. 226).

§ 1. Plan zabudowy normuje:

- a) linje regulacyjne, wewnątrz których place mogą być zabudowywane i według których podlegają wyłączeniu przestrzenie, przeznaczone dla miejsc publicznej

- komunikacji, jak również pod ogrody przed domami;
- b) sposób budowy, odstęp budowli od regulacyjnych linii ulicznych i od granic sąsiednich, wysokość budowli, dopuszczalność zakładów przemysłowych, jakoteż wolną pod zabudowę przestrzeń z tylnego terenu;
 - c) poprawianie wodociągów, jako też odwodnienie terenu, objętego planem.

Plan zabudowy ma się składać z wymagalnych planów rysunkowych i ze szczególnych uzupełniających przepisów budowlanych o zabudowie terenu, które będą wydane.

Naczelnik powiatu (prezydent policji) mocen jest stanowić o sporządzaniu planów zabudowy przez władze gminne.

§ 2. Przy sporządzaniu i zatwierdzaniu planów zabudowy winny być uwzględnione poszczególne potrzeby rozwoju większych i mniejszych gmin, wiejskich miejscowości i miast. Należy zwrócić uwagę na potrzeby zdrowotne, na zaopatrzenie w wodę, na odwodnienie, na bezpieczeństwo od pożaru, na rozwój wszelkiego rodzaju komunikacji, na zastosowanie się do miejscowych i okolicznych warunków. Należy unikać zeszpecenia miejscowości, jakoteż zeszpecenia poszczególnych ulic i placów, a, gdzie takie zeszpecenie już miało miejsce, możliwie je usuwać. W szczególności należy mieć na względzie co następuje:

- a) dla poszczególnych potrzeb mieszkalnych i zarobkowych różnorodnych kół ludności należy się troszczyć: o odpowiednią wielkość i głębokość parcel budowlanych, jakoteż o odpowiednie wykorzystanie gruntu pod względem zabudowy; o zachowanie potrzebnych podwórz, ogrodów przed domami i ogrodów podwórzowych; o przestrzeganie różnic pomiędzy dzielnicami o sposobie zabudowy zamkniętym i otwartym. Wznoszenie tylnych budowli mieszkalnych i głębokich oficyn winno być unikane. Dla wszelkich kół mieszkalnych i zarobkujących winien być wyznaczony dostateczny teren pod zabudowę w ich stosunku liczebnym do ogółu mieszkańców danej miejscowości.
- b) Zakłady, które w ogólności podczas uruchomienia mogą powodować dla sąsiedztwa lub publiczności szkody lub uciążliwości, a to przez wydzielanie przykrych zapachów, przez silny dym lub niezwykle szum winny być urządzone w odosobnionych miejscowych dzielnicach.

- c) Dzielnice o zamkniętym sposobie zabudowy — o ile takowy wogóle jest dopuszczalny — winny być w wystarczającej mierze przedzielone dzielnicami o otwartym sposobie budowy. W gminach wiejskich i na przedmieściach, zabudowanych wiejskim sposobem, dopuszczalne są jedynie oddzielnie stojące zabudowania, lub dwojaki i domy zgrupowane, z zastrzeżeniem odmiennych zarządzeń przez miejscowe zapisy budowlane.
- d) Gęstość zabudowy i zaludnienia w dzielnicach zamiejscowych należy odpowiednio unormować.
- e) W celu przyływu świeżego powietrza do dzielnic zabudowanych, jakoteż dla celów gry, wypoczynku i upiększeń należy z góry upatrzeć przestrzenie, wystarczające pod względem ilości i obszaru, o położeniu właściwym dla celów określonych, zużytkowując ku temu istniejące bogactwa przyrodzone, lasy, drzewostany, parki i ogrody.
- f) Pod budowle publiczne należy upatrywać wystarczające place, odpowiednie pod względem figury i położenia.
- g) Zakładanie ulic i placów winno być zastosowane do terenu i winno dawać dostęp słońcu do budowli mieszkalnych. Należy zachować na względzie różnicę pomiędzy arterjami komunikacyjnymi i placami, a ulicami mieszkalnymi i placami; szerokość ulic należy stopniować według jakości i wielkości oczekiwanego ruchu, zaś w mieszkalnych dzielnicach według jakości zabudowy.
- h) Trwałość i bezpieczeństwo przeciwpożarowe zabudowań mieszkalnych należy stopniować według większych czy mniejszych rozmiarów budowli.
- i) Odnosnie pomieszczeń, przeznaczonych na stały pobyt ludzi, należy ustanowić pod względem ich jakości i położenia pewne minimum żądań.

§ 3. Dla sporządzania planów zabudowy są miarodajne następujące przepisy:

- a) plan zabudowy sporządza władza gminna (w miastach magistrat po wysłuchaniu rady miejskiej), poczem takowy zostaje tymczasowo zatwierdzony przez naczelnika powiatu (prezydenta policji). O ile plan wchodzi w styczność z wojskowymi urządzeniami fortyfikacyjnymi, rzekami publicznymi, szosami, kolejami lub dworcami kolejowymi, natenczas naczelnik powiatu (prezydent policji) winien baczyć, by zainteresowanym wła-

dzom w właściwym czasie była dana możliwość obrony swoich interesów. O ile plan ma znaczenie dla budowlanego rozwoju sąsiedniej gminy, natenczas należy wysłuchać zarządu tej gminy.

- b) Tymczasowo zatwierdzony plan zabudowy podlega przez przeciąg 4 tygodni jawności, a to w celu, aby każdy mógł przejrzeć takowy. (Wyjątek patrz pod literą f.).
- c) O jawności planu winno przedtem nastąpić publiczne obwieszczenie, w którym należy nadmienić, że zarzuty przeciwko temu planowi winny być wnoszone do Naczelnika Powiatu (Prezydenta Policji) w okresie jawności tegoż planu.
- d) Wytaczane zarzuty — o ile takowe nie zostały załatwione w drodze układu pomiędzy prowadzącymi spór — rozstrzyga ostatecznie Naczelnik Powiatu (Prezydent Policji).
- e) O ile zarzuty nie były wnoszone, lub o ile takowe zostały załatwione w drodze układu, czy też decyzją naczelnika powiatu (prezydenta policji), natenczas plan zabudowy zostaje przez naczelnika powiatu (prezydenta policji) ostatecznie zatwierdzony i podlega po uprzednim obwieszczeniu jawności po raz wtóry na przeciąg 2 tygodni, ażeby każdy mógł go przejrzeć. Zarzuty przeciwko ostatecznie zatwierdzonemu planowi nie są dopuszczalne.
- f) O ile plan zabudowy obejmuje tylko pewną określoną część miejscowości, wtedy następuje zamiast publicznego obwieszczenia i ujawnienia planu, zawiadomienie zainteresowanych posiadaczy gruntów. Zarzuty z ich strony są również dopuszczalne w prekluzyjnym okresie 4 tygodniowym. Przepis punktu c) ustęp 2 ma tu odpowiednie zastosowanie.
- g) Tymczasowe i ostateczne zatwierdzenie może też być stosowane do poszczególnych części planów zabudowy.
- h) Wszelkie zatwierdzenia planów zabudowy, bądź to z okresu, poprzedzającego wydanie niniejszego rozporządzenia, bądź z okresu po wydaniu tegoż, mogą być unieważniane, lub zmieniane jedynie z uwzględnieniem powyższych postanowień.

§ 4. Na przestrzeniach, przeznaczonych według zatwierdzonego planu zabudowy pod ulice, place, skwery, lub wydzielonych dla innych celów publicznych z pod zabudowy prywatnej, zabrania się posiadaczom gruntów przedsiębiorać bądź to nowe budowle, bądź przebudowy bez pozwolenia ku

temu ze strony władzy policyjno-budowlanej. Budowle poza zatwierdzonymi linjami regulacyjnymi są wzbronione, o ile nie są wyraźnie dozwolone przez przepisy budowlane.

§ 5. O ile w dzielnicach obwodu gminy, w przeważającej części niezabudowanych, znajdują się place, których położenie, figura lub objętość powierzchni stanowią przeszkodę do stosownego zabudowania, lub też niepomrotnie je utrudniają, natenczas gmina może zostać upoważnioną do zamiany gruntów. Upoważnienie zostaje udzielone w drodze oddzielnego rozporządzenia, którem się też ustanawia procedura zamiany. O ile gmina postawiła wniosek co do wydania takiego rozporządzenia, natenczas władza policyjno-budowlana jest władna zabronić wnoszenia budowli w obrębie nieuporządkowanych placów gminy, a to do czasu uskutecznienia zamiany. O ile postawiony wniosek upada, to uczyniony zakaz się znosi.

§ 6. Z chwilą ostatecznego zatwierdzenia planu gminie przysługuje prawo wywłaszczyć, za wynagrodzeniem osób ku temu uprawnionych, te przestrzenie, które zostały przeznaczone pod ulice, place, skwery, lub na inne publiczne cele.

O ile, dla celów zabudowy zgodnie z potrzebami zdrowotności publicznej lub komunikacyjnej, zachodzi konieczność sporządzenia nowego planu zabudowy dla jakiejś już zabudowanej dzielnicy, natenczas gmina może otrzymać pełnomocnictwo do wywłaszczenia wszystkich gruntów danej dzielnicy, za wynagrodzeniem ich właścicieli. Procedura odbywa się według przepisów rozporządzenia z dnia 16 sierpnia 1916 r. o wywłaszczeniu lub ograniczeniu własności ziemskiej dla względów dobra publicznego (Dziennik Rozporządzeń Nr. 49).

§ 7. W miastach magistraty są władne stanowić, aby na ulicach lub w dzielnicach, które nie są jeszcze przygotowane do komunikacji publicznej lub pod zabudowę, nie przedsiębrano budowy mieszkalnych domów, mających wyjście na te ulice. Przebudowy i nadbudowy znajdujących się przy takich ulicach budowli mogą być również wzbronione. Ulice i części ulic — zarówno istniejące z dawna, jakoteż nowozałożone ulice i place — wtedy dopiero uchodzą za otwarte dla komunikacji publicznej i zabudowy, jeżeli są:

- a) od miejsca, przeznaczonego pod zabudowę, do jakiejś już zabudowanej lub gotowej ulicy odpowiednio do przepisanego poziomu i do ulicznych linii regulacyjnych na całej szerokości ustąpione gminie, pozatem zniwelowane, dla komunikacji miejskiej właściwie wybrukowane i takimiż chodnikami zaopatrzone,

- b) według planu podziemnie, a w wyjątkowych razach powierzchnie odwodnione,
- c) w wodę dostatecznie zaopatrzone, i
- d) według miejscowego zwyczaju dostatecznie oświetlone.

Odpowiednie zarządzenia dla miejscowości wiejskich, lub dla części takowych może być wydane, w razie potrzeby ku temu, przez naczelnika powiatu (prezydenta policji). Naczelnik powiatu (prezydent policji) władny jest odnośnie publicznego użytkowania ulic i placów, oraz odnośnie zabudowy takowych stanowić warunki odmienne z powyższemi postanowieniami (a—d).

Od zakazu może nastąpić zwolnienie — w miastach ze strony magistratu, w gminach wiejskich ze strony naczelnika powiatu (prezydenta policji) — o ile budowie w obranym miejscu obwodu miejskiego przeciwstoją względy, przeważające na dobro gminy. Odmowa zwolnienia ze strony magistratu może być zaskarżoną do naczelnika powiatu (prezydenta policji, który o tem ostatecznie decyduje.

§ 8. Odszkodowanie przewidziane przez postanowienia §§ 4, 5, 6 i 7, nie może być w żadnym razie żądane za ograniczenie swobody budowy.

§ 9. O ile gmina zakłada lub zakładać poleca nowe ulice, części ulic lub place, natenczas jest władna obciążyć na zasadzie miejscowego statutu za powstałe stąd koszta całkowicie lub częściowo właścicieli nieruchomości, położonych w nowej dzielnicy, lub w inny sposób z niej korzystających. Toż samo ma zastosowanie, o ile już istniejąca ulica, lub istniejąca część ulicy, lub plac zostają przez gminę rozszerzone, nanowo zabrukowane, czy też przebrukowane, lub zaopatrzone w urządzenie odwadniające, w oświetlenie, czy też w wodociąg. Przy określeniu składek winien statut miejscowy, obok długości ulic, uwzględnić też sposób budowy (rozległość zabudowanej przestrzeni, ilość pięter i ilość mieszkań). Statut miejscowy winien być zatwierdzony przez naczelnika powiatu (prezydenta policji). Naczelnik powiatu (prezydent policji) jest mocen zarządzić, aby przepisy unormowane przez statut miejscowy, a dotyczące urządzenia i utrzymywania ulic i placów, wydawane były w zastosowaniu się do przeznaczenia tych ulic (arterje komunikacyjne, ulice mieszkalne), oraz do rozmiaru odbywającego się na nich ruchu.

Oparte na takim statucie miejscowym roszczenie gminy — o ile ono wynika z ustępu 1 niniejszego paragrafu — podlega przedawnieniu po upływie 4 lat.

§ 10. O ile sporządzenie planu zabudowy zostało zarządzone przez naczelnika powiatu (prezydenta policji), lub

też zostało podjęte przez władzę gminną, natenczas władza policyjno-budowlana jest władna, do czasu zatwierdzenia planu — o tyle tylko zabraniać wszelkich nowych budowli, przebudowy i wykończenia budowy, o ile takowe zdają się uchybiać sporządzeniu planu zabudowy. Orzeczenie, czy należy oczekiwać takiego uchybienia, wydaje naczelnik powiatu (prezydent policji).

Postanowienie § 8 znajduje odpowiednie zastosowanie.

§ 11. §§ 6—12 Rozporządzenia z 8 kwietnia 1916 r. odnośnie rozszerzenia Warszawskiego Okręgu miejskiego i odnośnie sporządzenia planu zabudowy dla miasta Warszawy (Dziennik rozporządzeń Nr. 29) zostają dopełnione przez postanowienia niniejszego rozporządzenia.

Jenerał Gubernator *von Beseler*.

ROZPORZĄDZENIE

z dnia 20 listopada 1917 r.

budowlano-policyjne dla wsi

(Dziennik Rozporządzeń dla Jenerał-Gubernatorstwa Warszawskiego, r. 1917, Nr. 99, poz. 421).

Na zasadzie rozporządzenia Nr. 231 z dnia 16 grudnia 1916 r. (Dz. Rozp. Nr. 58, str. 116) postanawiam, co następuje:

ROZDZIAŁ I: *Przepisy ogólne*

§ 1. Zatwierdzanie planów

1. Na wznoszenie nowych budowli i na gruntowną przebudowę istniejących:

- a) na budynki mieszkalne, mające więcej niż parter,
- b) na wszelkie zakłady przemysłowe, nie wyłączając cegielni,
- c) na gmachy publiczne, jak to kościoły, kaplice, synagogi, domy modlitwy, szkoły, domy ludowe, szpitale, pomniki i t. d.

należy każdorazowo wyjednać zatwierdzenie planów przez władzę policyjno-budowlaną.

2. Projekty budowli winny zawierać:

podług skali 1 : 100

- a) zarysy wszystkich piętér,
- b) przekroje, dostatecznie wyjaśniające wysokość i konstrukcję,
- c) widoki zewnętrzne,

podług skali 1 : 1000

d) plan sytuacyjny.

3. Na wznoszenie nowych budowli i gruntowną przebudowę budowli, pod cyfrą 1 niniejszego paragrafu niewymienionych (budowle jednopiętrowe), należy każdorazowo wyjednać pozwolenie władzy budowlano-policyjnej. Władza policyjno-budowlana może pozwolenia odmówić. Motywy odmowy winny być przytem podane. Jeżeli w ciągu trzech tygodni od postawienia wniosku nie nastąpi odmowa lub jeżeli pozwolenie nie zostanie uzależnione od dotrzymania pewnych warunków, to jest ono uważane za udzielone zgodnie z wnioskiem. Jako warunek może być postawione jedynie tylko przestrzeganie przepisów prawno-budowlanych, drogowo lub ogniowo policyjnych. Jeżeli zostanie udzielone szczególne pozwolenie na budowę, to należy w niem określić położenie budynku, jak również materiał, z jakiego mają być wykonane ściany zewnętrzne i dach.

Zatwierdzenie planu lub pozwolenie na budowę mogą być odmówione, o ile postanowienia niniejszego rozporządzenia nie są przestrzegane, pozatem, jeżeli projekt wykazuje błędy konstrukcyjne, wykonanie nie zdaje się być celowem, lub gdyby zamierzona budowla miała spowodować zniekształcenie krajobrazu.

4. Zatwierdzone plany (cyfra 1) lub pozwolenia na budowę (cyfra 3) tracą w ciągu roku swoją ważność, jeżeli roboty w tym czasie nie zostały rozpoczęte.

§ 2. Pozwolenie na użytkowanie budowli.

1. Po skończeniu budowli wykonanej na zasadzie planów, zatwierdzonych zgodnie z § 1 cyf. 1, ma miejsce obejrzenie tejże przez władzę budowlano-policyjną. Jeżeli budowla została wykonana prawidłowo i według zatwierdzonego planu, to władza budowlano-policyjna udziela pozwolenia na użytkowanie tejże.

2. Pozwolenie na użytkowanie budynków mieszkalnych, wzniesionych bez zatwierdzonych planów, w myśl § 1, cyf. 3, udziela po obejrzeniu, o ile pozwolenie na budowę było uzależnione od pewnych warunków, władza budowlano-policyjna.

3. Przed uzyskaniem takiego pozwolenia użytkowanie budynku jest wzbronione.

§ 3. Starożytne budowle.

Bez specjalnego pozwolenia władzy budowlano-policyjnej zabrania się znosić, usuwać lub przebudowywać ruiny dawniejszych kościołów, kaplic, cmentarzy, zamków, baszt, murów obronnych, ruin zamkowych, posągów, pomników i innych starożytnych budowli; w tych wypadkach winna wła-

dza budowlano-policyjna przed wydaniem swej decyzji zasięgnąć uprzednio opinii Towarzystwa opieki nad zabytkami przeszłości w Warszawie lub podobnej instytucji.

§ 4. Kary.

Przekroczenia przepisów niniejszego budowlano-policyjnego rozporządzenia będzie karane grzywnami do 2000 marek, lub aresztem do 3 miesięcy. Grzywny, które nie mogą być ściągnięte, zostają zamienione na areszt, przyczem kwota 15 marek liczy się za jeden dzień aresztu.

Obok wyznaczenia kary, może władza budowlano-policyjna zarządzić w drodze policyjnego przymusu doprowadzenie budowli do przepisanego stanu na koszt właściciela.

§ 5. Stosowanie niniejszych przepisów i termin, w jakim one otrzymują moc obowiązującą.

Do budowli niemieckich wojsk i niemieckiego zarządu wojskowego niniejsze rozporządzenie budowlano-policyjne zastosowania nie ma.

Przepisy niniejszego rozporządzenia budowlano-policyjnego nabierają mocy obowiązującej z dniem ich opublikowania w Dzienniku Rozporządzeń.

ROZDZIAŁ II: *Przepisy budowlane.*

A. Zakładanie wsi.

§ 6. Szerokość ulic wiejskich.

1. Szerokość ulic wiejskich i dróg winna być ustanowiona przez gminę z zachowaniem następujących przepisów:

2. Ulice wiejskie, służące dla przewozowej komunikacji, winny mieć łącznie z chodnikiem, drzewami i rowami co najmniej 12 metrów szerokości, przy szerokości gościńca co najmniej 8 metrów.

3. Drogi boczne, służące wyłącznie dla komunikacji miejscowej, nie mogą być węższe niż 9 metrów, przy szerokości gościńca 6 metrów.

4. Spowodowane przez warunki miejscowe uchylenia od powyższych wymiarów mogą być w poszczególnych wypadkach dozwolane.

5. Odrębne postanowienia, dotyczące szos, pozostają bez zmiany.

§ 7. Powierzchnia ulic.

Ulice wiejskie, drogi i place winny być w granicach wsi wyrównane, a gościńce w zależności od intensywności ruchu umacniane.

§ 8. Rowy do odprowadzania wody.

Z obu stron nieskanalizowanych ulic wiejskich i dróg należy wybić rowy z dostatecznym odpływem i dostatecznym przekrojem dla ścieku opadów atmosferycznych.

§ 9. Mosty.

1. Strumienie i rowy, przecinające ulice wiejskie i drogi, winny być zaopatrzone na całej ich szerokości dostatecznie silnym przykryciem.

2. Służące za wjazd do podwórz przejazdu przez boczne rowy winny być nie węższe, niż 3,0 metry.

§ 10. Budowa ulic wiejskich i utrzymanie tychże.

Położone w granicach wsi ulice wiejskie, drogi i place, wyjąwszy drogi utrzymywane przez państwo lub powiatowy związek komunalny, obowiązana jest gmina na koszt własny zakładać, obsadzać drzewami i utrzymywać.

§ 11. Cmentarze.

Cmentarze winny być oddalone od krańcowych granic terenu, podlegającego zalewowi rzek, strumieni, jezior i stawów, conajmniej na 50 metrów. Zakładanie nowych cmentarzy w granicach zwartych miejscowości jest wzbronione.

B. Zakładanie podwórz.

§ 12. Drogi prywatne.

Każde podwórze i każdy poszczególny dom mieszkalny muszą być połączone z drogą publiczną bądź bezpośrednio, bądź też przez drogę prywatną o szerokości niemniejszej, niż 3 metry.

§ 13. Ogródki przed domami.

1. Wszystkie budowle muszą być o tyle oddalone od drogi, aby pomiędzy drogą i zewnątrzem budynku był odstęp o szerokości conajmniej 5 metrów.

2. Na wolnej przestrzeni pomiędzy budynkami i na drodze mogą być zakładane li tylko ogródki, które właściciel winien utrzymywać własnym kosztem.

§ 14. Budowle ogniotrwałe i nieogniotrwałe.

1. Budowle zostają podzielone na ogniotrwałe i nieogniotrwałe. Za ogniotrwałe są uważane tylko te budowle, których ściany zewnętrzne i dach zostały skonstruowane z materiału ogniotrwałego. Jako ogniotrwałe pokrycie dachu należy też uważać słomę, uczynioną ogniotrwałą za pomocą gliny.

2. Stodoły i inne budowle, przeznaczone do przechowywania łatwopalnych materiałów, są w każdym razie uważane za nieogniotrwałe.

§ 15. Odstęp budowli od granic sąsiedzkich.

Odstęp ogniotrwałych budowli od granicy sąsiedzkiej nie może wynosić mniej, niż 3,0 metry. Odstęp budowli nieogniotrwałych od granicy sąsiedzkiej musi wynosić conajmniej 5,0 metrów.

§ 16. Wzajemny odstęp pomiędzy budowlami.

1. Odstęp pomiędzy dwiema poszczególnymi ogniotrwałymi budowlami, położeniami na jednej i tej samej parceli nie może wynosić mniej, niż 5,0 metrów.

2. Odstęp budowli nieogniotrwałej od jakiegokolwiek innej nie może być mniejszy, niż 8,0 metrów.

§ 17. Wyjątki dla parcel o małej powierzchni

Rodzaj i sposób zabudowywania i zakładania parcel, których wielkość nie pozwala na uwzględnienie przepisów §§ 15 i 16, musi być zatwierdzany w każdym wypadku oddzielnie.

§ 18. Niwelacja podwórz.

Powierzchnia każdego podwórza musi być w ten sposób zniwelowana, aby woda z opadów atmosferycznych miała dostateczny ściek i aby nie spływała ani do studni, ani też do gnojownika, czy też dołu ustępowego.

§ 19. Ustępy, doły ustępowe i gnojówki.

1. W każdym podwórzu winien być urządzony ustęp.

2. Doły ustępowe i gnojowniki winny być oddalone od studni, od dróg publicznych i od położonych na tejże parceli domów mieszkalnych conajmniej o 10 m., od granic sąsiedzkich conajmniej o 3,0 m.

3. Spód i ściany gnojowników i dołów ustępowych winny być nieprzepuszczalne i nazewnątrz wyłożone, naprzekład warstwą gliny 15-centymetrowej grubości.

§ 20. Ścieki

Ciecz z gnojowników i dołów ustępowych nie może być odprowadzana do rowów ulicznych. Wogóle jest wzbronione wszelkie zanieczyszczanie tych rowów.

§ 21. Studnie.

1. Odległość studni od granic sąsiedzkich musi wynosić conajmniej 5 metrów. Wyjątek stanowią studnie ogólne, które mogą być położone na granicy parceli.

2. Ściany studni należy wyłożyć na głębokości 1,0 m. pod powierzchnią ziemi warstwą gliny, conajmniej 15 centymetrowej grubości. Brzeg studni winien się unosić nad powierzchnią ziemi na wysokości 85 cm. Grunt wokoło studni powinien być spadzisty i na odstępie 75 cm. zabrukowany.

C. Wykonanie budynków.

§ 22. Fundament.

1. Wszelkie masywne i drewniane budynki winny mieć murowane fundamenty, sięgające do niezamarzającej głębi (0,80 m.) pod powierzchnią ziemi i wystające conajmniej na 0,35 m. ponad powierzchnię ziemi.

Ściany z bloków (Blockwände).

2. Ściany z bloków u drewnianych budynków mieszkalnych winny być conajmniej 8-centymetrowej grubości.

§ 23. Wysokość mieszkań.

Wysokość mieszkań winna wynosić 2,5 m., licząc od podłogi do belki stropowej. Na poddaszach wysokość może wynosić 2,3 m.

§ 24. Podłogi.

Podłogi mieszkań winny być ułożone conajmniej na wysokości 35 cm. ponad ziemią.

§ 25. Grubość murów.

Zewnętrzne mury masywnych domów mieszkalnych z palonej cegły, winny mieć conajmniej 0,55 m. (dwie cegły) grubości, nie licząc tynku.

§ 26. Izolacja ścian i podłóg.

Ściany i podłogi domów mieszkalnych należy zabezpieczyć od wilgoci, pochodzącej z ziemi. Fundamenty pod wszystkimi ścianami należy pokryć na całej szerokości warstwą izolacyjną (tektura smołowcowa lub materiał w tym rodzaju). Warstwa ta musi leżeć pod legarami podłóg, na wysokości conajmniej 10-ciu centymetrów ponad ziemią, okalając dom mieszkalny.

§ 27. Tynkowanie.

Zewnętrzna powierzchnia ścian wszelkich masywnych budynków mieszkalnych, jak również wewnętrzna powierzchnia ścian wszelkich mieszkań winny być otynkowane.

§ 28. Okna.

1. Okna mieszkań winny być otwierane za pomocą zawias i winny mieć lufciki.

2. Powierzchnia okien w izbach mieszkalnych musi wynosić conajmniej $\frac{1}{12}$ zajmowanej przez izbę powierzchni gruntu.

§ 29. Kominy i kanały odprowadzające dym.

1. Kominy i kanały odprowadzające dym muszą być na całej swej wysokości szczelnie wymurowane z palonej cegły, muszą one opierać się na odpowiednim fundamencie i przechodzić przez całą szerokość budynku. Komin musi przewyższać wierzch dachu o 50 cm.

2. Kominy należy od spodu pod dachem otynkować i wybielić. Ściany zewnętrzne kominów i kanałów odprowadzających dym muszą mieć conajmniej 13 cm. grubości.

§ 30. Piece i izolacja ognia.

1. Piece muszą się opierać na masywnym fundamencie.

2. Wszelkie drewniane i łatwopalne części budynku winny być oddalone od zewnętrznej powierzchni masywnego pieca, lub od wewnętrznej powierzchni takiegoż kanału, odprowadzającego dym, conajmniej o 27 cm. (o cegłę).

3. Piece metalowe i także kanały, odprowadzające dym, muszą być oddalone od drewnianych części ścian i belek sufitowych o 60 cm., lub muszą być od tychże izolowane ogniotrwałą warstwą grubości conajmniej 27 cm.

4. Przed każdym otworem pieca należy przygwoździć do podłogi żelazną blachę wielkości 40×50 cm., lub też należy sporządzić w tem miejscu podłogę z materiału ogniotrwałego.

Szef Administracji
przy Jenerał-Gubernatorstwie Warszawskiem
Dr. von Sandt.

ROZPORZĄDZENIE

(wyjątki)

z dnia 3 marca 1922 roku

Ministra Robót Publicznych w sprawie wysokości budowli na terenie b. zaboru rosyjskiego.

(Dz. U. R. P. r. 1922, Nr. 17, poz. 141).

Na mocy art. 1 p. 8 ustawy z dn. 29 kwietnia r. 1919 w przedmiocie organizacji i zakresu działania M-stwa Robót Publicznych (Dz. P.P.P. Nr. 39, poz. 283) zarządza się co następuje:

§ 2. Na terenie b. zaboru rosyjskiego:

1) Wysokość domu frontowego z reguły nie może przekraczać szerokości przylegającej ulicy.

Budynek, znajdujący się na rogu ulic różnej szerokości, może zachować od strony ulicy węższej wysokość dozwoloną od strony ulicy szerszej lecz podwyższenie to może się rozciągnąć najwyżej na długość, równającą się półtora raza wziętej szerokości ulicy węższej.

2) Wysokość domu od strony podwórza nie może przewyższać półtora raza więcej odległości domu od przeciwległej ściany lub od granicy sąsiada.

O ile nieruchomość ma zastrzeżone hipotecznie prawo światła na sąsiednią posesję, wysokość domu lub oficyny będzie obliczona w stosunku odległości od przeciwległej ściany sąsiada.

3) Absolutna wysokość domów frontowych i oficyn z reguły nie może przekraczać 22 metrów i liczyć się będzie od poziomu chodnika do wierzchu górnego gzymsu.

4) Powierzchnia świetlików w planie musi mieć przynajmniej 8 m², przyczem odległość dwóch przeciwległych ścian nie może być mniejsza nad 2,5 metra; na świetliki mogą wychodzić tylko okna przedpokojów, korytarzy, klozetów i łazienek, a w żadnym razie pokoiów mieszkalnych i kuchen.

5) Przy urządzeniu lokali mieszkalnych na poddaszach powyżej dopuszczalnej wysokości domów, nachylenie dachu od ulicy nie może przekraczać 45°, a od podwórza 60°, suma zaś szerokości występow okiennych poddaszy nie może przekraczać połowy długości odnośnego frontu budynku.

6) Do czasu wypracowania przez gminy miejskie i zatwierdzenia w należytnym trybie planów zabudowania miast i związanych z nimi przepisów budowlanych określających dopuszczalne wysokości w poszczególnych dzielnicach władze budowlane mają prawo czynienia ograniczeń oraz zezwalania na przekroczenie wysokości określonych p. 1 i 2 w każdym poszczególnym wypadku, o ile warunki sytuacyjne, oraz względy higieniczne i estetyczne*) nie stoją temu na przeszkodzie.

ROZPORZĄDZENIE

(wyjątki)

z dnia 3 marca 1922 roku

Ministra Robót Publicznych w sprawie wznoszenia i naprawy budowli drewnianych w dzielnicach miast przeznaczonych pod budowlę murowane na terenie b. zaboru rosyjskiego..

(Dz. U. R. P. r. 1922, Nr. 22, poz. 191).

Na mocy art. 1 p. 8 ustawy z dn. 29 kwietnia r. 1919 w przedmiocie organizacji i zakresu działania M-stwa Robót Publicznych (Dz. P.P.P. Nr. 39, p. 283) zarządzam co następuje:

§ 2. Na całym terenie b. zaboru rosyjskiego zezwala się aż do odwołania w dzielnicach miejskich, przeznaczonych pod budowlę murowane po uzyskaniu pozwolenia właściwego urzędu:

1) dokonywać wszelkich napraw i przeróbek budynków drewnianych,

*) Ustawa budowlana rosyjska, wyd. r. 1900.

Art. 166. Budynki zakładów i fabryk nie podlegają żadnym przepisom co do frontonu, wysokości dachów i innych zewnętrznych prawidłowości architektonicznych, zewnętrzny bowiem wygląd tych budynków powinien odpowiadać wewnętrznemu rozkładowi, przystosowanemu do potrzeb budynku.

2) wznosić budowle drewniane przy zachowaniu obowiązujących przepisów tam, gdzie rady miejskie powezmą odnośną uchwałę.

§ 3. Wznoszone na terenie b. Królestwa Polskiego budowle drewniane mieszkalne:

1) nie mają posiadać więcej niż dwie kondygnacje z możliwością wykorzystania poddaszy na mieszkania,

2) winny posiadać kominy murowane od fundamentów.

PRZEPISY

w przedmiocie budowli, składów, rozkopów i zadrzewienia w pobliżu toru dróg żelaznych.

(Ustawa ogólna rosyjskich dróg żelaznych, załącznik do art. 153, Zb. pr. r. 1869, Nr. 8 i r. 1885, art. 671).

1. Właściciele gruntów wzdłuż toru dróg żelaznych przy wznoszeniu budynków na gruntach tych ulegają ograniczeniom następującym:

- 1) budynki z materiałów niepalnych o dachach niepalnych nie mogą być wznoszone, z wyjątkiem miast, bliżej pięciu sążni od granicy ziemi, wywłaszczonej pod drogę żelazną;
- 2) budynki drewniane i z muru pruskiego o dachach niepalnych nie mogą być wznoszone, z wyjątkiem miast, bliżej 10 sążni od granicy ziemi, wywłaszczonej pod drogę żelazną;
- 3) budynki wszelkiego rodzaju, kryte materiałami palnymi, mogą być wznoszone wszędzie nie bliżej 20 sążni od granicy wskazanej;
- 4) budynki i składy, przeznaczone do materiałów, wybuchających od zapalenia, mogą być wznoszone wszędzie nie bliżej 80 sążni od linii granicznej ziemi, wywłaszczonej pod drogę;
- 5) prochownie prywatne nie mogą być urządzone bliżej, niż o jedną wiorstę od granicy ziemi, wywłaszczonej pod drogę żelazną, a prywatne składy materiałów wybuchowych dla potrzeb przemysłu górniczego, hutniczego i solnego, nie mogą być urządzone bliżej, niż o półtory wiorsty od dróg żelaznych.

2. Składy materiałów łatwo zapalnych są wzbronione w pobliżu dróg żelaznych na odległości mniejszej, niż 10 sążni od linii granicznej ziemi, wywłaszczonej pod drogę. Ograniczenie powyższe nie dotyczy: 1) składów plonu z pól i łąk podczas robót polnych i 2) materiałów, służących do nawożenia ziemi.

3. Na strumykach i potokach, z których czerpią wodę stacje dróg żelaznych, zabrania się powyżej tych stacji wstrzymywać lub odprowadzać prąd rzeczonych strumyków i potoków ze szkodą dla drogi żelaznej, jakoteż na przestrzeni dwóch wiorst, licząc w górę w stosunku do prądu, od miejsca, gdzie urządzono zbiornik wodny dla stacji, spuszczać do wymienionych strumyków i potoków pozostałych od wyrobu w wytwórniach przemysłowych rozczyńców i nieczystości, szkodliwych dla lokomotyw dróg żelaznych i czyniących wodę niezdatną do użytku.

4. Prowadzenie podkopów dla kopalń, wodociągów i wogóle robót pod pasem ziemi, wywłaszczonej dla drogi żelaznej, dozwala się nie inaczej, jak za zgodą zarządów dróg żelaznych i każdorazowo podług projektów, zatwierdzanych przez Ministerstwo Dróg Komunikacji.*)

5. Eksploatacja odkrywek, piasku, gliny, torfu, kamieni i innych ciał, jakoteż kopanie dołów i wgłębień, dozwolona jest w odległości najmniej 10 sążni od linii granicznej ziemi, wywłaszczonej pod drogę żelazną.**)

*) Wyż. Urz. Górn. w Warsz. (5 stycz. 1923 r. Nr. 56) wyjaśnił: „W praktyce, w obrębie b. Zarządu Górniczego, p. 4 prawa z r. 1869 był omijany z konieczności w ten sposób, że zezwolenie na odbudowę pokładów węgla pod torami lub budynkami kolejowymi dawał inżynier okręgowy, zobowiązując przemysłowca do udzielenia Dyrekcji Kolejowej gwarancji (lecz nie hipotecznej) za wszelkie mające z racji eksploataowania wnętrza wyniknąć dla niej szkody, o czym jednocześnie zawiadamiał Zarząd Kolejowy. Wówczas Kolej zazwyczaj nie protestowała, a jeżeli wniosła rekurs do władzy wyższej, to ta znając tę rozbieżność prawodawstwa kolejowego i górniczego, sprawę umarzała. Dopóki sprzeczności, istniejące pomiędzy ustawami regulującymi czynności i kompetencje poszczególnych organów administracji nie zostaną usunięte przez ustawodawstwo polskie, Wyższy Urząd Górn. nie widzi innego sposobu postępowania w podobnych sprawach spornych, jak tylko drogą kompromisu, przyjętą przez praktykę b. Zachodniego Zarządu Górniczego“.

**) Rada Górnicza (Dzien z d. 26 marca r. 1897, Nr. 67, zatw. przez M-strą R. i Dóbr. Pańs. d. 15 marca r. 1901) wyjaśniła, że prawo zabrania na drogach tylko poszukiwania, t. j. robót, prowadzonych z powierzchni, nie zaś wydobywania podziemnego. Że wydobywanie ciał kopalnych może być prowadzone pod drogą — z zastrzeżeniem pewnych warunków i przy przestrzeganiu pewnych środków ostrożności — bez szkody dla drogi, przynajmniej to również samo prawo (załącznik do art. 153 Ustawy Ogólnej dr. żel. wyd. r. 1886), które wskazuje, że prowadzenie podkopów dla kopalń pod pasem, wywłaszczonej dla drogi żelaznej, dozwolone jest po porozumieniu się z Zarządem dróg żelaznych i dla każdego wypadku poszczególnego podług projektów, zatwierdzonych przez Ministerstwo Dróg Komunikacji. Naturalnie niezbędną jest rzeczą, żeby podporządkowanie się temu wymaganiu prawa przytem bezinteresowne było włączane do obowiązków właściciela nowonadanej powierzchni w miejscowości, przez którą przechodzi kolej; zabronienie udzielania takich nadań byłoby zupełnie zbyt, a to tymbarziej, że gdyby nawet na skutek wymagań, postawionych przez Zarząd dróg

6. Sadzenie drzew i krzaków w tych wypadkach, kiedy wskutek tego mógłby być zagrodzony widok na drogę lub mogłyby powiększyć się zasypy śnieżne, wzbronione jest w odległościach od linii granicznej ziemi, wywłaszczonej pod drogę żelazną, mniejszych od następujących: w częściach prostych drogi mniej niż 5 sążni, krzywych zaś — mniej niż 10 sążni.

7. Wszelkie budowle, składy, rozkopy i zadrzewienia, podpadające pod moc artykułów 1—6 załącznika niniejszego i urządzone przed 6 stycznia 1869 r. lub przed przeprowadzeniem drogi żelaznej, nie mogą być nadal rozszerzane lub przekształcane, w razie zaś gdyby M-stwo Dróg Komunikacji uznało je za grożące niebezpieczeństwem lub za wyrządzające istotną szkodę drodze, ulegają skasowaniu lub przeniesieniu, jednak nie inaczej, niż kosztem drogi żelaznej i z wynagrodzeniem właścicieli za straty na zasadzie wzajemnego porozumienia się z zarządem drogi żelaznej.

8. Jeżeli pomiędzy zarządem drogi żelaznej a właścicielem nie nastąpi porozumienie, to o skasowanie lub przeniesienie budowli, składów, rozkopów i zadrzewienia zarząd drogi żelaznej powinien zwrócić się z podaniem do miejscowej, w stosunku do znajdowania się majątku, instytucji sądowej, która określi również wynagrodzenie właściciela majątku.

Uwaga. Za kwotę powództwa w razie sporu między zarządem drogi żelaznej i właścicielem ulegającego skasowaniu lub przeniesieniu majątku co do wysokości wynagrodzenia, uznaje się różnica między propozycjami zarządu i żądaniem właściciela.

9. Dla budowli i urządzeń, podlegających mocy artykułu 7 załącznika niniejszego, sporządzany jest wykaz. Tryb sporządzenia i przechowywania tego wykazu określa Minister Dróg Komunikacji. Właściciele mają prawo być obecnymi, osobiście lub przez osoby pełnomocne, przy sporządzaniu wy-

żelaznych lub Ministerstwo Dróg Komunikacji, odbudowa ciał kopalnych pod drogą była faktycznie uniemożliwiona, to dla przemysłowca górniczego była rzeczą nieraz ważną przeprowadzenie pod drogą tylko chodnika w celu połączenia miejsc wydobywania, dokonywanego się z boków od drogi. Co większa, w Królestwie Polskiem istnieje już dużo nadań, przez które przechodzą drogi żelazne i inne. Dalej, rostrzygnięcie kwestji o zastosowaniu art. 366 lub 367 (art. 489 i 490 Ust. Gór. wyd. 1912 r., przyp. tłum.) będzie zależało w każdym wypadku poszczególnym na zasadach ogólnych od tego, czy właściciel drogi, jako właściciel gruntu, wyrazi swoją zgodę na nadanie, czy też nie. Przedkładając dziennik powyższy do zatwierdzenia M-strowi R. i D. P., Departament Górniczy również uznał za możliwe włączenie do nadań torowisk dróg żelaznych z warunkiem zobowiązania przemysłowca do podporządkowania się przepisom i wymaganiom, jakie będą mu wystawione przez dozór górniczy w porozumieniu z Zarządem dróg żelaznych.

kazu, składać zarzuty lub uwagi w protokule i otrzymywać wyciągi z protokołu, ich majątku dotyczące.

10. Pragnący w przyszłości wznosić budynki lub zaprowadzić jakiegokolwiek z wymienionych w artykułach 1—6 niniejszego załącznika urządzeń lub robót wzdłuż linii drogi żelaznej w określonych przez artykuł 1 załącznika niniejszego miejscach otrzymują dla dróg państwowych od naczelników tych dróg, dla prywatnych zaś od inspektorów, zaświadczenia o tem, że projektowane przez nich urządzenia nie sprzeciwiają się przepisom załącznika niniejszego.

11. Zapobieganie prowadzeniu urządzeń lub robót, sprzecznych z przepisami niniejszemi, należy do obowiązków policji. W razie zaprowadzenia ich, wszystko, co zostało dokonane w sprzeczności z przepisami załącznika niniejszego, podlega skasowaniu lub przeniesieniu. Kto nie wypełni tego niezwłocznie po zrobionem mu przez policję lub zarząd drogi żelaznej upomnieniu o tem, ulega na zasadzie artykułu 66 Ustawy o karach, wymierzanych przez sędziów pokoju (wyd. r. 1885), karze określonej za pogwałcenie przepisów budowlanych, ustanowionych celem ochrony bezpieczeństwa osobistego; same zaś urządzenia zostają na mocy wyroku sądu przeniesione lub skasowane kosztem winnych (Ust. Post. Sąd. Kar., wyd. r. 1883, art. 1227 i 1235 i Ust. o karach wyd. r. 1885, art. 68).

USTAWA

(wyjątki)

z dnia 23 marca 1922 r.

o uzdrowiskach

(Dz. U. R. P. r. 1922, Nr. 31, poz. 254)

Art. 1. Zgodnie z art. 2 punkt 6 zasadniczej ustawy sanitarnej nadzór nad sprawami, dotyczącemi uzdrowisk w Państwie, i zarząd uzdrowiskami państwowemi wykonywa Minister Zdrowia Publicznego; dla spraw, związanych z wykonywaniem nadzoru nad uzdrowiskami, przede wszystkim w wypadkach, przewidzianych niniejszą ustawą, Minister Zdrowia Publicznego powoła jako organ doradczy Państwową Radę do spraw Uzdrowisk; skład oraz zakres działania Państwowej Rady do spraw Uzdrowisk określi Minister Zdrowia Publicznego w oddzielnem rozporządzeniu.

Art. 2. Za uzdrowiska uważać należy:

- 1) miejscowości, posiadające cieplice, lub źródła lecznicze (źródła, studnie lub otwory wiertnicze o wodzie, zawierającej mineralne, gazowe lub inne składniki, względnie wykazujące specjalne działania, co nadaje jej własności i zastosowanie lecznicze), czyli t. zw. zdrojowiska;
- 2) stacje klimatyczne;
- 3) Kąpieliska morskie.

Uzdrowiska państwowe oraz uzdrowisko Zakopane i zakłady zdrojowe w Inowrocławiu otrzymują charakter użyteczności publicznej z dniem wejścia w życie ustawy niniejszej.

Art. 3. Uzdrowiska mogą być uznane za posiadające charakter użyteczności publicznej. Uznanie uzdrowiska za posiadające charakter użyteczności publicznej odbywa się niezależnie od tego, skąd wyjdzie inicjatywa w tej sprawie, w drodze rozporządzenia Rady Ministrów na wniosek Ministra Zdrowia Publicznego po zaciągnięciu przez tegoż opinii Państwowej Rady do spraw Uzdrowisk; rozporządzenie Rady Ministrów winno być opublikowane w dzienniku urzędowym.

Pierwszy spis uzdrowisk, posiadających charakter użyteczności publicznej, Rada Ministrów na wniosek Ministra Zdrowia Publicznego ogłosi najdalej w ciągu roku od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy.

Art. 4. Uzdrowisko może być uznane za posiadające charakter użyteczności publicznej, jeżeli:

- 1) posiada źródła o stwierdzonych własnościach leczniczych, lub też wyjątkowe warunki klimatyczne, względnie kąpielowe;
- 2) źródła lecznicze mają zapewniony dostateczny dopływ wody leczniczej o stałym naturalnym składzie chemicznym, a mogą być zabezpieczone od zepsucia i zużytkowane zapomocą odpowiednich urządzeń technicznych;
- 3) znajduje się w miejscowości, w której niema poważnych przeszkód do zabezpieczania nieodzownych warunków sanitarnych, i posiada konieczne urządzenia zdrowotne i lecznicze.

Art. 10. Uzdrowisko, któremu przyznano charakter użyteczności publicznej, winno mieć:

- a) własny statut,
- b) plan zabudowania (regulacyjny).

Statut uzdrowiska, po zasiągnięciu opinii Państwowej Rady do spraw Uzdrowisk, wydaje Minister Zdrowia Pu-

blicznego w porozumieniu z zainteresowanymi ministrami i ogłasza go w dzienniku urzędowym; statut oznaczy:

- a) granice uzdrowiska;
- b) granice okręgów ochronnych: sanitarnego, względnie górniczego;
- c) organizację Komisji uzdrowskiej, zarządzającej sprawami uzdrowiska (zdrojowej, klimatycznej, kąpielowej).

Plan zabudowania sporządza właściwa Komisja Uzdrowska; plan ten winien objąć program regulacji istniejącego stanu miejscowości, sprawy rozbudowy i upiększenia uzdrowiska; plan zabudowania zatwierdza Minister Robót Publicznych w porozumieniu z Ministrem Zdrowia Publicznego oraz z zainteresowanymi ministrami.

Wznoszenie lub przekształcanie budowli i urządzeń w uzdrowisku może być dokonane jedynie zgodnie z zatwierdzonym planem zabudowania.

Art. 11. Określenie granic obszaru uzdrowiska, mającego charakter użyteczności publicznej, winno być dokonane w ten sposób, ażeby o ile możności pokrywały się one z granicami związku komunalnego (gminy, gromady), w obrębie którego znajduje się uzdrowisko.

Gdy obszar uzdrowiska leży w granicach kilku związków komunalnych i z tego powodu określenie granic w myśl ustępu pierwszego jest niemożliwe, na wniosek Ministra Zdrowia Publicznego Minister Spraw Wewnętrznych może przeprowadzić utworzenie z tego obszaru oddzielnego związku komunalnego.

Utworzenie oddzielnego związku komunalnego w tejże drodze postępowania może nastąpić również wtedy, gdy obszar uzdrowiska, choć jest położony w granicach jednego związku komunalnego, ze względów wyjątkowych wymagać będzie wyodrębnienia w oddzielny związek komunalny.

Art. 12. Granice okręgu ochrony sanitarnej uzdrowiska, posiadającego charakter użyteczności publicznej, ustala Minister Zdrowia Publicznego w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych, a w razie potrzeby z innymi właściwymi ministrami, po wysłuchaniu opinii Państwowej Rady do spraw Uzdrowisk, na wniosek Komisji, specjalnie w tym celu delegowanej przez władze administracyjne drugiej instancji.

Komisja składać się będzie:

- a) z przedstawiciela władzy administracyjnej drugiej instancji;
- b) lekarza powiatowego;

- c) lekarza miejscowego;
- d) przedstawiciela Komisji uzdrowiskowej, a w braku tejże — naczelnika zainteresowanej gminy;
- e) w razie potrzeby przedstawiciela władzy górniczej.

Komisja ma prawo powoływania rzeczoznawców. Granice okręgu ochrony sanitarnej uzdrowiska, posiadającego charakter użyteczności publicznej, w zasadzie obejmują:

- a) obszar w granicach terytorjalnych danego uzdrowiska;
- b) sąsiednie tereny, objęte planem regulacyjnym i rozbudowy uzdrowiska;
- c) tereny, na których znajdują się źródła, które zaopatrują uzdrowisko w wodę do picia, względnie źródła lecznicze.

Art. 13. W obrębie granic okręgu ochrony sanitarnej uzdrowiska, posiadającego charakter użyteczności publicznej, bez uprzedniego zezwolenia władz w drodze, przewidzianej niniejszą ustawą, nie wolno prowadzić żadnych robót, które mogą wywrzeć szkodliwy wpływ na sanitarne warunki uzdrowiska, a w szczególności:

- a) wznosić nowych budowli;
- b) otwierać fabryk i zakładów przemysłowych, a także przedsiębiorstw handlowych i komunikacyjnych;
- c) urządzać kanalizacji, wodociągów, studni, dołów i t.p.;
- d) dokonywać wyrybu lasów.

Art. 14. Dla uzdrowiska, mającego charakter użyteczności publicznej, a posiadającego źródła lecznicze (zdrojowiska), utworzony będzie okrąg ochrony górniczej źródeł mineralnych, przyczem zależnie od miejscowych warunków wyznaczony będzie bądź jeden okrąg dla szeregu sąsiadujących ze sobą źródeł, bądź kilka okręgów dla każdego źródła oddzielnie.

Okrąg ochrony górniczej tworzy się w celu zabezpieczenia źródeł przed ujemnymi zmianami:

- a) w wydajności tychże,
- b) w wysokości wzniesienia się zwierciadła wody,
- c) w biegu ich dopływów,
- d) czystości,
- e) w składzie chemicznym lub fizykalnych własnościach wody, w tem i jej radioaktywności.

Pozatem z urzędu, lub na żądanie czynników zainteresowanych mogą być utworzone w tymże celu także okręgi ochrony górniczej i dla każdej innej miejscowości w Państwie, posiadającej źródła mineralne o własnościach leczniczych.

Oznaczenie granic okręgu ochrony górniczej należy do Ministra Przemysłu i Handlu w porozumieniu z Ministrem Zdrowia Publicznego po zbadaniu terenu źródeł mineralnych przez Państwowy Instytut Geologiczny, a w razie potrzeby także przez specjalnych rzeczoznawców, na zasadzie opinii specjalnej komisji, powołanej przez właściwą władzę górniczą drugiej instancji.

Art. 15. W granicach okręgu ochrony górniczej nie wolno prowadzić żadnych robót, mogących wywołać ujemne zmiany, przewidziane w art. 14, tak górniczych, jak i tych ziemnych, które nie podlegają przepisom ochrony sanitarnej.

Spis robót górniczych i ziemnych, które w każdym czasie mogą być wykonywane bez uprzedniego zezwolenia właściwych władz, ustala Minister Przemysłu i Handlu na wniosek przewidzianej w art. 16 specjalnej komisji do ustalenia granic okręgu ochrony górniczej.

Art. 16. W skład komisji, powołanej do ustalenia granic okręgu ochrony górniczej, wchodzi przedstawiciele władz drugiej instancji, a mianowicie:

- a) przedstawiciel właściwego urzędu górniczego,
- b) " " " zdrowia,
- c) " " " administracyjnego.

Komisja może powołać do swego grona rzeczoznawców.

Przed przedstawieniem ostatecznego wniosku Ministrowi Przemysłu i Handlu komisja ogłosi swe projekty w dzienniku urzędowym, wyznaczając termin 30 dniowy do składania założeń.

Zatwierdzone projekty komisji do ustalenia granic okręgu ochrony górniczej oraz spisu robót, przewidzianych w art. 15, Minister Przemysłu i Handlu przesyła Ministrowi Zdrowia Publicznego, który ogłasza je w dzienniku urzędowym.

Jakiegokolwiek zmiany tak samych granic okręgu ochrony górniczej, jak i spisu robót, przewidzianych w art. 15, na wniosek właściwych władz górniczych, względnie ciał samorządowych lub stron zainteresowanych, mogą być dokonane jedynie przez Ministra Przemysłu i Handlu w porozumieniu z Ministrem Zdrowia Publicznego.

Art. 17. Granice okręgów ochrony górniczej i sanitarnej urzędowo oznaczone być winny na planie sytuacyjnym uzdrowiska; plan taki wykonany zostanie według skali przynajmniej 1 : 10000. Pozatem na planie uwidocznione być winno dokładne położenie każdego źródła chronionego.

Art. 18. Wydatki, połączone z wyznaczeniem granic okręgów ochrony górniczej i sanitarnej, ponosi Skarb Państwa.

Wnoszący zażalenie na opinie władzy państwowej ponoszą jednak koszty wywołanego zażaleniem postępowania, jeżeli zażalenie okaże się nieuzasadnionem.

Koszty zmiany istniejących granic okręgów ochrony górniczej i sanitarnej pokrywa interesowany, wnoszący o zmianę.

Art. 19. Bez przychylnej opinii właściwej komisji uzdrowiskowej (zdrojowej, klimatycznej, kąpielowej) kompetentne władze państwowe nie mogą udzielać nikomu pozwolenia na prowadzenie robót, wskazanych w art. 13 i 15, jak również pozwolenia na otwarcie jakiegokolwiek z przedsiębiorstw i zakładów, wymienionych w tychże artykułach.

Przeciwko nieprzychylnemu orzeczeniu komisji uzdrowiskowej stronie służy odwołanie się do właściwego urzędu władz administracyjnych drugiej instancji w ciągu dni 14, a w ostatecznej instancji w ciągu dni 30 do Ministra Zdrowia Publicznego.

Art. 20. W ciągu roku od daty przyznania uzdrowisku charakteru użyteczności publicznej winny być ustanowione miejscowe przepisy budowlane, normujące warunki i zasady wznoszenia, przebudowy i urządzenia budynków i zakładów użyteczności publicznej w obrębie tegoż, przy równoczesnem uwzględnieniu przepisów drogowych oraz przepisów co do przymusu korzystania z urządzeń wodociągowych i kanalizacyjnych. Przepisy te uzyskują moc obowiązującą po zatwierdzeniu ich przez Ministra Robót Publicznych w porozumieniu z Ministrem Zdrowia Publicznego, którzy poza tem mogą wydać dla uzdrowiska dodatkowe specjalne przepisy budowlane.

Art. 21. Po upływie dni 30 od daty ogłoszenia rozporządzenia Rady Ministrów o uznaniu uzdrowiska za posiadające charakter użyteczności publicznej właściwe władze administracyjne, względnie górnicze, winny do czasu ustalenia i ogłoszenia granic okręgów ochrony górniczej i sanitarnej, nie dłużej jednak, niż na przeciąg 6 miesięcy:

- a) wstrzymać wydawanie wszelkich zezwoleń na roboty, przewidziane w art. 13 i 15 niniejszej ustawy;
- b) wstrzymać rozpoczęcie tychże robót pomimo uprzedniego wydania zezwolenia na ich prowadzenie.

Pozatem władze te mogą wstrzymać prowadzenie tych rozpoczętych już na zasadzie otrzymanego uprzednio zezwolenia robót, które uznane zostały za szkodliwe, a za przerwanie których bądź Skarb Państwa w myśl art. 27, bądź strona zainteresowana za jej zgodą obowiązana będzie wypłacić odnośne odszkodowanie.

Pozatem właściwe władze administracyjne winny zarządzić, ażeby najdalej w ciągu 3 miesięcy od daty ogłoszenia

rozporządzenia Rady Ministrów o uznaniu uzdrowiska za posiadające charakter użyteczności publicznej komisje, przewidziane dla opracowania wniosku w sprawie granic ochrony sanitarnej i górniczej, przedstawiły je do zatwierdzenia właściwym ministrom.

Art. 22. Pozwolenia na wszelkie roboty w uzdrowiskach, uznanych za posiadające charakter użyteczności publicznej, dla których oznaczono granice ochrony górniczej i sanitarnej, winny zawierać zastrzeżenie, iż w razie przeprowadzenia robót w sposób, niezgodny z ogłoszonymi przepisami lub zagrażający źródłom pod względem wydajności i składu wód mineralnych lub całemu uzdrowisku pod względem sanitarnym, władze administracyjne drugiej instancji bądź z własnej inicjatywy, bądź z inicjatywy władzy górniczej, bądź komisji uzdrowiskowej mogą roboty te wstrzymać i dalszego wykonywania zabronić bez odszkodowania; przeciwko tej decyzji osoby lub instytucje poszkodowane mają prawo wnieść w ciągu dni 30 od chwili otrzymania decyzji zażalenie do tego Ministerstwa, które zezwolenie wydało; w razie uwzględnienia sprzeciwu poszkodowanym należy się odszkodowanie ze Skarbu Państwa.

Art. 25. Winni przekroczenia przepisów art. 13 i 15 oraz niezastosowania się do zarządzeń, wydanych na podstawie art. 21 niniejszej ustawy, ulegną w drodze administracyjnej karze aresztu do 6 tygodni i grzywnie do 50,000 mk., lub jednej z tych kar.

Grzywna zamieniona będzie, na wypadek niemożności ściągnięcia, na areszt według słusznego uznania władzy orzekającej, jednak nie ponad 6 tygodni.

Aż do wydania szczegółowych w tym względzie przepisów od orzeczeń karnych władz administracyjnych, zapadłych w drugiej instancji, można odwołać się w ciągu dni 7 do miejscowego właściwego sądu okręgowego, który rozstrzyga prawomocnie przy odpowiednim zastosowaniu przepisów o odwołaniu się od wyroków sądu pokoju (powiatowego).

Sąd nie może jednak uchylić orzeczenia władzy administracyjnej z przekazaniem sprawy do ponownego rozpatrzenia i zawyrokovania.

Odwołanie się do sądu nie wstrzymuje wykonania kary z wyjątkiem kary pozbawienia wolności.

W b. dzielnicy pruskiej stosuje się art. 10 ustawy z dnia 23 czerwca 1921 roku (Dz. U. R. P. Nr. 75, poz. 511).

O wykonanie kary pozbawienia wolności zwrócić się należy do sędziego pokoju (powiatowego) miejsca pobytu skazanego i w tym celu należy sędziemu przesłać akta sprawy.

Art. 26. Minister Zdrowia Publicznego, po porozumieniu się z właściwymi władzami oraz wysłuchania opinii Państwowej Rady do spraw Uzdrowisk, wyda w drodze rozporządzenia szczegółowe przepisy, które, mając na celu ochronę źródeł i zakładów kąpielowych oraz zabezpieczenie uzdrowiska pod względem sanitarnym, winny być przestrzegane w obrębie okręgów sanitarnych.

Art. 27. Jeżeli w celach ochrony górniczej lub sanitarnej uzdrowiska, posiadającego charakter użyteczności publicznej, okaże się koniecznym zniesienie istniejących lub wznoszonych budynków, zamknięcie fabryki, lub przedsiębiorstwa, uznanych za bezwzględnie szkodliwe, lub zastosowanie innych środków, pociągających za sobą straty i istotne ograniczenia praw osób prywatnych, to wprowadzenie w życie tego rodzaju zarządzeń może nastąpić w drodze wywłaszczenia na podstawie obowiązujących przepisów prawnych, względnie wypłacenia za zgodą strony poszkodowanej odpowiedniego odszkodowania.

Art. 28. Jeżeli właściciel uzdrowiska, uznanego za posiadające charakter użyteczności publicznej, lub mającego wszelkie warunki ku temu, przewidziane w art. 4:

- a) eksploatuje źródła lecznicze w sposób dla nich szkodliwy;
- b) nie korzysta w dostatecznej mierze z wydajności ujętych źródeł, pomimo większego zapotrzebowania, lub nie eksploatuje źródeł leczniczych wcale, pomimo stwierdzenia ich wybitnych własności leczniczych;
- c) prowadzi gospodarkę niedbałą, wstrzymującą naturalny rozwój uzdrowiska;
- d) dopuszcza do stanu, zagrażającego warunkom zdrowotnym miejscowości — Minister Zdrowia Publicznego winien wyznaczyć termin najkrócej lat 3, najdłużej lat 5, oraz określić warunki, jakie w tym terminie wypełnione być winny w celu usunięcia braków.

Jeżeli po upływie roku właściciel uzdrowiska nie uczyni nic w celu wypełnienia warunków, określonych przez Ministra Zdrowia Publicznego, lub po upływie ostatecznego terminu nie wypełni wszystkich warunków, Rada Ministrów na wniosek Ministra Zdrowia Publicznego w drodze rozporządzenia może zarządzić wywłaszczenie go w myśl obowiązujących przepisów prawnych, bądź z całego obszaru uzdrowiska, bądź z poszczególnych jego części wraz ze źródłami na rzecz Skarbu Państwa.

Dotyczyć to również może uzdrowiska, którego właściciel nie wykona w określonym przez Ministra Zdrowia Pu-

blicznego terminie najkrócej lat 3, najdłużej lat 5, obowiązków, przewidzianych w art. 5 niniejszej ustawy. *)

W rozporządzeniu o wywłaszczeniu Rada Ministrów na wniosek Ministra Zdrowia Publicznego ustali zasady dalszego zarządzania wywłaszczonym uzdrowiskiem; Rada Ministrów może zarządzić oddanie wywłaszczonego uzdrowiska bądź w długoletnią dzierżawę pod warunkiem wykonania ustalonych z góry inwestycji, bądź odstąpić prawo własności osobom trzecim, o ile te zwrócą wszystkie wydatki, poniesione w tej sprawie przez Skarb Państwa.

Art. 43. Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem jej ogłoszenia; wszystkie przepisy sprzeczne z postanowieniami niniejszej ustawy z dniem tym tracą moc obowiązującą.

ROZPORZĄDZENIE

z dnia 10 lutego 1923 roku

Ministra Przemysłu i Handlu i Ministra Zdrowia Publicznego w przedmiocie ustalenia granic okręgu ochrony górniczej dla Państwowego Zakładu Zdrojowego w Ciechocinku.

(Dz. U. R. P. r. 1923, Nr. 18, poz. 115).

Na podstawie art. 14, 15 i 16 ustawy z dnia 23 marca 1922 r. o uzdrowiskach (Dz. U. R. P. Nr. 31, poz. 254) zarządza się co następuje:

§ 1. Ustanawia się dla uzdrowiska państwowego Ciechocinek następujące granice ochrony górniczej: od ujścia do Wisły rzeki Tażyny, rzeką Tażyną w górę do przecięcia się z linią kolejową, dalej linią kolei Bydgoskiej do przecięcia się z drogą gminną idącą przez Ośno, za wyłączeniem obszaru miasta Aleksandrowa, dalej tą drogą do Ostrowąsa, do Brzeźna i Dąbrówki małej, stąd na północ przez Dąbrówkę Małą i Wielką do gościńca Królewskiego, tymże gościńcem do Niestuszeza, od Niestuszeza zaś północno-zachodnią granicą gminy miejskiej Nieszawy do Wisły; granicę północno-wschodnią stanowi prawy brzeg Wisły od Nowogródku do punktu, leżącego naprzeciw ujścia Tażyny.

§ 2. Na powyżej zakreślonym terenie ochrony górniczej nie wolno prowadzić bez zezwolenia Ministerstwa Przemysłu i Handlu w porozumieniu z Ministrem Zdrowia Publicznego żadnych robót górniczych wogóle oraz ziemnych powierzchniowych poniżej 4 metrów od powierzchni i budowy studzien zwykłych głębszych ponad 10 metr.

*) Urządzenia zdrowotne (przyp. Red.).

§ 3. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

ROZPORZĄDZENIE

z dnia 22 lutego 1923 roku

Ministra Przemysłu i Handlu i Ministra Zdrowia Publicznego
w przedmiocie ustalenia granic okręgu ochrony górniczej dla
państwowego zakładu zdrojowego w Busku.

(Monitor Polski, r. 1923, Nr. 67, poz. 72).

Na podstawie art. 14, 15 i 16 ustawy z dnia 23 marca 1922 r. o uzdrowiskach (Dz. U. R. P. Nr. 31, poz. 254) zarządza się, co następuje:

§ 1. Ustanawia się dla uzdrowiska państwowego Busk następujące granice ochrony górniczej: za punkt początkowy przyjmuje się słup kamienny graniczny dawnego okręgu ochronnego górniczego na wschodnim skraju wsi Siesławice; od tego punktu w kierunku północnym linią prostą do skrzyżowania drogi Siesławice—Busk z szosą Pińczów—Busk; dalej na wschód linią prostą do dawnego słupa granicznego ochronnego przy drodze z m. Busk do wsi Owczary; od tego słupa na wschód, równolegle do szosy Busk—Stopnica i na południe od niej linią prostą do przecięcia z drogą polną, prowadzącą ze wschodniego końca wsi Broniny do Owczar (włączając do obszaru ochronnego źródło wody słodkiej zwane „Nurek“, zasilające uzdrowisko w Busku); dalej w kierunku południowo-wschodnim do punktu na wzgórzu, położonego w odległości 350 (trzysta pięćdziesiąt) metrów na zachód od ostatnich zabudowań wsi Penczelice; od tego punktu w kierunku na południe z lekkim odchyleniem zachodniem linią prostą do punktu, położonego na zachodniej granicy wsi Skotniki Duże na drodze Radzanów—Skotniki Duże; dalej pozostawiając wieś Radzanów w granicach ochronnego terenu, linią prostą w kierunku południowo-zachodnim, do punktu, położonego w odległości około 480 metr. (czterysta osiemdziesiąt) od Radzanowa na trakcie Nowo-Korczyńskim (z którego to punktu wychodzi droga do lasu, zwanego „Bóg—dał“); dalej na zachód, z lekkim odchyleniem południowem, linią prostą do skraju najbardziej wysuniętego na północ budynku we wsi Chołudza (t. j. z ominięciem tej wsi) i do drogi prowadzącej z Chołudzy do wsi Kawczyce; od tego punktu linią prostą na zachód do północnego brzegu sadzawki przy dworze we wsi Łatanice; dalej w prostym kierunku na północ doliną strumienia do wsi Chotelek, omijając tę wieś na wschód-

niej jej granicy i drogą z Chotelka do wsi Siesławice; następnie wzdłuż południowej granicy zabudowań wsi Siesławice do słupa, stanowiącego punkt wyjścia niniejszego opisu granic.

§ 2. Na powyżej zakreślonym terenie ochrony górniczej nie wolno prowadzić bez zezwolenia Ministra Przemysłu i Handlu, udzielonego w porozumieniu z Ministrem Zdrowia Publicznego, żadnych robót górniczych wogóle oraz ziemnych powierzchniowych poniżej 3 (trzech) metrów od powierzchni, budować studzien zwykłych, prowadzić otworów świdrowych głębszych ponad 6 (sześć) metrów, ponadto prowadzić wszelkich robót ziemnych i kopalń najpłytszych nawet studzien w promieniu 300 (trzystu) metrów od naturalnych wycieków (na planie A i B) solankowych, położonych na gruntach włościańskich: 1) w odległości około 500 metrów (pięćset) na południo-wschód od najbardziej na południe wysuniętych zabudowań wsi Owczary (w pobliżu drogi z Owczar do wsi Skotniki Małe) i 2) na południe od „góry Skotnickiej” w punkcie od niej oddalonym około 400 (czterysta) metrów.

§ 3. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Ustawa wodna

(wyjątki)

z dnia 19 września 1922 roku.

(Dz. U. R. P. r. 1922, Nr. 102, poz. 936).

CZĘŚĆ PIERWSZA

O prawie własności wód.

Rodzaje wód.

Art. 1. Wody są albo publiczne, albo prywatne. Pierwsze stanowią własność publiczną (część dobra publicznego), drugie są własnością prywatną.

Wody publiczne.

Art. 2. 1) Wszystkie wody są publiczne, o ile z mocy niniejszej ustawy (art. 4) albo wskutek szczególnych tytułów prawnych nie stanowią własności prywatnej.

2) Na wodach publicznych nie można nabywać ani praw własności, ani innych praw prywatnych, oprócz uprawnień, przewidzianych niniejszą ustawą.

3) Woda, odprowadzona z wody publicznej z obowiązkiem doprowadzenia jej do tej samej albo innej wody publicznej, pozostaje wodą publiczną.

Zamiana na wody publiczne.

Art. 3. 1) Prywatne wody płynące i jeziora mogą być w drodze ustawodawczej zaliczone do kategorii wód publicznych w interesie publicznym.

2) Jeżeli wskutek tej zmiany zajdzie potrzeba obciążenia służebnością lub wywłaszczenia gruntu, poszkodowany otrzyma wynagrodzenie od Państwa.

3) Jeżeli dotychczasowe użytkowanie wody lub łożyska przez uprawnionego zostanie zmienione lub uszczuplone, otrzymuje on odszkodowanie. Od tego odszkodowania należy odliczyć ciężary, jakie dotychczas ponosił uprawniony.

Wody prywatne.

Art. 4. Następujące wody należą do właściciela gruntu z samego prawa, o ile temu nie stają na przeszkodzie prawa, nabyte przez inne osoby:

- a) woda z opadów atmosferycznych;
- b) woda, zawarta w znajdujących się w jego gruncie jeziorach, stawach, sadzawkach, studniach i innych zbiornikach, tudzież w wodociągach, kanałach i rowach;
- c) woda podziemna, znajdująca się w jego gruntach, i źródła, wypływające na powierzchni jego gruntów; z wyjątkiem źródeł mineralnych, podlegających monopolowi, i wód cementowych, objętych zastrzeżeniami górnictwa;
- d) odpływy z powyższych wód, dopóki nie spłyną na cudzy grunt albo do cudzej wody prywatnej lub do wody publicznej.

Przynależność wód prywatnych.

Art. 5. 1) O ile nic innego nie zostanie udowodnione, płynące wody prywatne uważać należy za przynależne do tych gruntów, przez które, albo między którymi przepływają.

2) Granicę własności prywatnych wód płynących określa między gruntami nadbrzeżnymi:

- a) leżącymi po przeciwległych brzegach — linja, biegnąca środkiem wody przy stanie zwyczajnym (średnim);
- b) przyległymi — linja, idąca prostopadle od punktu przecięcia ich granicy z linją brzegu (art. 6) do wyżej oznaczonej linji środkowej.

3) Sposób oznaczenia zwyczajnego (średniego) stanu wody określi rozporządzenie Ministra Robót Publicznych.

4) Na wodach granicznych sięga własność obywateli polskich, o ile stosunki własności nie zostały inaczej uregulowane, do granicy Państwa.

5) Powyższe postanowienia stosują się także do jezior, nie należących do wód płynących, o ile własność w inny sposób nie została uregulowana.

Linja brzegu.

Art. 6. 1) Granicę między łożyskiem wody a przyległymi gruntami oznacza się, gdzie jest wyraźna krawędź brzegu, według tej krawędzi, zresztą według granicy porostu traw, o ile zaś ta granica leży powyżej zwyczajnego (średniego) stanu wody — według tegoż stanu wody.

2) Linja brzegu może być ustalona przez władzę wodną w razie potrzeby po wysłuchaniu właścicieli gruntów nadbrzeżnych i innych osób interesowanych. Interesowani mogą zażądać ustalenia linii brzegu na koszt własny.

3) W razie zmiany łożyska wody może być linja brzegu ponownie ustalona.

4) Linję brzegu ustala władza wodna na podstawie postępowania, które przeprowadzi według postanowień części szóstej niniejszej ustawy. Ustalenie to nie przesądza jednak dochodzenia prawa, opartego na tytule prywatno-prawnym, na zwykłej drodze prawa.

Ochrona brzegu.

Art. 15. Każdy właściciel gruntu ma prawo zabezpieczać swój brzeg przed podmywaniem wody płynącej. Nikomu atoli nie wolno zakładać takich budowli i plantacji, któreby mogły zmienić bieg wody, albo szkodzić żegludze, zakładom wodnym lub innym cudzym prawom.

Ograniczenie prawa rozporządzania wodą prywatną:

a) wodą opadową i odpływem ze źródeł.

Art. 17. 1) Właściciel nie może zmieniać kierunku odpływu zbierającej się na jego gruncie wody opadowej, ani odpływu ze źródeł ze szkodą gruntu niżej położonego.

2) Właścicielowi gruntu niżej położonego nie wolno wstrzymywać naturalnego odpływu ze szkodą gruntu wyżej położonego.

3) Zakaz, przewidziany w ustępie 1, nie dotyczy zmiany odpływu, spowodowanej zmianą gospodarczego użytkowania gruntu (zmianą kierunku orki, stawianiem budynków i ogrodzeń lub innemi gospodarczemi zarządzeniami).

4) Na właścicielu ciąży obowiązek usunięcia przeszkód i zmian w odpływie wody, powstałych na jego gruncie wskutek przypadku lub działania osób trzecich na niekorzyść wyżej, względnie niżej leżących gruntów.

b) wodą jezior.

Art. 18. 1) Właściciel jeziora, nie należącego do wody płynącej, nie jest uprawniony spuszczać go lub jego zwierciadła tak obniżać, iżby przez to stan wód gruntowych uległ zmianie ze szkodą innym, chyba że to jest potrzebne dla zwykłego odwodnienia gruntów.

2) Również nie wolno właścicielowi wpuszczać do jeziora wody i innych cieczy, lub wrzucać stałych lub mulistych materji, które mogą wodę ze szkodą dla innych zanieczyścić.

c) wodą podziemną.

Art. 19. 1) Właściciel gruntu nie może stale zabierać do użycia i zużycia większej ilości wody podziemnej, niż to jest potrzebne do użytku domowego i do gospodarstwa, gdyby przez to:

- 1) zakład wodociągowy lub źródło, użytkowane przez kogo innego, zostały pozbawione wody, lub wydajność ich istotnie została zmniejszona,
- 2) dotychczasowe użytkowanie cudzego gruntu zostało uszczuplone,
- 3) stan wody płynącej lub jeziora tak został zmieniony, iżby inni w wykonaniu swoich praw zostali przez to ukróceni.

2) Właściciel gruntu nie ma prawa:

- 1) piętrzyć wody gruntowej doliny za pomocą podziemnych urządzeń,
- 2) wprowadzać lub wpuszczać do ziemi takich materji, któreby zanieczyszczały wodę podziemną, wodę płynącą lub jezioro ze szkodą dla innych.

3) Przepis ustępu 2 punktu 2 nie ma zastosowania do nawożenia gruntów.

CZĘŚĆ DRUGA

O użytkowaniu wód.

ROZDZIAŁ I.

Użytkowanie powszechne.

Powszechne użytkowanie wód publicznych i prywatnych.

Art. 21. (4) Do wydobywania roślin, pni drzewnych, mułu, ziemi, piasku, żwiru, kamieni i lodu z łóżyska wód pu-

blicznych potrzebne jest zezwolenie władzy wodnej z wyjątkiem specjalnych uprawnień tudzież wydobywania tych przedmiotów bez osobnych urządzeń dla potrzeb gospodarczych. W wodach prywatnych jest do tego uprawniony tylko właściciel z zastrzeżeniem nabytych praw osób trzecich, o ile to może się odbywać bez szkody dla innych zwłaszcza ze względu na głębokość łóżyska i bezpieczeństwo brzegów.

Zakaz wstrzymywania, zanieczyszczania i marnowania wody.

Art. 22. 1) Zabrania się wrzucania do wód ziemi, piasku, żużli, kamieni, drzewa, stałych lub mulistych materji i padliny, tudzież składania takich przedmiotów na brzegach wód płynących, jeżeli istnieje niebezpieczeństwo, że mogą być przez wodę zebrane i wstrzymywać jej odpływ. Zabrania się również wpuszczania do wód takich rzeczy i wrzucania takich przedmiotów i materji, które, choćby nie wstrzymywały odpływu wody, mogłyby spowodować jej szkodliwe zanieczyszczenie. Na wyjątki od tego zakazu może zezwolić władza wodna, jeżeli skutkiem tego nie powstanie szkodliwe wstrzymanie odpływu lub zanieczyszczenie wody.

Wpuszczanie cieczy do wód płynących.

Art. 25. 1) Kto chce wodę lub inne ciecze ponad miarę powszechnego użytkowania do wód odprowadzać, musi o tem uprzednio zawiadomić władzę wodną. Gdy władza ta jest zdania, że projektowanemu odprowadzeniu sprzeciwiają się względy policyjne lub ograniczenia, przewidziane niniejszą ustawą, ma zabronić odprowadzenia z podaniem powodów. W przeciwnym razie winna władza oznajmić donoszącemu, że z jej strony niema przeszkód do odprowadzenia. Władza wodna może również wskazać środki zaradcze, po których zastosowaniu cofnie swój zakaz.

2) Przed otrzymaniem [oznajmienia (ust. 1) oraz przed zastosowaniem wskazanych przez władzę wodną środków zaradczych, odprowadzenie wody lub innych cieczy jest wzbronione.

3) Przepisy te nie mają zastosowania, gdy prawo na odprowadzenie wody uzyskane zostało na podstawie zezwolenia właściwej władzy, lub gdy istniało w dniu wejścia w życie niniejszej ustawy, a nie zostało przez nią uchylone.

Odpowiedzialność za zanieczyszczenie wody.

Art. 26. 1) Za szkody, które powstają skutkiem niedozwolonego zanieczyszczenia wód, odpowiada przedsiębiorca zakładu, z którego pochodzi zanieczyszczenie. Przedsiębiorca

nie ponosi odpowiedzialności, jeżeli dla zapobieżenia zanieczyszczeniu zastosował należyte środki ostrożności.

2) Gdy zanieczyszczenie pochodzi z kilku zakładów, przedsiębiorcy odpowiadają solidarnie.

3) W stosunku wzajemnym odpowiadają przedsiębiorcy stosownie do udziału w zanieczyszczeniu, a w razie wątpliwości — w równych częściach.

4) Przepisy, według których także trzecie osoby są odpowiedzialne za szkody, pozostają nienaruszone.

Oplaty za użytkowanie wód.

Art. 32. (1) Minister Robót Publicznych może w porozumieniu z Ministrem Skarbu zarządzić pobieranie opłat od statków, tratów i drzewa luźnego, płynących na wodach publicznych i prywatnych, oraz za wydobywanie roślin, mułu, ziemi, piasku, żwiru, kamieni i lodu z łóżysk wód publicznych.

(2) Opłaty od spławu i spustu mają być użyte na pokrycie kosztów zarządu, urządzeń i odszkodowań, opłaty zaś za wydobywanie przedmiotów i materiałów z wód publicznych — na utrzymanie tych wód.

(3) Szczegółowe przepisy wydane zostaną w drodze rozporządzenia.

ROZDZIAŁ II.

Użytkowanie wody prywatnej przez właściciela.

Zakres użytkowania.

Art. 36. (1) Właściciel gruntu może rozporządzać wodą, znajdującą się na powierzchni lub pod powierzchnią jego gruntu, tudzież wodą płynącą, z ograniczeniami, przewidzianymi w art. 17 do 19, tudzież w art. 22 do 25 i art. 37 do 39 niniejszej ustawy, o ile temu nie sprzeciwiają się prawa osób trzecich.

(2) W szczególności właściciel ma prawo:

- 1) używać i zużywać wodę oraz odprowadzać ją naziemnie lub podziemnie, bezpośrednio lub pośrednio;
- 2) wprowadzać do wody płynącej wodę lub inne ciecze naziemne lub podziemne, bezpośrednio lub pośrednio;
- 3) obniżać lub podnosić zwierciadło wody oraz trwale zbierać wodę przez wstrzymanie odpływu.

Ograniczenie użytkowania wody płynącej.

Art. 37. 1) Przez użytkowanie wody płynącej nie można:

- 1) ze szkodą innym ani zmieniać odpływu, ani wody zanieczyszczać;
- 2) tak zmieniać stanu wody, aby przez to inni w prawach do wody zostali ukroćeni, albo obce grunty zostały na szkodę narażone;

3) utrudniać innym należytego utrzymania wód płynących i brzegów.

(2) Nieznaczne szkody nie mają być brane pod uwagę.

(3) Zmiana poziomu wody, która powoduje zmianę stanu wody gruntowej na niekorzyść innych, jest wówczas dozwolona, jeżeli została uskutecziona przez wprowadzenie wody lub obniżenie zwierciadła wody w celu odwodnienia rowami lub drenami gruntów, dla których woda płynąca stanowi odpływ naturalny.

Odszkodowanie za ograniczenie użytkowania wody podziemnej.

Art. 41. (1) Jeżeli właściciele wody podziemnej wskutek ograniczenia jej użytkowania do potrzeb domowych i gospodarczych (art. 19) ponoszą szkodę, mogą żądać od przedsiębiorstwa, pobierającego wodę, wzniesienia urządzeń, któreby szkodie zapobiegały lub ją wyrównywały, o ile urządzenia takie dadzą się pogodzić z przedsiębiorstwem i gospodarzo usprawiedliwić. O ile nie można zapobiec szkodom lub ich wyrównać, winno być uiszczone odszkodowanie w wysokości istotnej straty.

(2) Na żądanie przedsiębiorcy odszkodowanie może być wymierzone w periodycznych świadczeniach. Władza wodna może sobie zastrzec zbadanie i ponowne ustalenie odszkodowania w pewnych okresach czasu.

Użytkowanie wody prywatnej na podstawie zezwolenia.

Art. 42. (1) Prawo do użycia i zużycia nadwyżki wody podziemnej, jaka jest do rozporządzenia po pokryciu potrzeb domowych i gospodarczych właściciela, tudzież do piętrzenia wody podziemnej, dalej prawo wpuszczania do ziemi i do jeziora wody lub innych cieczy, lub wrzucania do jeziora stałych lub mulistych materji, może nabyć właściciel, a za jego zgodą kto inny, na podstawie pozwolenia władzy wodnej.

(2) Nie wyklucza to możliwości wywłaszczania gruntu celem uzyskania bez zgody właściciela pozwolenia na pobór wody dla celów gospodarczych lub przemysłowych (art. 124).

(3) Używanie lub zużywanie wody, tudzież wprowadzanie wody lub innych cieczy przez większą liczbę uprawnionych może być uregulowane w drodze postępowania wyównaczego.

(4) Przy udzielaniu zezwolenia należy zastosować przepisy art. 46 — 48, tudzież art. 51, 52, 54 i art. 56 — 64. Jeżeli przy udzieleniu zezwolenia chodzi o nabycie prawa, nieprzysługującego właścicielowi w myśl art. 19, winien przedsiębiorca wykonać urządzenia, zapobiegające szkodliwemu działaniu zamierzonego użytkowania wody, a gdy takie urządzenia nie da się pogodzić z przedsiębiorstwem, lub gospo-

darczo usprawiedliwić, uiścić odszkodowanie w wysokości istotnej straty.

Odprowadzenie wody podziemnej za granicę własności gruntowej.

Art. 43. Kto chce odprowadzić wodę podziemną dla jej użycia lub zużycia po za granicę posiadłości gruntowej, stanowiącej całość gospodarczą potrzebuje na to zezwolenia.

Odszkodowanie za istotne straty.

Art. 44. Właścicielowi należy się odszkodowanie za odebraną lub naruszoną możliwość użytkowania wody w wysokości istotnej straty. O ile chodzi o utracone korzyści, mają być zastosowane przepisy prawa cywilnego.

ROZDZIAŁ III.

Użytkowanie wód na podstawie pozwolenia władzy.

Pozwolenie władzy.

Art. 45. (4) O dopuszczalności ujęcia wody podziemnej za pomocą robót, przedsięwziętych na podstawie uprawnienia uzyskanego według ustaw górniczych, lub też uprawnienia do wydobywania minerałów żywicznych, uzyskanego według austriackich ustaw z 11 maja 1884 r. (aust. Dz. Ust. P. Nr. 71) i z 9 stycznia 1907 r. (aust. Dz. Ust. P. Nr. 7), jak również galicyjskiej ustawy krajowej z 22 marca 1908 r. (Dz. Ust. Kraj. Nr. 61) (krajowej ustawy naftowej), rozstrzygają władze górnicze. Natomiast na urządzenie zakładów wodnych na powierzchni ziemi ma posiadać kopalni i uprawniony do wydobywania minerałów żywicznych uzyskać pozwolenie władzy wodnej według postanowień niniejszej ustawy.

(5) Na skutek podania może być pozwolenie przywiązane do prawa własności gruntowej.

Odszkodowanie.

Art. 52. (1) Za szkodę, wyrządzoną przez zmianę oddziaływania lub stanu wody, jak również przez utrudnienie utrzymania wody płynącej lub jej brzegów, nie należy się wynagrodzenie, jeżeli poszkodowany mógł był uniknąć szkody przez należyte wykonywanie ciążących na nim obowiązków utrzymania.

(2) To samo stosuje się do szkodliwej zmiany stanu wód gruntowych. Szkody stąd powstałe winny być wynagradzane tylko w wysokości istotnie poniesionej straty.

(3) Postanowienie art. 37 ust. 3 ma tu również zastosowanie.

Pozwolenie dla obcokrajowców.

Art. 58. Do udzielenia pozwolenia obcokrajowcom, a tak osobom fizycznym, jak i prawnym, mają analogiczne za-

stosowanie przepisy ustawowe o nabywaniu nieruchomości przez obcokrajowców.

CZĘŚĆ CZWARTA.

O wywłaszczeniu i prawach przymusowych.

Obszary ochronne dla wodociągów i źródeł.

Art. 131. (1) Dla ochrony zakładów, zaopatrujących w wodę do picia i użytkową, przed zanieczyszczeniem lub zmniejszeniem ich wydajności, tudzież dla ochrony naturalnych albo sztucznie ujętych źródeł, zasilających wodociągi, może władza wodna ustanowić obszary ochronne i wydać zarządzenia co do użytkowania i zagospodarowania gruntów w obrębie tych obszarów.

(2) Jeżeli skutkiem tych zarządzeń właściciel gruntu ograniczony jest w swobodnem jego używaniu, przysługuje mu prawo żądania odszkodowania.

(3) Co do ochrony źródeł mineralnych obowiązują przepisy ustaw o uzdrowiskach.

CZĘŚĆ SZÓSTA.

O władzach i postępowaniu.

ROZDZIAŁ I.

Właściwość władz.

Art. 184. Władzami właściwymi w sprawach wodnych (władzami wodnemi, względnie nadzorczeni w myśl niniejszej ustawy) są:

- 1) Ministerstwo Robót Publicznych;
- 2) władza administracyjna drugiej instancji (urząd wojewódzki);
- 3) władza administracyjna pierwszej instancji (starostwo).

Kompetencja Ministerstwa Robót Publicznych.

Art. 185. Ministerstwu Robót Publicznych jest zastrzeżone:

- 2) ustanawianie wspólnie z Ministerstwem Skarbu opłat za wydobywanie roślin, mułu, ziemi, piasku, żwiru, kamieni i lodu z łożysk wód publicznych;

Kompetencja władzy administracyjnej drugiej instancji.

Art. 186. (1) Do władzy administracyjnej drugiej instancji (urzędu wojewódzkiego) należy:

- b) na wszystkich wodach;
- 6) wydawanie zarządzeń w sprawie obszarów ochronnych dla wodociągów i źródeł (art. 131);

Kompetencja władzy administracyjnej pierwszej instancji.

Art. 187. (1) Do zakresu działania władzy administracyjnej I instancji należy wydawanie zarządzeń i orzeczeń we wszystkich sprawach wodnych, które w art. 185 i 186 nie zostały zastrzeżone władzom II i III instancji.

(2) W gminach, które stanowią odrębny okrąg administracji państwowej, należą te sprawy do zakresu działania władzy, która spełnia w tym okręgu administrację państwową w I instancji.

CZĘŚĆ DZIEWIĄTA.**Postanowienia karne.***Kompetencja sądów.*

Art. 242. (1) Karze aresztu do sześciu tygodni i grzywnie do 10 000 marek, lub jednej z tych kar ulegnie ten, kto z rozmysłu wbrew przepisom art. 18 ust. 2 i art. 25 wodę, albo inne materje płynne, wskutek których woda ulec może zanieczyszczeniu. wprowadza do wody.

Gdy czyn popełniono z niedbalstwa, winny ulega grzywnie 1 000 do 5 000 marek.

Art. 243. (1) Gdy wbrew przepisom art. 18 ust. 2 i art. 25 woda lub inne ciecze, mogące powodować zanieczyszczenie, zostały do wody wprowadzone, przedsiębiorca i kierownik zakładu ulegną grzywnie do 150 tysięcy marek, jeżeli ze swej strony zaniedbali należytego dozoru, albo też dopuścili się zaniedbania przy wyborze i kontroli personelu nadzorczego.

Art. 244. (1) Surowsze postanowienia ustaw karnych pozostają w mocy.

(2) Karom przewidzianym w art. 242, ulegnie również ten kto drugiego do popełnienia przestępstwa skłoni lub w popełnieniu przestępstwa był pomocny.

Art. 246. Właściwemi do orzekania o czynach karygodnych z art. 241—244 są sądy pokoju (sądy powiatowe).

CZĘŚĆ DZIESIĄTA**Postanowienia przejściowe i końcowe.**

Art. 256. (1) Nienaruszone pozostają przepisy ustaw: górniczej, lasowej i rybackiej, o ile się nie sprzeciwiają niniejszej ustawie.

(2) O ile chodzi o użytkowanie wody, nieprzewidziane w ustawie górniczej, należy stosować przepisy niniejszej ustawy.

Art. 264. Z dniem wejścia w życie niniejszej ustawy tracą moc obowiązującą sprzeczne z nią postanowienia ustaw i rozporządzeń, odnoszące się do tych samych przedmiotów.

Art. 265. Ustawa niniejsza wchodzi w życie na całym obszarze Rzeczypospolitej Polskiej z wyjątkiem województwa śląskiego z dniem jej ogłoszenia.

Art. 266. Wykonanie niniejszej ustawy porucza się Ministrowi Robót Publicznych w porozumieniu z zainteresowanymi ministrami.

SPIS RZECZY.

	Str.
O Głównej Komisji do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych	3
O Komisjach gubernjalnych i obwodowych do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych	8
Przepisy w przedmiocie trybu prowadzenia spraw w Komisjach do spraw górniczo-hutniczych	10
Przepisy o trybie prowadzenia spraw w Komisjach do spraw górniczo-hutniczych	18
Instrukcja (nakaz) dla inspekcji górniczej w przedmiocie czuwania nad wypełnianiem przepisów o robotnikach w prywatnych zakładach hutniczych i górniczych	20
Instrukcja dla nadzorców górniczych	42
Instrukcja ogólna dla mierniczych Departamentu Górniczego w przedmiocie ich obowiązków przy wykonywaniu robót, wywoływanych potrzebami prywatnego przemysłu górniczego w gubernjach Królestwa Polskiego	44
Rozporządzenie M-str. Przem. i Handlu o ustaleniu taksy płac dziennych i akordowych dla mierniczych kopalnianych z dn. 21 lipca 1922 r.	49
Rozporządzenie M-str. Przem. i Handlu o ustaleniu taksy tymczasowej płac dziennych i akordowych dla mierniczych górniczych z dn. 11 października 1922 r.	56
Rozporządzenie M-str. Przem. i Handlu o ustaleniu taksy tymczasowej płac dziennych i akordowych dla mierniczych górniczych dn. 16 stycznia 1923 r.	57
Rozporządzenie M-str. Przem. i Handlu o ustaleniu taksy tymczasowej płac dziennych i akordowych dla mierniczych górniczych z dn. 12 kwietnia 1923 r.	57

Przepisy prowadzenia robót górniczych ze względu na ich bezpieczeństwo (zał. do § 30 Inst. o doz. nad przyw. przem. gór.).

I.	Urządzenie wejść do robót	58
II.	Obudowa robót	59
III.	Schodzenie i wychodzenie robotników przy robotach górniczych	64
IV.	Ruch ludzi i ładunków w wyrobiskach	69
V.	Używanie materiałów wybuchowych	71
VI.	Przewietrzanie robót górniczych	71
VII.	O zapobieganiu wypadkom nieszczęśliwym wskutek wybuchów gazu piorunującego	73
VIII.	O zapobieganiu niebezpieczeństwom i szkodzie, powodowanym przez wodę	79
IX.	O kotłach parowych i maszynach	80
X.	O zapobieganiu wypadkom wpadania ludzi do wyrobisk	81
XIII.	O robotach w kamieniołomach	82
XIV.	Przepisy ogólne	83
XV.	O zapobieganiu i tłumieniu pożarów kopalnianych	84
XVI.	Przepisy, obowiązujące przy odbudowie złóż zapomocą dukli	86
Ustawa zjazdów przemysłowców górniczych Królestwa Polskiego		88
Instrukcja w przedmiocie składania przez przemysłowców górniczych projektów budowlanych do zatwierdzenia Zachodniego Zarządu Górniczego		95
Dekret w przedmiocie tymczasowych przepisów budowlanych na obszarze b. zaboru rosyjskiego (z dn. 7 lutego 1919 r.)		99
Rozporządzenie dotyczące sporządzania planów zabudowy (z dn. 29 listopada 1916 r.)		99
Rozporządzenie budowlano-policyjne dla wsi (z dn. 20 listopada 1917 r.)		105
Rozporządzenie M-stry Rob. Publ. w sprawie wysokości budowli (z dn. 3 marca 1922 r.)		111
Rozporządzenie M-stry Rob. Publ. w sprawie wznoszenia i naprawy budowli drewnianych (z dn. 3 marca 1922 r.)		112
Przepisy w przedmiocie budowli, składów, rozkopów i zadrzewienia w pobliżu toru dróg żelaznych		113

III

	Str.
Ustawa o uzdrowiskach (wyjątki)	116
Rozporządzenie M-stra Przem. i Handlu i M-stra Zdr. Publ. w przedmiocie ustalenia granic okręgu ochro- ny górniczej dla Państw. Zakł. Zdroj. w Ciechocinku	124
Rozporządzenie M-stra Przem. i Handlu i M-stra Zdr. Publ. w przedmiocie ustalenia granic okręgu ochro- ny górniczej dla państw. zakł. zdroj. w Busku	125
Ustawa wodna (wyjątki)	126

Dodatek

do „Instrukcji w przedmiocie składania przez przemysłowców górniczych projektów budowlanych do zatwierdzenia Zachodniego Zarządu Górniczego” na str. 95 należy dodać odnośnik:

*) M-stwo Przem. i Handlu w porozumieniu z M-stwem Rob. Publicznych ustaliło w myśl art. 61 p. 11 Ust. Górn. Ros. granice kompetencji Wyższego Urzędu Górniczego w Warszawie w sprawie zatwierdzania projektów budowli dla przedsiębiorstw górniczych i hutniczych w następujący sposób:

- 1) Zatwierdzanie projektów budowli i urządzeń o charakterze technicznym górniczo-hutniczym oraz wszelkich zmian w tych budowlach i urządzeniach należy wyłącznie do władz górniczych, które przy wykonaniu swego zadania winny, między innemi, kierować się ogólnemi przepisami ustaw budowlanych i wymaganiami instrukcji, wydanej dla władz górniczych dnia 1 lipca 1897 r. w przedmiocie przedstawiania przez przemysłowców górniczych projektów budowlanych do zatwierdzenia Zachodniego Zarządu Górniczego (obecnego Wyższego Urzędu Górniczego).
- 2) Zatwierdzanie projektów budowli pomocniczych, nie podpadających pod punkt 1), a potrzebnych dla ruchu zakładu górniczego lub hutniczego oraz zatwierdzanie projektów wszelkich zmian w tych budowlach należy do Wyższego Urzędu Górniczego w Warszawie, który orzeka na podstawie opinii władzy budowlanej II stopnia Instancji.
- 3) Zatwierdzanie projektów budowli, nie podpadających pod punkty 1) i 2) a w szczególności budowli o charakterze użyteczności publicznej, jak koszar dla robotników, szkół, teatrów, kościołów i t. d., niezależnie od miejsca projektowanej budowy, oraz zatwierdzanie wszelkich zmian w tych budowlach należy do władzy budowlanej, która w razie potrzeby zasięga opinii równorzędnej władzy górniczej (Urząd Górniczy, Wyższy Urząd Górniczy, Ministerstwo Przemysłu i Handlu), (Dep. Górn.-Hutn. 11/V 1923 r. Nr. G. A. 1045).

Omyłki w druku.

Str.	§§	Wiersz	Wydrukowano	Powinno być
14	23, uwaga	4—5	obdziel nego	oddziel nego
19	4	3	prawomocną, musi	prawomocną musi
28	art. 27	1	przemysłowych, gór- niczych	przemysłowych górni- czych
29	„ 28, p.g.	5—6	w w wypadkach	w wypadkach
43	—	1 od góry	izynierowi	inżynierowi
45	—	13 od góry	i żelaznych	żelaznych
45	7	2	się	się
49	I A	1	na dni	za dni
50	B	2	iczy się	liczy się
79	63	3	mai —	ma —
80	65	5	obowiązujące	obowiązujące*)
